

GRONINGER MUSEUM
JAARVERSLAG 2013

GRONINGER MUSEUM
JAARVERSLAG 2013

INHOUDSOPGAVE

5	Voorwoord
7	Inleiding
11	Collecties
12	Aanwinsten
12	- Archeologie, geschiedenis en regionale kunst en kunstnijverheid
24	- De Ploeg en context
29	- Hedendaagse kunst, mode en design
33	Presentaties
47	Educatie en Publieksinformatie
53	Communicatie, PR en Marketing
59	Personeel en organisatie
69	Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum
72	Subsidiegevers, begunstigers, sponsors en samenwerkingspartners
73	Geconsolideerde balans per 31 december 2013
74	Geconsolideerde exploitatierekening 2013

VOORWOORD

Met tevredenheid constateert de Raad van Toezicht dat de financiële situatie van het Groninger Museum zich gunstig ontwikkelt en er constructieve stappen zijn gezet om in de komende jaren de financiële buffer op te bouwen die nodig is om het ambitie-niveau van het museum te kunnen handhaven. Ook de bezoekersaantallen in 2013 waren goed. Wij prijzen de directie en medewerkers van het Groninger Museum vanwege hun grote inzet om dit resultaat te bereiken.

Met het aantreden van het nieuwe leden mevrouw Inez Boogaarts en de heren Henk Pijlman en Jacob Kielman is de Raad van Toezicht nu op volle sterkte. De auditcommissie wordt thans gevormd door de heer Jacob Kielman en ondergetekende namens de Raad van Toezicht, en de heren Andreas Blühm en Geert Slagter namens het museum. In samenstelling en werkwijze voldoet de Raad van Toezicht aan de richtlijnen van de Governance Code Cultuur.

De Raad van Toezicht van de Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande kwam in 2013 vier keer bijeen, waarvan drie keer tevens in de hoedanigheid van bestuur van de Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum. Op 23 augustus 2013 bezochten de nieuwe leden van de Raad van Toezicht voor het eerst het museumdepot. Op 24 september 2013 vond een kennismaking plaats met de nieuw samengestelde Ondernemingsraad en vervolgens met alle medewerkers van het museum.

Zoals uit dit jaarverslag blijkt heeft het Groninger Museum in 2013 een enorme reeks aan activiteiten ontplooid over de volle breedte van het museum-wezen. Niet alleen op het gebied van collectioneren, presenteren en educatie, maar ook in de vorm van talloze ontvangsten en andere momenten waarop Groningers en mensen van buiten de provincie, en zelfs van buiten de landsgrenzen, elkaar konden ontmoeten en geïnspireerd konden raken door de bijzondere ambiance van het museum.

Wij zijn de subsidiegevers die dit alles mogelijk maken, waaronder op de eerste plaats de gemeente en de provincie Groningen, naast tal van fondsen die elders in dit jaarverslag genoemd worden, zeer erkentelijk voor hun bijdrage en vertrouwen.

Noé van Hulst
Voorzitter Raad van Toezicht

INLEIDING

2013 was een succesvol jaar voor het Groninger Museum. Na de dubbele directiewisseling en een ingrijpende reorganisatie in 2012 was het voornaamste doel om rust te brengen op het financiële vlak, maar ook binnen de organisatie. Dankzij de inspanningen van alle medewerkers is dat ook gelukt. Het bezoekersaantal groeide van 177.000 in 2012 naar 197.000 in 2013. We sluiten het jaar financieel zelfs met een kleine plus af.

De groei in bezoekersaantallen is vooral aan de succesvolle tentoonstelling *Nordic Art* te danken. De rest van het jaar kwamen de mensen min of meer conform de voorgaande jaren, met de gebruikelijke seizoensgebonden schommelingen, naar het Groninger Museum. Dit is echter geen vanzelfsprekendheid, want al eerder waarschuwden we dat door de (her)opening van tal van musea in Nederland de markt aardig onder druk is komen te staan. Maar *never waste a good crisis* betekent ook dat veel Nederlanders misschien een reisje minder naar het buitenland hebben gemaakt en voor een behoorlijke stijging van het museumbezoek in het algemeen hebben gezorgd. Dat daarbij inmiddels bijna één miljoen burgers in het bezit van een Museumkaart zijn en daar gretig gebruik van maken toont aan dat musea attractief blijven en midden in de maatschappij staan. Een minder wenselijk neveneffect is dat de uitkering van de Stichting Museumkaart per bezoeker minder wordt met als gevolg dat bij gelijke bezoekersaantallen de inkomsten uit de kaartverkoop ook minder worden.

Genoeg over cijfers en economische factoren, musea zijn tenslotte in eerste instantie culturele instellingen met een inhoudelijke missie. De rust op het gebied van financiën en organisatie heeft gelukkig niet tot stagnatie op het gebied van presentaties, onderzoek en overdracht geleid. We begonnen het jaar dan ook op 6 januari met een inspirerende workshop onder leiding van James Bradburne, befaamde museoloog en directeur van de Fondazione Palazzo Strozzi in Florence. Hij nam ons mee in zijn visies over zeer ouderwetse en zeer vernieuwende methodes van overdracht.

In 2013 openden we traditiegetrouw meerdere tentoonstellingen van heel uiteenlopende onderwerpen: *Vrouwen van de Revolutie* met bruiklenen uit de Tretyakov Galerie in Moskou. *Fuck Off 2*, een opzienbarende presentatie van jonge Chinese kunst, samengesteld door o.a. Ai Weiwei. *Het verdrongen*

Land is vruchtbaar, het resultaat van de eveneens vruchtbare samenwerking van archeologische instellingen en musea in Noord-Nederland en Noord-Duitsland. *Jaime Hayon. Funtastico!*, de eerste monografische tentoonstelling van de Spaanse vormgever, die door de Volkskrant tot de nieuwe Philippe Starck benoemd werd. En tot slot *Natural Beauty - Van Fra Angelico tot Monet*, bestaand uit stillevens en landschappen van de grote kunstverzamelaar Gustav Rau, nu in bezit van UNICEF. Verrassend was voor ons dat een tentoonstelling, die pas eind 2015 in het museum te zien zal zijn, nu al op grote belangstelling mocht rekenen: *David Bowie is*, een overname uit het Victoria & Albert Museum in Londen.

De verzameling van het Groninger Museum werd in 2013 enorm verrijkt. Later in dit jaarverslag kunt u de lange lijst van objecten bestuderen die aan het erfgoed van Groningen werden toegevoegd. Hier wil ik alvast de genereuze de schenkingen van Henk van Os, Abe Kuipers en de Stichting H.N. Werkman noemen, die convoluten van belangrijke werken aan het museum hebben overgedragen. Martijn en Jeannette Sanders hebben ons uit de voormalige collectie van Piet en Ida Sanders het schilderij en de aquarel *Twee Paarden* van H.N. Werkman geschonken. Van de helaas overleden Groninger verzamelaar Jan Bouman ontvingen we niet alleen zijn collectie, maar zijn gehele nalatenschap. Dit stelt ons in staat het Jan Bouman Fonds op te richten. Als langdurig bruikleen werd aan ons een bijzonder schilderij overgedragen, het portret van een vissersjongen, waarschijnlijk van de hand van Judith Leyster (1609-1660) en afkomstig uit de collectie van de Groninger kunsthistoricus Cornelis Hofstede de Groot.

Een van de meest opvallende veranderingen in het museum is de vervulling van de wens een 'echte' museumwinkel te hebben. De museumwinkel werd op de oude locatie op 8 november heropend onder het beheer van CEDON MuseumShops. Wij wensen de nieuwe winkelmanager, Jan de Groot, en zijn team veel succes. Uiteraard is een goedlopende museumwinkel ook eigenbelang.

Minder zichtbaar, maar zeer belangrijk, is ook het nieuwe en vooral gunstiger prijsbeleid voor rondleidingen voor het middelbaar onderwijs. QR-codes worden nu al aan een groot aantal objecten toegevoegd en maken voor veel bezoekers op heel

eenvoudige manier meer informatie toegankelijk. Dit is nog maar het begin van een aantal veranderingen op het gebied van educatie. De Stichting Doen heeft het Groninger Museum (en vijf andere musea in Nederland) een groot bedrag toegekend om aan het project XPOSE XL mee te werken die publieksparticipatie op speelse manier zeer aantrekkelijk zal maken. Onze aanvraag bij het SNS REAAL Fonds voor ondersteuning van een *augmented reality game* voor de in ontwikkeling zijnde Google Glass werd eveneens toegekend. Het initiatief daartoe is aan een andere inspirerende workshop te danken, deze keer onder de bevlogen leiding van Christopher Peterka van het gannaca think tank.

In het vorige jaarverslag stonden we nog uitgebreid stil bij de samenwerking met het Groninger Forum. Het beleid van het Forum is in 2013 echter sterk veranderd wat voor het museum betekent dat de samenwerking meer mag dan moet, een positieve ontwikkeling. Om veilig te stellen dat de Groningse geschiedenis niet in vergetelheid raakt, hebben wij samen met de Groninger Archieven en het Noordelijk Scheepvaartmuseum een manifest over dit onderwerp ondertekend. Samen en apart voelen we ons verantwoordelijk voor een waardige presentatie van de geschiedenis van stad en ommeland.

De verbindingen met de musea net over de grens werden eveneens geïntensiveerd, al dan niet met behulp van de gemeente en provincie Groningen. Op reizen naar Oldenburg en Bremen konden oude contacten opgefrist en nieuwe contacten gelegd worden. In het kader van het 'Fachtreffen' kwamen de Oldenburgers en Bremenaren ook naar Groningen voor een productieve museumssessie.

In Wenen ontmoette ik Wolf Prix, oprichter van het architectenbureau Coop Himmelb(l)au, in Londen was ik voor de tentoonstelling *David Bowie is* en in Moskou, om in het Kremlin Museum en het Poeshkin Museum de van oudsher goede relaties tussen het Groninger Museum en de Russische collega's te onderhouden.

Het Groninger Museum is in toenemende mate ook buiten zijn eigen muren zichtbaar. Een eerste presentatie, waarvan de komende jaren meer zullen volgen, was de tentoonstelling van onze collectie *Studio Job* in het NRW Forum te Düsseldorf.

2013 was voor mij het eerste gehele jaar aan de leiding van het Groninger Museum. Het werken met een ervaren en gedreven team is boeiend en

afwisselend. Dagelijks ervaar ik de betrokkenheid van de Groningers. We weten wat het publiek van ons vindt via het gastenboek, reguliere publieksenquêtes of zelfs via een campagne met *mystery guests*, via ingezonden brieven of gewoon via gesprekken op straat. Je kunt het niet altijd iedereen naar zijn zin maken, maar de reacties zijn over het algemeen zeer bemoedigend. Voor mij stond het jaar uiteraard ook nog in het teken van kennismaken met personen en instellingen in stad en ommeland. Zo heb ik vele gesprekken met jonge en minder jonge kunstenaars gevoerd en collega's op locatie bezocht. Er zijn nog maar weinig witte vlekken in de provincie Groningen over.

Maar de blik reikt natuurlijk ook verder. In Zwolle en Leeuwarden hebben nieuwe musea hun deuren geopend wat altijd een bezoek waard is. Het valt me daarbij op dat het museale veld in Nederland heel modern is en goed weet in te spelen op de behoeftes van het publiek. Tegelijkertijd komt het Groninger Museum, na bijna twintig jaar, nog steeds niet versleten over, in tegendeel zelfs. Ik wil daarvoor mijn dank uitspreken aan alle medewerkers. Het moet namelijk ook gezegd dat door de bezuinigingen van 2011 en als gevolg daarvan het noodzakelijke ontslag van een aantal medewerkers en de reductie van uren bij velen de werkdruk sterk toegenomen is. We hebben hier in december tijdens een aparte workshop aandacht aan besteed. Vanzelfsprekend hopen wij dat ons publiek hier niets van merkt, maar soms moeten we ook onaangename keuzes maken en kunnen we niet meer op alle wensen en verzoeken om samenwerking en het verstrekken van bruiklenen positief reageren.

We zijn blij met onze trouwe partners en begunstigers die het Groninger Museum blijvend een warm hart toedragen en ons ook financieel steunen. Ik noem ze hier in willekeurige volgorde: gemeente en provincie Groningen, BankGiro Loterij, Mondriaan Fonds, Stichting Beringer Hazewinkel, Stichting De Ploeg, Stichting Fondsbeheer Culturele Relatie-evenementen Gasunie/GasTerra, Stichting Het Roode- of Burgerweeshuis, Stichting J.B. Scholtenfonds, Vereniging Rembrandt, Vereniging Vrienden van het Groninger Museum, Gasunie, GasTerra, Bos& Bos Catering, De Haan Advocaten & Notarissen, Essent Participations Holding, Groningen Seaports, Koninklijke Wagenborg B.V., Koop Holding, NNZ, Rabobank Stad en Midden Groningen en SNN.

We hebben wel afscheid genomen van de Stichting Fonds Kunst en Economie. Deze Stichting heeft

het museum vele jaren gesteund en met name de realisatie van grote tentoonstellingen mede mogelijk gemaakt. We hebben de Stichting opgeheven niet alleen om dat tijden zijn veranderd, maar juist om een doorstart te maken met de individuele bedrijven uit deze Stichting. De huidige tijd vraagt om maatwerk en dat willen wij leveren voor en samen met de bedrijven.

Tot slot moeten we stilstaan bij Ypke Gietema. Hij overleed op 9 maart 2013. Samen met oud-directeur Frans Haks stond hij aan de wieg van het huidige Groninger Museum. Als wethouder Ruimtelijke Ordening was hij bepalend voor de locatie van het huidige museum, een niet te onderschatten succesfactor. We zullen hem missen en in oktober 2014 zeker weer aan hem denken als we het 20 jaar bestaan van dit unieke museumgebouw op gepaste wijze zullen vieren.

Andreas Blühm
Algemeen directeur

COLLECTIES

In de eigen collectie is, ondanks een afname van het aantal bruikleenaanvragen, meer beweging gekomen. De belangrijkste oorzaak hiervoor is dat het Groninger Museum meer dan voorheen gebruik maakt van de eigen collectie voor tentoonstellingen en presentaties. Daarnaast heeft de afdeling collecties in 2013 te maken gekregen met een aantal omvangrijke schenkingen.

In 2013 is een aanvang gemaakt met systematisch controleren van de verschillende collectieonderdelen in het depot. Hierbij wordt elk object in het desbetreffende compartiment bekeken en gecontroleerd op conditie en standplaats. Indien nodig werden er direct maatregelen getroffen om de conservering van objecten te waarborgen.

In het museum is begonnen met het ordenen van de kluis, waarin de objecten van edelmetaal liggen opgeborgen. De lacune in het objectenregistratiesysteem betreffende dit collectieonderdeel werd hierbij gelijk opgevuld.

Een stagiaire van de conservatorenopleiding aan de Rijksuniversiteit Groningen, Denise Campbell, heeft onderzoek gedaan naar de grote legaten en schenkingen Aziatische keramiek die de basis vormden van deze deelcollectie. Dit onderzoek zal hopelijk resulteren in een tentoonstelling met bijbehorende publicatie.

BRUIKLENEN

Zoals hierboven al genoemd, is het aantal bruikleenverzoeken in 2013 enigszins gedaald ten opzichte van de voorgaande jaren. Deze daling is vooral te wijten aan de teruggelopen aantal aanvragen uit het buitenland. Europese musea deden veel minder dan voorheen een beroep op onze collectie. Bruikleenaanvragen van buiten Europa waren in 2013 een zeldzaamheid. Het aantal aanvragen van musea uit de regio is echter wat toegenomen. Het zijn vooral deze musea die steeds omvangrijkere aanvragen doen voor een vaak langere periode.

De reeds eerder ingezette trend, waarbij andere musea meer belangstelling tonen voor de oude kunst uit onze collectie dan voor mode en design, heeft zich in 2013 doorgezet.

De belangstelling vanuit het buitenland voor complete, door het Groninger Museum samengestelde tentoonstellingen is een relatief nieuw verschijnsel. Het gevoerde beleid op dit gebied is succesvol geweest en heeft in 2013 de eerste vruchten afgeworpen. Zo ging de tentoonstelling *Iris van Herpen* naar La Cité internationale de la dentelle et de la mode in Calais en was een selectie uit onze

collectie *Studio Job* te zien in het NRW-Forum te Düsseldorf.

COLLECTIEREGISTRATIE

De uitgebreide invoer van objectgegevens in het collectieregistratiesysteem wordt nog steeds voortgezet. Alle beschikbare gegevens worden gecontroleerd en zo nodig gecorrigeerd en aangevuld. Ook worden nog steeds objecten ontdekt die niet zijn beschreven.

We zijn gefocust op het verbinden van objecten aan literatuur, tentoonstellingen en het toevoegen of vervangen van afbeeldingen.

Ook dit jaar zijn weer vele foto's aan Adlib toegevoegd zoals nieuwe aanwinsten, legaat Bakker, De Ploeg.

Aantal nieuw ingevoerde records (aanwinsten en retrospectieven invoer): 1202. (Totaal 36.697).

FOTOGRAAF

De fotograaf heeft meegewerkt aan de catalogus voor de komende Werkman tentoonstelling, het 'Ploegjaarboek 2012' en tal van andere publicaties. Zoals gebruikelijk zijn de zaaloverzichten en nieuwe aanwinsten gefotografeerd. Daarnaast ook het legaat Bakker en bijna alle werken van H.N. Werkman.

AANWINSTEN

ARCHEOLOGIE, GESCHIEDENIS EN REGIONALE KUNST EN KUNSTNIJVERHEID

In 2013 is de collectie van het Groninger museum weer met een groot aantal bijzondere voorwerpen verrijkt. Dank past de verschillende beneficiënten die het museum bij de soms kostbare verwervingen te hulp kwamen. Het onderstaande geeft een beeld van de variatie.

EEN FRIESE MUNT GESLAGEN IN REIDE

Een klein rechthoekje als muntmeestersteken maakt deze in 1597 op gezag van de staten van Friesland geslagen leeuwendaalder tot een opmerkelijk stuk Groninger geschiedenis. Het rechthoekje meet 1,6 bij 2,4 mm. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog wisten Maurits en Willem Lodewijk met een tien jaar durende schansenkrijg in 1594 de stad Groningen met haar Spaansgezinde stadsbestuur en Spaanse garnizoen op de knieën te krijgen. De schansenkrijg had tot doel alle schansen langs de grenzen te bezetten en daarmee de stad in de tang te nemen. Een stap in dat proces was de verovering van de schansen op de Punt van Reide. Hier op het uiterste puntje van de provincie werd voor de soldaten geld geslagen in de jaren 1591, 1594 en 1597. Het was Fries geld, maar voorzien van een eigen muntmeestersteken, het genoemde rechthoekje. De Friese munt uit 1597, geslagen met een aangepast stempel van 1594, is daarmee in de verzameling van in Groningen geslagen munten op zijn plaats.

RUNDERHOORN MET ZILVERBESLAG

Met zilver beslagen horens waren in de 16^e en 17^e eeuw bekend als drinkhoorn of jachthoorn, maar Groninger voorbeelden zijn er bijna niet. Alleen uit de familie Wildervanck was een kleinere hoorn uit 1669-70 bekend. De nieuw verworven jachthoorn, gekeurd in 1612-13, komt eveneens uit familiebezit. Hij vormde ooit onderdeel van de inboedel van de borg Hanckema in Zuidhorn. Daarvóór kwam de hoorn vermoedelijk uit de familie Lewe. Het meestersteken van het zilver is goed leesbaar, maar is helaas niet aan een zilversmid toe te schrijven. Op het middenstuk staat een spreuk *Sustine et Abstine ac Memento Mori, ofwel Verdraag en verzaak, bovendien gedenk te sterven*. De aankoop is mogelijk gemaakt door de BankGiro Loterij.

SCHROEFDAALDER VAN GEERTRUIDA ALBERDA EN JOHAN LEWE

De Groninger elite bezat in de 17^e eeuw niet alleen

grote portretten, maar ook kleine miniaturen. Deze intieme portretten waren niet voor het grote publiek bedoeld. Van deze persoonlijke memento's zijn slechts enkele bewaard gebleven. Onlangs verwierf het Groninger Museum een schroefdaalder met twee van dergelijke miniaturen.

Schroefdaalders werden veelal gemaakt in Neurenberg en Augsburg. Hiervoor werden twee identieke munten bewerkt tot bodem en deksel. De beide helften konden door een schroefdraad in elkaar vastgezet worden. Hier zijn dat twee scudo d'argento, ook bekend als piaster, geslagen in het twaalfde jaar van het pontificaat van Urbanus VIII (1634-1635).

Afgebeeld zijn vroegere bewoners van de borg Ewsum bij Middelstum: Geertruida Alberda (1628-1665) en Johan Lewe van Middelstum (1622-1671). Zij trouwden in 1648, nadat Johan Lewe de borg Ewsum uit de boedel van zijn ouders had verkregen. Jan Jansz. de Stomme portretteerde het echtpaar in 1653 op groot formaat voor de vooroudergalerie op de borg. Die portretten kwamen in 1940 in het Groninger Museum. De aankoop van de schroefdaalder was mogelijk dankzij de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum.

MOSTERDPOT UIT DE FAMILIE DE BOOSER

Onlangs ontdekte zilverexpert Jacob J. Roosjen een mosterdpot die zilversmid Willem de Booser (1669-1722) volgens de inscriptie aan Sara de Booser had gegeven. Zowel de dochter als de zuster van de zilversmid droegen de naam Sara, zodat niet helemaal zeker is wie nu de mosterdpot kreeg. Op het deksel staan twee familiewapens. Het rechter vrouwelijke wapen is van de familie Glimmers. Het andere zou goed dat van de familie De Booser kunnen zijn. Willem de Booser was gehuwd met een Toringa, zodat de wapens eerder wijzen op een geschenk voor zijn zuster dan voor zijn dochter. De mosterdpot staat niet op zichzelf. Uit de familie De Booser zijn ook een zilveren beker en een vroeg 17^e-eeuwse tazza bekend, beide ongekeurd. Deze voorwerpen werden, zo blijkt uit de inscriptie, door Hester Glimmers geschonken aan haar tantezeggers. De tazza kwam zo bij Willem de Booser terecht. Op deze voorwerpen ontbreken eveneens Groninger keuren. Ze werden kennelijk voor eigen gebruik gemaakt en daarom niet gekeurd. Pas later werd op de mosterdpot en beker nog een keur aangebracht.

Het Groninger Museum kocht in 1960 een viertal prachtige portretten van Sara de Booser en haar verwanten. De geportretteerden zijn, gelet op de mode van hun tijd, sober gekleed. Het zilver verraadt hun welvaart. De mosterdpot, de tazza en de vier schilderijen, representeren tezamen een welvarende doopsgezinde familie.

GILDEPENNING VAN HET SMIDSGILDE

In het programma *Kunstschatten* van TV Noord van 15 juni 2013 werd een Groninger gildepenning uit 1794 getoond. Het is een gegraveerde penning met aan de ene zijde St. Eligius, een aambeeld en twee gekruiste tangen en aan de andere kant de inscriptie *Harm Wotte meester geworden den 16 augustus 1794*. Eerder in dat jaar had deze Wotte het klein burgerrecht van de stad Groningen verworven. In 1797 kocht hij een smederij aan de Gelkingestraat. Hij was in 1758 geboren in het katholieke Rhede (Emsland). Hij trouwde tweemaal een vrouw uit Bedum. Aanvankelijk was hij smid in Groningen, later in Bedum. Daar verkocht hij zijn smederij en werd herbergier en brugwachter. De penning is mogelijk in zijn smederij achtergebleven en kwam uiteindelijk bij een smederij in Ellerhuizen terecht.

Ieder die meester werd van een bepaald gilde kreeg een penning en moest die bij vergaderingen tonen. Na de afschaffing van de gilden (1798, 1803) bleven deze penningen bij de gildeleden. De penning van Wotte is de derde van het Smidsgilde in het Groninger Museum. De andere, met dezelfde graveringen, dateren van 1767 en 1784.

GRONINGER JUFFER IN DRENTS LANDSCHAP

Uit oud familiebezit kwamen twee aquarellen met een voorstellingen van het Drentse landschap in de omgeving van Schipborg van de Groningse schilderes Albarta ten Oever (1772-1854). De werken hebben enige waterschade. Eén werk is gesigneerd en gedateerd 1795. De schilderes was een Groninger koopmansdochter die vaardig was met het penseel. Haar vroegst bekende werk dateert van 1791. Ze was toen 19 jaar oud en al twee jaar gehuwd met Pieter Roelfsema, die later burgemeester van Groningen werd. Zij en haar man legden een grote kunstverzameling aan. Het bewaard gebleven werk van Ten Oever omvat enkele kopieën naar Paulus Potter, Drentse en Groninger landschappen. Naast hun huis in de stad hadden Albarta en haar man een buiten in Schipborg. Het was een goede plek om het populaire pittoreske Drentse landschap vast te leggen. Albarta's teken-, aquarelleer- en schilderkunst raakten bekend. Ze exposeerde in 1818 zelfs in Amsterdam. Albarta ten Oever werd bij leven gezien

als 'een verdienstelijke kunstminnaar' die zich geheel aan de teken- en schilderkunst had gewijd. Haar werk wordt maar zelden aangetroffen.

SAMUEL EN REINTJE OPPENHEIM

Het Groninger Museum verwierf in het voorjaar de portretten van vader Samuel en zoon Urie Oppenheim. De omvangrijke en welgestelde familie Oppenheim vormde een steunpilaar voor de Joodse gemeenschap en was ook van betekenis voor de stad Groningen. De presentatie van de portretten leidde verrassend genoeg tot nog een verwerving en wel van het portret van Samuels tweede vrouw, Reintje van Raalte.

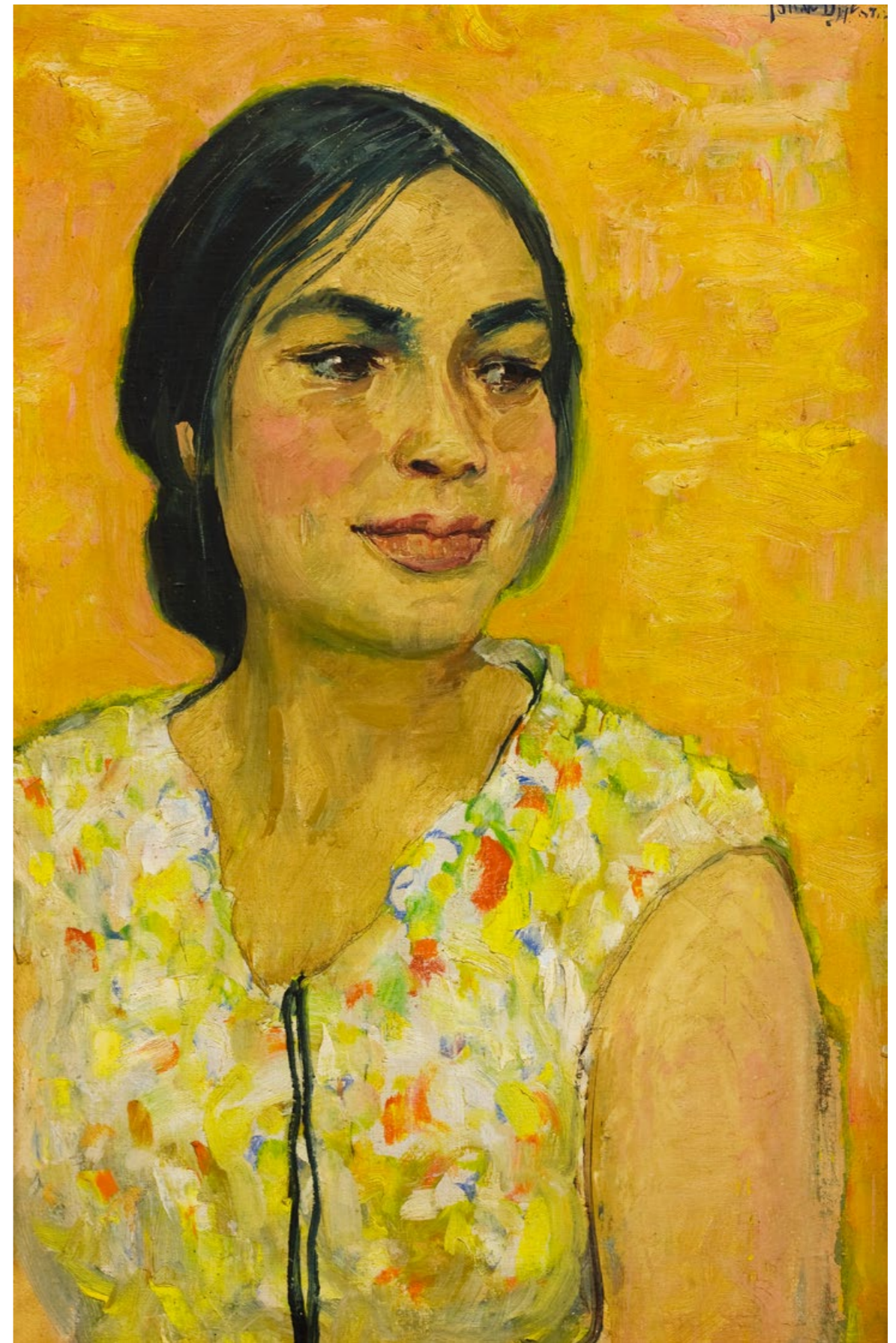
Samuel Juda Oppenheim (1785-1873) was in 1811 in Oude Pekela gehuwd met Roosje Abrahams Wijnberg (1789-1825). Zij was de dochter van een van de rijkste inwoners van Oude Pekela. Het echtpaar kreeg twaalf kinderen. In 1827 hertrouwde Samuel in Zwolle met Reintje Abrahams van Raalte (1794-1858). Uit dit tweede huwelijk kwamen drie kinderen voort. Vader Oppenheim was koopman van beroep. Hij handelde in koffie, kaarsen en gesplitste staatsloten en bezat aandelen in schepen. Als succesvol zakenman behoorde hij tot de welvarende Joodse inwoners van Oude Pekela. Hij vervulde daar diverse bestuursfuncties in de Joodse gemeenschap. In 1833 verhuisde hij met zijn tweede vrouw naar de stad Groningen. Hij zette daar zijn handelsactiviteiten voort en vervulde er ook bestuurlijke functies in de Joodse gemeenschap.

De portretten van Samuel Oppenheim en zijn vrouw werden geschilderd door de jonge veelbelovende schilder Jozef Israëls (1824-1911). Diens vader, Hartog Israëls, was een kleine commissionair in effecten. Israëls senior was een collega van Oppenheim. Het nieuw verworven portret is een voorbeeld van de opdrachten die de jonge Jozef Israëls kreeg uit de kennissenkring van zijn ouders. Het portret laat Oppenheim zien als een ernstig studerende man, die zijn vinger bij een tekst in een Hebreeuws boek houdt. Een gouden ketting wijst op zijn welvaart. Het schilderij is niet gedateerd, maar Oppenheim lijkt niet bejaard, zodat het werk in Israëls' vroege periode geplaatst moet worden. Oppenheims vrouw Reintje droeg naar oud gebruik een pruik, zodat haar ravenzwarte haar niets over haar leeftijd zegt. Ze droeg mooie sieraden met parels. Israëls vertrok in 1842, achttien jaar oud, naar Amsterdam. Wellicht schilderde hij kort daarvoor Oppenheim en zijn vrouw, die op dat moment 57 en 48 jaar oud waren. Een andere mogelijkheid is dat Israëls ze schilderde in 1847. Hij was toen terug van zijn opleiding in Parijs en woonde enige maanden in Groningen.

MINIATUREN VAN GEERTRUIDA ALBERDA EN HAAR MAN JOHAN LEWE VAN MIDDELSTUM, CA 1650
DOOR ONBEKENDE MEESTER GESCHILDERD OP DE BINNENKANTEN VAN EEN ZILVEREN SCHROEFDAALDER,
GEMAAKT VAN TWEE PIASTERS VAN PAUS URBANUS VIII (1635).

JOHAN DIJKSTRA
PORTRET VAN ANDA KERKHOVEN, MEDICIJNEN STUDENTE, OLIEVERF OP DOEK, CA. 1940

'WOOLIES' UIT HET ENGELSE KAMP

Aan het begin van de Eerste Wereldoorlog werden vierduizend Engelse (marine)soldaten geïnterneerd in Groningen. Ze lagen eerst in de leegstaande Rabenhauptkazerne, maar bouwden zelf een barak-kamp, dat ze naar het bouw materiaal Timbertown noemden. Het stond in Groningen bekend als het Engelse kamp.

De soldaten waren actief in de sport. Ze leerden de Groningers de Engelse wijze van voetballen. Handenarbeid resulteerde in bijverdiensten die in het Groninger uitgaansleven werden uitgegeven. Uit het bezit van een van de Engelse geïnterneerden, Jack William Murray, die later een Nederlandse vrouw huwde, heeft een kleinzoon twee stuks sailor woolwork, ofwel *woolies* geschonken. Op rustige momenten maakten Engelse zeelieden destijds van wol en doek borduurwerken met maritieme motieven. Soms verwerkten zij daarbij een fotoportret. Eén van de geschonken werken bevat het onderschrift *Groningen*. In de hoeken staan seinvlaggen voor de letters J.W.M.J.V. Wellicht wijzen de eerste drie letters op Jack William Murray. De *woolies* zijn een prachtig voorbeeld van de kunstnijverheid uit het Engelse Kamp.

ANDA KERKHOVEN

Anda Kerkhoven (1919-1945) groeide op in Nederlands-Indië als dochter van een grote theeplanter. Zij was een principiële vrouw. Zo was ze pacifist en tegenstander van vivisectie. De medische hogeschool van Batavia kwam aan haar bezwaren tegen vivisectie niet tegemoet. De Groninger universiteit bood wel ruimte aan gewetensbezwaarden. Zo werd Anda in 1938 studente in Groningen. De Duitse bezetting zette haar leven op de kop. Anda Kerkhoven werd actief in het verzet van de groep 'De Groot'. Op 27 december 1944 werd ze door de NSB opgepakt. Zware verhoren en martelingen op het Scholtenshuis doorstond ze zonder informatie prijs te geven. Ze wist bovendien medegevangenen op te beuren. In de nacht van 19 maart 1945 werd zij samen met verzetsstrijder Gerrit J. Boekhoven bij de Oosterbroekweg op de grens van Haren en Glimmen zonder proces door de Sicherheitsdienst doodgeschoten en ter plekke begraven. Na de Bevrijding werd hun graf teruggevonden. Anda Kerkhoven is onder grote belangstelling herbegraven. Anda Kerkhoven had belangstelling voor kunst, was zelf ook creatief en heeft meermalen voor kunstenaars, waaronder Johan Dijkstra (1896-1978), geposeerd. Achteraf vormen haar portretten een monument voor deze opmerkelijke en dappere vrouw. De aankoop van dit olieverfportret van

Anda Kerkhoven door Johan Dijkstra werd mogelijk gemaakt door de BankGiro Loterij.

SCHAKEL VAN CANADESE RUPS BAND

De Bevrijding van Groningen kwam in april 1945 pas na heftige gevechten. De Canadese strijdkrachten trokken vanuit het zuiden op. De Duitse bezetter vocht echter hard terug. Fred Butterworth sneuvelde als eerste Canadees in Groningen. Een granaat van een Panzerfaust trof zijn tank op vrijdag 13 april omstreeks 18.40 uur, waarop de tank zich in een huis aan de Paterswoldseweg boorde. Het huis brandde af. Nadien fietste een jongeman door de stad om de verwoesting van de stad te bekijken. Hij nam van de tank aan de Paterswoldseweg een schakel van de rupsband mee als aandenken. Na ruim 65 jaar gaf hij deze in bruikleen aan het Groninger Museum. Het is samen met de foto van de verslagen tank een tastbaar bewijs van de verschrikkelijke strijd om de stad.

GASMOLECULE

Op 16 juni 2009 heeft koningin Beatrix midden op de A7 ter hoogte van Hoogezand het beeld 'Gasmolecule' onthuld om een halve eeuw aardgas uit Groningen luister bij te zetten. Op 29 mei 1959 was in het land van boer Boon bij Slochteren voor het eerst aardgas ontdekt. De invloed van de gaswinning op de ontwikkeling van ons land en onze provincie is erg groot. Het beeld voorstellende een gasmolecule van CH4 werd ontworpen door de kunstenaar Marc Ruygrok (Voorburg 1953). Deze succesvolle kunstenaar heeft veel monumentaal werk gemaakt. Het Groninger Museum verwierf van hem het model dat hij maakte van dit inmiddels tot icoon uitgroeïende kunstwerk.

ARCHEOLOGIE

Hanger, gevonden bij Spijsluizen te Groningen, metaal, Ø 3.3 cm, schenking van E. Kuik, 2013.0334

Pelgrimsampul, gevonden ca. 1993 in de grond van de Vismarkt te Groningen, 14e eeuw, tin, lood, 3.7 x 2.7 x 1.2 cm, aankoop, 2013.0335

Knoop, gevonden bij de kerk te Haren, 18e eeuw, metaal, Ø 3 cm, schenking van E. Kuik, 2013.0336

Hanger, begin jaren '90 gevonden in de stort uit de binnenstad van Groningen bij Kardinge, tin-loodlegering, Ø 3.7 cm, aankoop, 2013.0337

Trotseerlood, in de jaren '90 gevonden op het kerkpad van Noordlaren, 1767, lood, 11 x 7 cm, schenking van E. Kuik, 2013.0339

Trotseerlood, gevonden in een zandhoop nabij het oude Groninger Museum aan de Praediniussingel te Groningen, 19e eeuw, lood, 6 x 5.5 cm, schenking van E. Kuik, 2013.0340

HISTORISCHE VOORWERPEN

Kop en schotel logo Gemeente Groningen, Koninklijke Mosa BV, 20e eeuw, porselein, 6.7 x 10 x 7.5 cm, aankoop, 2013.0001.a-b

Theelepels Martinitoren Groningen, 20e eeuw, verzilverd metaal, 11.9 x 2 x 0.8 cm, aankoop, 2013.0003

Twee glas-in-lood ruitjes met opschrift, 1760-1760, glas, loodband, 14.5 x 12.5 x 14.7 cm, schenking van J. H. Dallinga, 2013.0016.a-b

Herdenkingsbord 19 februari 1924-1954, Russel Tiglia, Atelier voor sierkeramiek n.v., 1954-1956, aardewerk, 3.5 x 25 x 8.5 cm, aankoop, 2013.0026

Tegel ter gelegenheid van Jubileum Gereformeerde scholen Winschoten 1889-1949, Westraven, Faïence- en Tegelfabriek, 1949, aardewerk, 1 x 13.5 x 13.3 cm, aankoop, 2013.0027

Tegel met voorstelling van Mutua Fides Groningen, De Porceleyne Fles, 20e eeuw, aardewerk, 15.5 x 10.8 x 1 cm, schenking van RHC Groninger Archieven, 2013.0028

Bestuur insigne van De Turnclub, Vindicat Atque Polit, 20e eeuw, verguld en verzilverd metaal, 40 x 35 x 7 cm, aankoop, 2013.0029

Een donkerblauwe rokjas, behorend bij het ambtskostuum van een lid van de Provinciale Staten van Groningen, 19e eeuw, textilia, schenking van de heer M.J. Lohnstein, 2013.0042

Kleed werkgroep Noord-Nederland NCVB, 1990-1992, textilia, schenking van Nederlandse Christen Vrouwen Bond, 2013.0086

Kleedje voor een lessenaar van de NCVB, gewest Groningen, 20e eeuw, textilia, schenking van Nederlandse Christen Vrouwen Bond, 2013.0087

Bestuurstafelkleed van de Nederlandse Christen Vrouwen Bond (NCVB), gewest Groningen, 1980, textilia, schenking van Nederlandse Christen Vrouwen Bond, 2013.0088

Vlag van de Nederlandse Christen Vrouwen Bond (NCVB), 20e eeuw, textilia, schenking van Nederlandse Christen Vrouwen Bond, 2013.0089

Vlag van de Nederlandse Christen Vrouwen Bond (NCVB), gewest Groningen, 1980, textilia, schenking van Nederlandse Christen Vrouwen Bond, 2013.0090

Schotel met wapen Gemeente Zuidhorn, Koninklijke Tichelaar Makkum, 1960-1971, aardewerk, 23.7 x 11.5 x 4 cm, aankoop, 2013.0118

Asbak met opschrift 'Groet uit Beerta', 20e eeuw, porselein, 2.4 x Ø 13.8 cm, aankoop, 2013.0119

Fotolijst gemaakt bij Royal Naval Brigade 1914 Groningen, 1917-1920, hout, glas, 22.7 x 13.5 x 2.6 cm, aankoop, 2013.0120

Fragment van een pelgrimsinsigne, begin jaren '90 gevonden in de stort uit de binnenstad van Groningen bij Kardinge, lood, 2.2 x 2.5 cm, schenking van E. Kuik, 2013.0341

Dolfijn, rond 2001-2002 gevonden in het voetbalveld van Appingedam, aan het eind van de Harmoniestraat, 18e eeuw, tin-loodlegering, 4.5 x 8.5 x 3.5 cm, schenking van E. Kuik, 2013.0342

Kruik, gevonden op het strand van Rottumeroog, 15e eeuw, steengoed, 21 x 8 cm, schenking Staatsbosbeheer Groningen, 2013.0350

Kruik, gevonden op het strand van Rottumeroog, ca. 18e/19e eeuw, steengoed, 15 x 7.5 cm, schenking Staatsbosbeheer Groningen, 2013.0351

Haakoorpot, ca. 11e-13e eeuw, steengoed, 8.5 x 15.5 cm, schenking van mevrouw H.K. van der Ree-Veenema, 2013.0352

Asbak met afbeelding Martinitoren en opschrift van Noord- Nederlandse Cartonnage Fabriek, 20e eeuw, geëmailleerd ijzer, 13.9 x 11.8 x 1.9 cm, aankoop, 2013.0121

Souvenirpotje met afbeelding Raadhuis Appingedam, 20e eeuw, Duits porselein, 2.5 x 9.5 x 7.1 cm, aankoop, 2013.0122

Gelegenheidsglas met wapen Stad Groningen, 1740-1760, kristalglas, 17.7 x Ø 7.8 cm, aankoop, 2013.0123

Medaille Leamington Junior Cup 1913-1914, 1914, zilver, deels verguld, deels geëmailleerd, 4.1 x 2.9 x 2.0 cm, aankoop, 2013.0124

Vingerhoed met opschrift van fa. Smith's Koffie en Thee, 1900-1930, geel koper, 2.4 x Ø 1.2 cm, aankoop, 2013.0125

Borrelglas van Likeurstokerij, destilleerderij, wijnhandel De Oranjeboom J.K. Hammingh, Groningen, 1900, glas, 13.9 x Ø 4.3 cm, bruikleen van de heer J.J.B. Smit, 2013.0126

Beker ter gelegenheid van 'Open Stadhuis Groningen 2008', 2008, aardewerk, 10 x 7.8 x 10.8 cm, schenking van Stadhuis Groningen, 2013.0135

Drinkglas met logo Groninger Studenten Roeivereniging Aegir, 1978, glas, 17 x Ø 6.7 cm, aankoop, 2013.0152

Drinkglas met opschrift 'Groet uit Groningen', 1900-1920, glas, 11 x Ø 7 cm, aankoop, 2013.0153

Drinkglas met logo Kindergemeenschap Admiraal de Ruyter, 1970-1980, glas, 13.8 x Ø 6.5 cm, aankoop, 2013.0154

Drinkglas met logo W.S.V. Spirit, 1966, glas, 14 x Ø 6.5 cm, aankoop, 2013.0155

Drinkglas met logo Vereniging Winsumer IJsbaan, 1965, glas, 12.2 x Ø 6.5 cm, aankoop, 2013.0156

Drinkglas met afbeelding Groningen Martinitoren, 1970, glas, 10.5 x Ø 6.8 cm, schenking van mevrouw J. Wierenga-Bremmer, 2013.0157

Drinkglazen op voet met logo van scholengemeenschap Winkler Prins Veendam, 1970, glas, 17 x Ø 6.5 cm, schenking van de heer Jan Free, 2013.0158.a-b

Gelegenheidsbord 250 jaar Groningens Ontzet, plateelbakkerij Zuid-Holland, 1922, aardewerk, 2.5 x 25 x cm, aankoop, 2013.0183

Dop met opschrift Romei N.V. C. Polak, 1930-1950, porselein, 1.5 x Ø 3.5 cm, schenking, 2013.0184

Theelepels met het wapen van de Gemeente Groningen, Koninklijke Van Kempen en Begeer, 20e eeuw, verzilverd metaal, 11 x 1.9 x 1 cm, aankoop, 2013.0186

Eekruis van Sergant Lambertus Stegnerus, 1830-1831, brons, 5.5 x 1.4 x 1.4 cm, schenking van mevrouw T. A. Clifford-Dijkhuis, 2013.0192
Herinneringsmedaille Gymnastiek Winschoten 14 juni 1886, Weber Verviers, 1886, brons, 23 x 1 x 28 cm, aankoop, 2013.0234
Tankschakel van Canadees tankvoertuig, 20e eeuw, groen geverfd ijzer, 42 x 15 x 9.5 cm, bruikleen van de heer C. Volckmann, 2013.0262
Vlag Groninger Museum De Spiraal van de Geschiedenis, ontwerp Michele De Lucchi, Dokkummer vlaggenrecentrale, 1994, textilia, 200 x 200 cm, aankoop, 2013.0267
Vlag Groninger Museum Mendini, ontwerp Alessandro Mendini, Dokkummer vlaggenrecentrale, 1994, textilia, 200 x 300 cm, aankoop, 2013.0268
Vlag Groninger Museum Coop Himmelb(l)au, ontwerp Coop Himmelb(l) au, Dokkummer vlaggenrecentrale, 1994, textilia, 200 x 300 cm, aankoop, 2013.0269
Vier kogelflesjes Ranja, 1950-1960, glas, 18.7 x Ø 6.6 cm, aankoop, 2013.0338.a-d
Woolies borduurwerk uit het Engelse kamp, Jack William Murray, 1919, wol, schenking van Peter Murray, 2013.0346
Woolies borduurwerk uit het Engelse kamp, onbekende maker, 1919, wol, schenking van Peter Murray, 2013.0347
Bord Nederland Neutraal 1914-1918, Ivora, 1918, aardewerk, 2.2 x 19 cm, aankoop, 2013.0353
Bord Groningen Ontzet 1672-1922, Plateelbakkerij Zuid-Holland, 1922, aardewerk, 3.8 x 23.5 cm, aankoop, 2013.0354
Zoutpot 40 Jaar Zout Delfzijl, 1999, steengoed, 14 x 11 cm, aankoop, 2013.0355
Melkbeker Nieuwsblad van het Noorden, ca. 1950-1960, aardewerk, 9.2 x 7.3 cm, aankoop, 2013.0356
Stofbril met twee lenzen in een katoenen omslag, Polaroid, ca. 1935-1945, gemengde materialen, 8 x 21 x 3.5 cm, schenking van de heer C. Volckmann, 2013.0357.a-d

ZILVER EN GOUD
Brandewijnkom, Fa. P. Heerens & zn., 1969, 2e gehalte zilver, 21.5 x 13.5 x 11.5 cm, aankoop, 2013.0015
Schroefdaalder Urbanus VIII, met miniatuurportret van Johan Lewe en Geertruida Alberda, gesigneerd R.S., 1648, zilver, olieverf, aankoop, 2013.0127.a-b
Cachet met initialen LUR, ca.1800-1850, goud, aankoop, 2013.0128
Cachet met wapen van Alberda, 1849, goud, carneool, aankoop, 2013.0129
Jachthoorn met zilverbeslag, 1612-1613, runderhoorn, zilver, 49.1 x 9.7 cm, aankoop/schenking van mr. E.F.G.M. Gelderman, 2013.0134

Bord met gegraveerde afbeelding en opschrift van Coöperatieve Stroocartonfabriek 'De Eendracht', Koninklijke Van Kempen en Begeer, 1961, zilver, 2.5 x 25.8 cm, aankoop, 2013.0181
Bord met gegraveerde afbeelding en opschrift van Coöperatieve Stroocartonfabriek 'De Eendracht', Koninklijke Van Kempen en Begeer, 1961, zilver, 2.5 x 25.8 cm, aankoop, 2013.0182
Beslag voor dirigeerstok, Jan Spornheijer, 1884, zilver, 5 x 1.5 cm, aankoop, 2013.0185
Mosterdpot, (toeschr. aan) Willem de Booser, ca. 1675-1699, zilver, H: 11.3 cm/145 g, aankoop, 2013.0344

MUNTEN EN PENNINGEN
Legpenning Jubileum Gruno Hengelconcouers, 1936, verzilverd metaal, Ø 5.9 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0025
Jubileumpenning 60 jaar Numismatische Kring Groningen, Peter-Götz Güttler, 2010-2011, metaal, Ø 11 x 0.3 cm, schenking van Numismatische Kring Groningen, 2013.0030
Doosje met vier gouden dukaten, 1894, goud, aankoop, 2013.0130.A-E
Doosje met vier gouden dukaten, W. Schutter (doosje), 1771-1794, goud, aankoop, 2013.0131.A-E

Consumptiepenningen De Warf, 2010, plastic, Ø 2.9 x 0.3 cm, schenking van de heer E. Knol, 2013.0187.a-b
Gildepenning Smidsegilde Groningen, 1794, brons, Ø 4.7 cm, aankoop, 2013.0191
Consumptiepenning Babylon Groningen, ca. 1980-1990, messing, Ø 2 cm, aankoop, 2013.0193
Leeuwendaalder op Hollandse muntvoet, zilver, Ø 4 cm, aankoop, 2013.0194
Eereprijs Stierenkeuring, 1864, zilver, Ø 3.9 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0195

Drinkglas Eerste Winschoter Kunstrolschaatsclub De Molenstad, 20e eeuw, glas, 12.8 x 6.7 cm, schenking van de heer G. Euwals, 2013.0358
Drinkglas Volleybalvereniging Actief Hoogezand-Sappemeer, 20e eeuw, glas, 14.1 x 6.6 cm, schenking van de heer G. Euwals, 2013.0359
Drinkglas Voetbalvereniging Hunsingo, Winsum, 20e eeuw, glas, 14.1 x 6.6 cm, schenking van de heer G. Euwals, 2013.0360
Drinkglas Paardensportvereniging Swart, Veendam, 20e eeuw, glas, 17 x 6.6 cm, schenking van de heer J. Free, 2013.0361
Drinkglas Gemeente Hoogezand-Sappemeer, ca. 1960-1970, glas, 17 x 6.8 cm, schenking van de heer J. Free, 2013.0362
Drinkglas Schoolvereniging Olipodrigo, 1967, glas, 17 x 6.7 cm, schenking van mevrouw K.J. Kaspers-van Duinen, 2013.0363
T-shirt Groninger Forum, 2007, katoen, maat XL, schenking van mevrouw J. van Keulen, 2013.0364
Wielertui Noordelijke Wielervereniging Groningen, ca. 1950-1960, katoen en rayon, schenking van de heer J.D. Legger, 2013.0365
Wielertui Noordelijke Wielervereniging Groningen, ca. 1950-1960, katoen en rayon, schenking van de heer J.D. Legger, 2013.0366
Drinkglas Voetbalvereniging Hermes SVV Combinatie, Hoogezand-Sappemeer, 1999, glas, 13.3 x 5.7 cm, schenking van de heer J. Free, 2013.0372
Schaaltje met afbeelding van het Groninger Museum van Oudheden te Groningen, ca. 1920, porselein, 2.7 x 9.2 cm, aankoop, 2013.0373
Bord met afbeelding van de Vismarkt te Groningen, 20e eeuw, porselein, 2.5 x 17.2 cm, aankoop, 2013.0374
Vaas met afbeelding van de Korenbeurs te Groningen, ca. 1920-1930, porselein, 12 x 7.5 cm, aankoop, 2013.0375
Vaas met afbeelding van het Panorama vanaf de Martinitoren te Groningen, ca. 1925-1935, porselein, 12.4 x 5 cm, aankoop, 2013.0376
Prijsbeker Soranus 1926, Harm Amsing, 1926, tin, 12.9 x 8.5 cm, aankoop, 013.0377

Bord met gegraveerde afbeelding en opschrift van Coöperatieve Stroocartonfabriek 'De Eendracht', Koninklijke Van Kempen en Begeer, 1961, zilver, 2.5 x 25.8 cm, aankoop, 2013.0181
Bord met gegraveerde afbeelding en opschrift van Coöperatieve Stroocartonfabriek 'De Eendracht', Koninklijke Van Kempen en Begeer, 1961, zilver, 2.5 x 25.8 cm, aankoop, 2013.0182
Beslag voor dirigeerstok, Jan Spornheijer, 1884, zilver, 5 x 1.5 cm, aankoop, 2013.0185
Mosterdpot, (toeschr. aan) Willem de Booser, ca. 1675-1699, zilver, H: 11.3 cm/145 g, aankoop, 2013.0344

Consumptiepenningen De Warf, 2010, plastic, Ø 2.9 x 0.3 cm, schenking van de heer E. Knol, 2013.0187.a-b
Gildepenning Smidsegilde Groningen, 1794, brons, Ø 4.7 cm, aankoop, 2013.0191
Consumptiepenning Babylon Groningen, ca. 1980-1990, messing, Ø 2 cm, aankoop, 2013.0193
Leeuwendaalder op Hollandse muntvoet, zilver, Ø 4 cm, aankoop, 2013.0194
Eereprijs Stierenkeuring, 1864, zilver, Ø 3.9 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0195

Eereprijs Genootschap ter bevordering van Nijverheid en Landbouw te Onderdendam, 1877, zilver, Ø 4 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0199
Eereprijs Genootschap ter bevordering van Nijverheid en Landbouw te Onderdendam, Koninklijke Nederlandse Munt, 1873, zilver, Ø 4 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0200
Penning uitgegeven door Vereeniging voor Volksvermaak te Groningen, Koninklijke Utrechtsche Fabriek van Zilverwerken C.J. Begeer, 1874, brons, Ø 5 x 0.3 cm, schenking van de heer C. Willemsen, 2013.0201
Consumptiepenning Willem Lodewijk Gymnasium, 2013, kunststof, Ø 2.9 x 0.2 cm, schenking van Willem Lodewijk Gymnasium, 2013.0202
Herdenkingspenningen Appingedam 900 jaar, 1958, metaal, Ø2.9 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0203.A-B
Penning Delfsail, Koninklijke Nederlandse Munt, 1991, koper-nikkel, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0204
Herdenkingspenning 400 jaar reductie van Provincie Groningen, Koninklijke Nederlandse Munt, 1994, metaal, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0205
Herdenkingspenning 350 jaar Nieuweschans, Koninklijke Nederlandse Munt, Pieter Wetselaar, 1978, tombak, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0206
Herdenkingspenning 350 jaar Nieuweschans, Koninklijke Nederlandse Munt, Pieter Wetselaar, 1978, zilver, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0207
Consumptiepenning Frascati te Stadskanaal, 20e eeuw, messing, Ø 2 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0208
Consumptiepenning Bar Dancing Onder de Linden Hoogezand, 20e eeuw, messing, Ø 2.6 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0210
Herdenkingspenning 400 jaar Vesting Bourtange, Koninklijke Nederlandse Munt, 1980, zilver, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0211
Consumptiepenning Humsterland Oldenhove, 20e eeuw, kunststof, Ø 2.9 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0212
Herdenkingspenning 100 jaar Vlagtwedde, 1985, messing, Ø 2 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0213
Solidus Onstwedde 1100 jaar, Koninklijke Nederlandse Munt, 1985, zilver, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0214
Solidus Onstwedde 1100 jaar, Koninklijke Nederlandse Munt, 1985, tombak, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0215
Herdenkingspenning 1e proefboring bronnenbad Nieuweschans Bunde, Koninklijke Nederlandse Munt, Pieter Wetselaar, 1980, 20e eeuw, zilver, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0216
Herdenkingspenning Klooster ter Apel, 2009, zilver, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0217
Herdenkingspenning Vesting Bourtange, 1980, koper-nikkel, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0218
Penning Delfsail, Koninklijke Nederlandse Munt, 1998, messing, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0219
Bevrijdingsmunt Appingedam Delfzijl Eemsmond Loppersum Ten Boer, 1995, messing, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0220
Penning Kerkenrestauratie Gemeente Leek, Koninklijke Nederlandse Munt, 1985, koper, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0221
Consumptiepenning Philips Winschoten, Koninklijke Nederlandse Munt, vanaf 1972, koper-nikkel, Ø 2.3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0222
Consumptiepenning Philips Stadskanaal, Koninklijke Nederlandse Munt, ca. 1972-2004, koper-nikkel, Ø 2.3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0223
Herdenkingspenning Winsum 925 jaar, 1982, goud, Ø 2.2 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0224

Herdenkingspenning Winsum 925 jaar, 1982, zilver, Ø 2.2 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0225
Herdenkingspenning Winsum 925 jaar, 1982, brons, Ø 2.2 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0227
Legpenning Waterschap Hunsingo, 1906, brons, Ø 4.5 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0228
Herdenkingspenning 400 jaar Slag bij Heiligerlee, 1968, brons, Ø 5 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0229
Erepennning 'De Leekster Tak', vanaf 1979, zilver, Ø 6 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0230
Prijспенning Landbouw Vereniging Middelstum Kantens keuring, 1938, zilver, Ø 6 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0231
Herinneringspenning winter 1978-1979, zilver, Ø 6 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0232
Penning Tentoonstelling van Nationale Nijverheid Winschoten, 1893, brons, Ø 4.5 x 0.4 cm, aankoop, 2013.0233.A
Penning Tentoonstelling van Nationale Nijverheid Winschoten, 1893, brons, Ø 4.5 x 0.4 cm, aankoop, 2013.0233.B
Herinneringspenning Tentoonstelling van Nijverheid en Landbouw te Hoogezand, M.C. de Vries jr., 1872, brons, Ø 3.8 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0235
Consumptiepenning 'Het Wapen van Leiden' Appingedam, 20e eeuw, messing, Ø 2 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0236
Penning Speelman Hoogezand, 20e eeuw, nikkel, Ø 2 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0237
Herdenkingspenning Bevrijdingsfestival Veendam, Koninklijke Nederlandse Munt, 1990, messing, Ø 3 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0238
Prijспенning Groninger Maatschappij van Landbouw en Nijverheid, 1905, zilver, Ø 4.1 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0239.a-b
Prijспенning Nationale Tuinbouw Tentoonstelling Winschoten, Koninklijke Utrechtsche Fabriek van Zilverwerken C.J. Begeer, 1887, brons, Ø 5.3 x 0.6 cm, aankoop, 2013.0240
Eereprijs Landbouw Tuinbouw Nijverheids Tentoonstelling Veendam, Koninklijke Utrechtsche Fabriek van Zilverwerken C.J. Begeer, 1873, zilver, Ø 4 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0241
Eereprijs Landbouw Tuinbouw en Nijverheid Tentoonstelling Veendam, 1891, zilver, Ø 4 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0242
Prijспенning Vruchten Tentoonstelling Loppersum, Koninklijke Utrechtsche Fabriek van Zilverwerken C.J. Begeer, 1916, zilver, Ø 2.6 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0243
Prijспенning Haté, 1924, zilver, Ø 4.5 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0244
Prijспенning 57e Nederlandse huishoudkundig congres Veendam, 1905, brons, Ø 3.5 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0245
Prijспенning 57e Nederlandse huishoudkundig congres Veendam, 1905, brons, Ø 3.5 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0246
Autoplaatje sterrit 250 jaar Oude Pekela, 1949, brons, 6 x 4 x 0.2 cm, aankoop, 013.0247
Auto embleem Drie Provinciënrit R.A.C. Noord, 1957, brons, 8.7 x 8.3 x 0.3 cm, aankoop, 2013.0248
Autoplaatje 25 jaar Noord Nederlandse Motor Club, 1939, brons, Ø 7 x 0.2 cm, aankoop, 2013.0249
Groningen halve vlieger, 1584, metaal, Ø 2.2 cm, aankoop, 2013.0343

SCHILDERIEN

FRANCISCUS HERMANUS BACHG (1865-1956)

Portret van een man (mogelijk de broer van de schilder), 1894, olieverf op doek, 58.2 x 47 x 70 cm, schenking van de heer G. Muntinga, 2013.0114

JOHANNES HINDERIKUS EGENBERGER (1822-1897)

Urie Samuel Oppenheim, 19° eeuw, olieverf op doek, legaat van mr. N.J. Polak, 2013.0032

BEELDEN

MARC RUYGROK (1953)

Ontwerp van het Slochter Molecule, 2009, hout en autolak, 30 x 30 x 30 cm, aankoop, 2013.0261

TEKENINGEN, AQUARELLEN EN GOUACHES

WESSEL LUBBERS (1755-1834)

Luitenant-kolonel Coenraad van Valkenburg, 1814, pastelkrijt op papier, 44.5 x 36.5 cm, schenking van de heer H. Hillebrand, 2013.0132
Copia Johanna van Bolhuis, 1814, pastelkrijt op papier, 44.5 x 36.5 cm, schenking van de heer H. Hillebrand, 2013.0133

ALBARTA TEN OEVER (1772-1854)

Boerenerf, 18° eeuw, aquarelverf op papier, 28 x 37 cm, schenking van de heer S. Dijk, 2013.0018
Landschap, 1795, aquarelverf op papier, 22 x 28 cm, schenking van de heer S. Dijk, 2013.0019

OOSTERSE KERAMIEK

Dekseldoosje versierd met ‘famille verte’ emaillekleuren, 1700-1730, Chinees porselein, schenking de heer S. Ostkamp, 2013.0005.a-b
Drie schoteltjes met groen loodglazuur en ingedrukte versiering, 1800-1850, Chinees steengoed, 1.8 x Ø 10.7 cm, schenking van de heer S. Ostkamp, 2013.0006.A-C

Schoteltje ongeglazuurd met ingedrukte versiering, 1800-1850, Chinees steengoed, 2 x Ø 10.5 cm, schenking van de heer S. Ostkamp, 2013.0007
Fragment van een bord in Chinese ‘kraakstijl’ (misbaksel), Japans porselein, schenking de heer S. Ostkamp, 2013.0008

Elf scherven van het scheepswrak Wanli opgedoken door de Zweed Sten Sjostrand, ca. 1625, Chinees porselein, variabel, schenking van de heer S. Ostkamp, 2013.0151.A-K

Theepotje met los deksel versierd in ‘Japans Imari’, ca. 1700, Japans porselein, 8 x Ø 5 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0159.B.a-b

Melkkannetje met los deksel versierd in onderglazuurblauw afkomstig uit het scheepswrak Fung Tao, ca. 1695-1700, Chinees porselein, 13.5 x Ø 7 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0160.a-b

Twee theekommen versierd in onderglazuurblauw met een voorstelling van de parasoldames naar C. Pronk, ca. 1740-1799, Chinees porselein, 4.5 x Ø 8.5 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0161.A-B

SEBASTIAAN ARIËN GALIS (1890-1981)

Wijkzuster P. W. Brouwer, 1923, olieverf op doek, schenking van Hulpverleningsdienst Gemeente Groningen, 2013.0148

JOZEF ISRAËLS (1824-1911)

Samuel Juda Oppenheim, 19° eeuw, olieverf op doek, legaat van mr. N.J. Polak, 2013.0031

Portret Reintje Abraham van Raalte, vrouw van Samuel Juda Oppenheim, 1850, olieverf op doek, 70 x 63 cm, schenking van mr. J.H.J. van Blommestein, 2013.0345

HENDRICUS FERDINAND WOLDE (1891-1945)

De brand van het Academiegebouw in Groningen, 1906, aquarelverf op papier, 46 x 60 cm, aankoop, 2013.0180

Bord versierd in onderglazuurblauw en goud, ca. 1735-1745, Chinees porselein, 2.8 x Ø 26.3 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0162

Bierpul versierd in onderglazuurblauw zonder bijbehorend montuur, ca. 1660-1670, Chinees porselein, 16 x Ø 7.4 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0163

Bord bedekt met donkerbruine effen glazuur met uitgespaarde cartouches, ca. 1720-1730, Chinees porselein, 2.7 x Ø 22.7 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0164

Kopje versierd in onderglazuurblauw met de Chinese variant van de parasoldames naar C. Pronk, ca. 1740-1799, Chinees porselein, 4 x Ø 7.6 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0165

Fluutje in de vorm van een zittende wijze, ca. 1816, Chinees steengoed, 4 x 3.6 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0166

Beeldje van een eend, ca. 1816, Chinees steengoed, 5.5 x 4 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0167

Beeldje van een eend, ca. 1816, Chinees steengoed, 13 x 7.2 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0168

Beeldje van twee staande figuurtjes voorstellende het echtpaar, ca. 1816, Chinees steengoed, 4 x 6.5 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0169

Bord versierd in onderglazuurblauw in ‘Chinese transitionstijl’, 1670-1690, Japans porselein, 14.5 x Ø 27.3 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0170

Achtkantige schotel versierd in onderglazuurblauw met een Europees landschap, ca. 1740, Chinees porselein, 3 x 30 x 30 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0171

Melkkannetje versierd in onderglazuurblauw, ijzerrood, goud en groen naar Delfts voorbeeld, ca. 1720, Chinees porselein, 12 x Ø 4.5 cm, schenking de heer H. van Baarsen, 2013.0172

Schoteltje versierd in emaillekleuren met centraal een wapenschild met initialen D. O. C. 1730, Chinees porselein, 2 x Ø 11.5 cm, schenking van de heer H. van Baarsen, 2013.0173

Beker versierd met een Chinees gedicht in emaillekleuren, 1700-1730, Japans porselein, 9.5 x Ø 8 cm, schenking de heer H. van Baarsen, 2013.0174

Schoteltje versierd in ‘Chinees Imari’, ca. 1720, Chinees porselein, 2.5 x Ø 14 cm, schenking de heer H. van Baarsen, 2013. 0175

Pattipan versierd in onderglazuurblauw met een voorstelling van zogenaamde schipbreukelingen, 1730-1740, Chinees porselein, 1.5 x 12.7 x 8.3 cm, schenking de heer H. van Baarsen, 2013.0176

Vogelvoederbakje voor in een vogelkooi, 1645, Chinees porselein, 4 x Ø 4.3 cm, schenking de heer H. van Baarsen, 2013.0177

Miniatuur kannetje versierd met ijzerrood en goud, ca. 1700, Japans porselein, 5 x Ø 2.9 cm, schenking de heer H. van Baarsen, 2013. 0178

Miniatuur schotelttje versierd in ijzerrood en goud, ca. 1700, Japans porselein, 1 x Ø 6.9 cm, schenking de heer H. van Baarsen, 2013.0179

Theebusje met los deksel versierd met het decor van de parasoldames van C. Pronk, 1737, Chinees porselein, 12.5 x Ø 5.5 cm, aankoop, 2013.0331.a-b

Bord versierd met een transferprint in ‘kraak stijl’, 20e eeuw, Chinees (?) porselein, 3,7 x Ø 21 cm, schenking de heer C.J.A. Jörg, 2013.0035

Schoteltje versierd in onderglazuurblauw Chinese navolging van ‘Japans Kakiemon’, 1700-1720, Chinees porselein, 2.8 x Ø 13.7 cm, schenking de heer C.J.A. Jörg, 2013.0188

Ruitvormig schotelttje versierd in ‘Chinese overgangsstijl’, De Griekse A, Samuel Eenhoorn, 1700, Delfts aardewerk, 1.5 x 16 x 14 cm, schenking van de heer F. Lameris, 2013.0332

Schotel versierd in bovenglazuur blauw en goud met een oud Turks geschrift, 1800, Chinees porselein, 4 x Ø 27 cm, schenking van de heren J.C. Smelik en A. Stokking, 2013.0333

WESTERSE KERAMIEK

Bordje, zogeheten ‘pannenkoekje’ op vlakke bodem, 17° eeuw, Delfts aardewerk, 2 x Ø 20 cm, schenking de heer S. Ostkamp, 2013.0004

The Geldermalsen Triptych – The Harvest, hedendaagse transferprint op scherf van een schotel uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen, 2013.0136.a-b

The Geldermalsen Triptych – The Catastrophe; hedendaagse transferprint op scherf van een schotel uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen, 2013.0137.a-b

The Geldermalsen Triptych – The Politics; hedendaagse transferprint op scherven van een schotel uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen, 2013.0138.a-c

A small navigation error; hedendaagse transferprint op scherf van een bordje uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen, 2013.0139

Having tea with Captain Morel, hedendaagse transferprint op scherf van een theekop en schotel uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen, 2013.0140.a-c

Help dishwasher wanted; hedendaagse transferprint op scherf van een schoteltje uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen, 2013.0141.a-b

Grave consequences; hedendaagse transferprint op scherf van een bordje uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen, 2013.0142.a-b

They were only boys; hedendaagse transferprint op scherf van een schotelttje uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen, 2013.0143.a-b

Import Export Today; hedendaagse transferprint op scherf van een bordje uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen, 2013.0144.a-b

The Price of doing business; hedendaagse transferprint op scherf van een schotel uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen,2013.0145.a-b

Portrait Gallery; hedendaagse transferprint op scherf van een kom uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen, 2013.0146.a-b

Inventory III; hedendaagse transferprint op scherf van een schotelttje uit VOC scheepswrak ‘de Geldermalsen’, Diane KW, 1751/2013, Chinees porselein, schenking mevrouw D. Chen, 2013.0147.a-b

JOB HANSEN
HUISCHILDER OP LADDER, 1952, SCHENKING HENK VAN OS

HENDRIK NICOLAAS WERKMAN
KALENDER 1944, BRUIKLEEN VAN STICHTING DE PLOEG
(SCHENKING UIT DE COLLECTIE VAN RUURT HAZEWINKEL EN RIEN BERINGER)

DE PLOEG EN CONTEXT

In 2013 werden meer dan 120 werken rondom de collectie De Ploeg als aanwinst bijgeschreven. Schilderijen, grafiek, tekeningen, sculpturen, gebruiksdrukwerk en zelfs een gebruiksvoorwerp, vonden via schenkingen, legaten, bruiklenen en aankopen een plek binnen de collectie van het Groninger Museum. Een genereuze schenking van kunstenaar Abe Kuipers (Rotterdam 1918) viel het museum ook dit jaar ten deel. De schenking omvatte meer dan veertig werken uit de periode 1930-1990 waardoor het werk van Kuipers binnen de collectie van het Groninger Museum nu representatief vertegenwoordigd is. Vooral de indrukwekkende schilderijen uit de jaren tachtig en begin jaren negentig vormen een bijzondere aanwinst. Een van die werken is zijn *Hommage aan de Ploeg* (ca.1986), dat niet alleen een eerbetoon is aan enkele Ploegleden zoals Jan Wiegers en Job Hansen, maar tevens een verwijzing is naar de periode dat Kuipers nog in een expressionistische stijl werkte.

Afgelopen jaar ontving het Groninger Museum een belangrijke schenking van prof. dr. Henk van Os. Met deze gift verwierf het Groninger Museum meer dan dertig werken uit de privéverzameling van de voormalige hoofd directeur van het Rijksmuseum. Schilderijen, tekeningen en grafiek van onder anderen Wobbe Alkema, Jan Altink, Henri de Wolf, Jannes de Vries, Fie Werkman, Olga Wiese, Jo van Dijk, Job Hansen en Martin Tissing werden aan de collectie van het Groninger Museum toegevoegd. Ook verwierf het museum een werk van Ger van Elk dat van Os ontving bij zijn afscheid als directeur van het Rijksmuseum. Als aanvulling op deze donatie schonk van Os nog een zestal werken van Siep van den Berg die hem waren toebedeeld door kunsthistorica, mevrouw H.C. Cassée. Alles tezamen vormt deze schenking een bijzonder geheel; de collectie reflecteert zowel een interessante kunsthistorische periode als Van Os' persoonlijke band met de Groninger kunstwereld.

In 2013 werd bij Christie's de verzameling van Piet en Ida Sanders ter veiling aangeboden. Onder het te veilen werk bevonden zich meerdere werken van H.N. Werkman. Door een bijzonder gelukkige omstandigheid werd Werkman's *Twee paarden* (1937) uiteindelijk niet per veiling verkocht maar geschonken aan het Groninger Museum. Aan dit werk is een bijzonder verhaal verbonden. In 1943 kocht de jurist Piet Sanders via bemiddeling

van August Henkels een schilderij voor de verjaardag van zijn vrouw. Sanders zelf zat toen nog als gijzelaar gevangen in St. Michielsgestel, waar hij Henkels had leren kennen. Het schilderij, een voorstelling van twee paarden uit 1937 stuurde Werkman in november 1943 naar Ida Sanders in Schiedam. Henkels suggereerde Werkman in zijn brief van 23 oktober 1943 om Sanders een schetsje van het schilderij te sturen. Dit advies volgde Werkman op en op 8 november 1943 liet hij Henkels weten: 'Aan mr. Sanders heb ik een klein gekleurd schetsje gezonden bij een brief met toelichting'. Naast het schilderij *Twee paarden*, is ook dit gekleurde schetsje aan het Groninger Museum geschonken.

Op 21 november 2013 vond in het Stedelijk Museum te Amsterdam de overdracht plaats van 59 werken van Hendrik Nicolaas Werkman, die het Groninger Museum mocht ontvangen uit handen van prof. dr. Geert H. Blijham, voorzitter van de Stichting H.N. Werkman. Vijftig jaar eerder, op 20 november 1962, vlak voor het vertrek van Willem Sandberg als directeur van het Stedelijk Museum, werd de Stichting H.N. Werkman opgericht, met als doel het werk van Werkman in brede kring bekendheid te geven. De Stichting is opgeheven omdat aan het doel, het bekend maken van het oeuvre van Werkman door middel van het uitbrengen van een oeuvrecatalogus, is voldaan. Het kunstbezit van de Stichting is thans verdeeld over de twee musea die zorgdragen voor het erfgoed van de kunstenaar en drukker. Het Stedelijk Museum ontving 94 werken. De schenking aan het Groninger Museum omvat onder meer druksels, schilderijen en een drukpers, die van groot belang zijn voor de collectie van het Groninger Museum.

Het Groninger Museum verwierf in 2013 voorts een fraaie aquarel van Ploeglid Alida Pott (1888-1931). Deze aquarel, die een voorstelling laat zien van een boerderij, werd in de wandelgangen *Het blauwtje* genoemd. Volgens kenners gaat het hier echter niet om een afbeelding van het vermaarde Blauwborgje, de plek waar de leden van De Ploeg veelvuldig samenkwamen om er te schilderen, maar is de titel enkel een verwijzing naar het opvallend blauwe kleurgebruik in deze aquarel.

Dankzij de erven van Caty Hansen - de dochter van Job Hansen - en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed kon een zestal werken van leden van De Ploeg als aanwinst worden ingeschreven. De erven

konden gebruik maken van de zogenaamde successierechtenregeling om kunstwerken over te dragen aan de staat die ze via de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed op hun verzoek heeft ondergebracht in het Groninger en Museum Belvédère in Heerenveen. Het Groninger Museum heeft daardoor onder meer de beschikking gekregen over het portret dat Jan Wiegers in 1924 schilderde van Jan Altink, een drietal olieverven van Job Hansen uit de periode 1928- 1957 en Jan Altink's Blauwborgje uit 1923. Al met al vormen deze werken een belangrijke aanvulling op de collectie De Ploeg.

SCHILDERIJEN

WOBBE ALKEMA (1900-1984)

Compositie, 1955, olieverf op houtvezelplank, 53 x 59 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0103

JAN ALTINK (1885-1971)

Stilleven met haring op tinnen schotel, 1935, olieverf op doek, 40 x 50 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0102

SIEP VAN DEN BERG (1913-1998)

Compositie in rood, zwart, oker en blauw op wit fond, 1965, gouache op doek, 40 x 70 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0255

Compositie in rood, zwart, oker en blauw op wit fond, 1965, gouache op doek, 40 x 70 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0256

Compositie in rood, blauw, zwart, wit en grijs, 1965, gouache op doek, 49 x 59 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0257

Compositie van zwarte lijn, met geel en oranje op wit fond, 20e eeuw, gouache op doek op houtvezelplank, 68.5 x 49.5 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0258

JOHANN FABER (1902-1979)

Compositie, z.j., olieverf op doek, bruikleen van Stichting De Ploeg, 2013.0190

JOB HANSEN (1899-1960)

Huisschilder op de ladder, 1952, olieverf/ benzinerel op triplex, 65.5 x 51 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0094

ABE KUIPERS (1918)

Mensenschedel, 1939, olieverf op paneel, 24.3 x 23.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0050

Kraaienschedeltje, 1939, olieverf op paneel, 10 x 20.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0051

Joie de Vivre, 1981, olieverf op doek, 160.5 x 200 x 2 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0069.a-b

Geweldsymbool 1, 1982, olieverf op doek, 160.5 x 200 x 3.4 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0070

Ook de hierna volgende schenkingen mogen niet onvermeld blijven. De heer en mevrouw Hofsteenge schonken het Groninger Museum drie imposante beelden van Willem Valk (1898-1977). Valk maakte korte tijd deel uit van de Groninger Ploeg. Onder de beelden bevindt zich, naast een buitengewoon expressief beeld van een 'Blinde zanger' (*Homerus*) ook de buste die Valk maakte van literator en ploeglid Herman Poort.

Tot slot zorgde ook de Stichting De Ploeg voor aanwinsten. De collectie werd verrijkt met werken van Johann Faber, George Martens en een aantal werken van Jan van der Zee, waaronder een zelfportret met pijp uit de jaren vijftig.

Geweldsymbool 2, 1984, olieverf op doek, 160.5 x 200 x 3.4 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0071

Zelfportret, 1983, olieverf op doek, 120 x 120 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0072

Kanonnen met militair paar, 1983, olieverf op doek, 160.5 x 200.5 x 3.2 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0073

Van Gogh leed, leed Picasso ook, 1984, olieverf op doek, 200.7 x 161.5 x 3.4 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0074

Hommage aan De Ploeg, 1984, olieverf op doek, 160.5 x 200.7 x 3.4 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0075

Anatomie, 1997, olieverf op doek, 120.2 x 120.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0081

De Kunst, 1997-2005, olieverf op doek, 160.6 x 200.5 x 3.4 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0082

Near the Wet Bridge, 2000-2007, gemengde techniek, 33.3 x 33.3 cm schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0083.a-u

Hommage à Dali, 1986, olieverf op doek, 201 x 200 x 3.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0091

GEORGE MARTENS (1894-1979)

Mevrouw Schierbeek, 1940, olieverf op doek, bruikleen van Stichting De Ploeg, 2013.0189

JANNES DE VRIES (1901-1986)

Moeke en Joantje, 20e eeuw, olieverf op doek, 71 x 50 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0108

Steenlil, 1966, olieverf op doek, 80 x 100 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0109

Groninger Landschap (vermoedelijk bij Huizinge), ca. 1934, olieverf op doek, 60 x 80 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0110

HENDRIK NICOLAAS WERKMAN (1882-1945)

Twee paarden, 1937, olieverf op doek, 45 x 60.7 cm, voormalige collectie Piet en Ida Sanders, 2013.0250

Boomgaard in Ommen, 1919, olieverf op doek, 24 x 33.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0323

Station (De Punt), 1920, olieverf op doek, 40 x 50 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0324

Bal-masqué, 1931, olieverf op karton, 28.5 x 22.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0325

OLGA WIESE (1944)

Tribune, 20° eeuw, olieverf op doek, 90 x 100 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0111

TEKENINGEN, AQUARELLEN EN GOUACHES

WOBBE ALKEMA (1900-1984)

Compositie, 1924, gouache op papier, 45.5 x 26 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0100

Zelfportret, 1923, zwart krijt op papier, 35 x 25 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0101

JO VAN DIJK (1931-2000)

Zonder titel, 1964, gouache op papier, 44 x 32 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0097

ABE KUIPERS (1918)

Zelfportret, 1932, inkt op papier, 47 x 30 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0044

Pot en kruik, 1932, krijt op papier, 25.5 x 33 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0045

Handschoen, 1935, krijt op papier, 23.8 x 31.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0046

Eigen hand, 1937, potlood op papier, 24.1 x 26.8 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0047

Zonder titel, 1937, krijt op papier, 24.9 x 17.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0048

Rood kopje, 1937, krijt op papier, 25 x 17.6 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0049

Vormen, ca. 1990-2000, acrylverf op papier, 72.3 x 109.2 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0076

Landschap, 1994, acrylverf op papier, 72.3 x 109.2 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0077

Landschap, 1994, acrylverf op papier, 72.3 x 109.2 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0078

Landschap, 1994, acrylverf op papier, 69.1 x 99.1 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0079

Landschap, 1994, acrylverf op papier, 69.1 x 99.1 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0080

OVERIGE

Portfolio Vrienden van de Mangelgang, z.j. met werk van o.a. Wobbe Alkema, Siep van den Berg, Fie Werkman, Abe Kuipers, Jan van der Zee, Jannes de Vries e.a., schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0117.A-K

JAN VAN DER ZEE (1898-1988)

Paterswoldsemeer (?), z.j., olieverf op doek, 53.5 x 72.5 cm, bruikleen van Stichting De Ploeg, 2013.0254

Zelfportret, 1950, olieverf op doek, 86 x 50 cm, bruikleen van Stichting De Ploeg (schenking mevrouw D. Bijlstra van der Zee), 2013.0349

ALIDA JANTINA POTT (1988-1931)

Zonder titel (Het Blauwtje), Alida Jantina Pott, 20e eeuw, aquarelverf op papier, 17.5 x 13.9 cm, aankoop, 2013.0198

MARTIN TISSING (1936)

Tartarenstadje 'Sandomierz', 1967, gouache en krijt op papier, 64.5 x 49 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0093

JANNES DE VRIES (1901-1986)

Schiermonnikoog, 1960, oostindische inkt op papier, 33.8 x 57 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0112

FIE WERKMAN (1915-2002)

Trompetnarcissen, z.j., oostindische inkt op papier, 26 x 39 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0095

HENDRIK NICOLAAS WERKMAN (1882-1945)

Schets van twee paarden, 1943, aquarelverf op papier, 9.8 x 12.5 cm, voormalige collectie Piet en Ida Sanders, 2013.0251

HENRI DE WOLF (1938-1986)

Verzoeking van St. Antonius, 1967, gouache op papier, 35 x 29 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0096

Zonder titel, 1964, gouache op papier, 47 x 67.5 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0104

Zonder titel, 1964, gouache op papier, 48 x 68 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0105

Cola hoer, 20e eeuw, Oost-Indische inkt op papier, 30.2 x 29.8 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0116

GRAFIEK

SIEP VAN DEN BERG (1913-1998)

Compositie met witte en gele vierkanten op blauw fond, 1983, litho, 52.8 x 43 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0259

Compositie met witte vierkanten, geel en rood op blauw fond, 1983, litho, 53.4 x 43.6 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0260

ABE KUIPERS (1918)

Flesjes, 1939, ets, 14.3 x 16.6 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0052

Drie boekjes, 1940, ets, 15.3 x 21.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0053

Collage, 1962, ets / fotomechanische afdruk, 25.5 x 39.9 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0054

Gezicht met arm, 1967, zeefdruk, 37.8 x 44 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0055

Vorm op poten, 1968, zeefdruk, 79.1 x 109 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0056

Horizon I, 1968, zeefdruk, 79.1 x 109.1 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0057

Horizon II, 1969, zeefdruk, 79.1 x 109.1 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0058

Dynamisch Nederland, 1970, zeefdruk, 69.6 x 99.4 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0059

Vorm op poten, 1970, zeefdruk, 48 x 64.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0060

Vorm op poten, 1970, zeefdruk, 48 x 64.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0061

Letters, 1971, zeefdruk, 109.1 x 79.1 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0062

Friese Veen, 1972, zeefdruk, 50 x 65 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0063

Abe, begin Tweede Wereldoorlog op het Hereplein, 1972, zeefdruk, 88 x 63 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0064

Noorderplantsoen, 1972, zeefdruk, 63 x 88 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0065

Taartmachine, 1978, zeefdruk, 59 x 79 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0066

Jan van der Zee, 1978, zeefdruk, 99.1 x 69.1 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0067

Taartmachine 2, 1979, zeefdruk, 65 x 76.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0068

Collage met flessen, 1963, ets / fotomechanische afdruk, 32.5 x 40.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0084

Collage met flessen, 1963, ets / fotomechanische afdruk, 30 x 38.5 cm, schenking van de heer en mevrouw Kuipers, 2013.0085

HENDRIK NICOLAAS WERKMAN (1882-1945)

CCompositie, 1944, druksel, 48.3 x 58.2 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0273

Compositie, 1944, druksel, 49.9 x 32.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0274

Compositie, 1944, druksel, 48.5 x 58.3 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0275

Compositie, 1944, druksel, 49.9 x 32.6 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0276

Compositie met figuren, 1944, druksel, 49.9 x 32.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0277

Muzikale impressie, 1944, druksel, 69.9 x 42.7 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0278

Vrouw met medicijnflesch, 1935-1936, druksel, 32.7 x 25.1 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0279

Chassidische legenden II 2, ‘de drie aartsvaders’ uit het verhaal ‘der Psalmensager’, 1941, druksel, 51.2 x 32.9 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0280

Affiche voor de toneelopvoering van ‘de rekenmachine’ van Elmer L. Rice, 1933, druksel, 65 x 50.2 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0281

Geboortekaartje Ate Johannes Zuithoff, 1941, druksel, 11.8 x 14.8 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0282

Een Moscovistische legende, 1941, druksel, 29 x 43.7 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0283

Baalschem legenden, 1941, druksel, 51.1 x 33 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0284

Gesprek, 1942, druksel, 32.3 x 45 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0285

Bij het graf van den onbekenden Nederlandschen soldaat, 1942, druksel, 24.3 x 37.9 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0286

Das Windlicht Gottes, 1942, druksel, 27.9 x 39.6 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0287

Das Windlicht Gottes (2), 1942, druksel, 27.9 x 39.6 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0288

Das Windlicht Gottes (3), 1942, druksel, 27.9 x 39.6 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0289

Ballade van de bruiloftskinderen, 1942, druksel, 26.3 x 41.9 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0290

Walhalla, 1942, druksel, 22.6 x 35.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0291

Walhalla (2), 1942, druksel, 22.6 x 35.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0292

Een suite van de zee, 1944, druksel, 34.8 x 50.1 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0293

Menschheit, 1944, druksel, 35.1 x 25.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0294

Menschheit (2), 1944, druksel, 35.2 x 25.6 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0295

De dichter en zijn dag, 1944, druksel, 26.6 x 44 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0296

In memoriam patriae, 1944, druksel, 23.9 x 32 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0297

Terzinen van de Mei, 1944, druksel, 30.7 x 42.3 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0298

Terzinen van de Mei (2), 1944, druksel, 30.6 x 42.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0299

Terzinen van de Mei (3), 1944, druksel, 30.7 x 42.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0300

Geboortekaartje Julia Dorothea Henkels, 1944, druksel, 11.3 x 15.9 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0301
Geboortekaartje Margrietha Geertruida Willemina Zuithoff, 1945, druksel, 11.2 x 15.7 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0302
Kompositie, 1928, druksel, 64.5 x 49.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0303
Kompositie met letters ‘O’, 1927-1928, druksel, 64.9 x 50 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0304
Kompositie, 1929, druksel, 63 x 50 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0305
Kompositie, 1929, druksel, 64.5 x 49.7 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0306
Bloei 4, 1938-1939, druksel, 65 x 50 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0307
Japansche figuren in roze en groen, 1941, druksel, 65.2 x 50 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0308
Muzikale impressie, 1942, druksel, 65.4 x 50 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0309
Parkje tussen huizen, 1943, druksel, 51 x 33 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0310
Zittende en staande vrouw, 1943, druksel, 50 x 32.3 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0311
Vrouwenkop met zwart haar en wit kraagje, 1944, druksel, 49.9 x 32.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0312
Portret: kop in profiel naar links, 1944, druksel, 50 x 32.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0313
Drie paarden, 1944, druksel, 49.9 x 32.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0314
De doopvont, 1944, druksel, 24.6 x 16 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0315
De grot, 1943, druksel, 23.9 x 16.6 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0316
De grot (2), 1943, druksel, 23.9 x 16.6 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0317
The next call I, 1923, druksel, 27.2 x 21.5 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0318
De leerling Alexander, 1944, druksel, 15.6 x 12.2 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0319
De roos van Jericho, 1944, druksel, 24.2 x 15.9 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0320
Hamlet, 1944, druksel, 24.1 x 15.6 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0321
Kerstmis in Friesland, 1943, druksel, 22.4 x 31.1 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0322
Geboortekaartje Willem Jeen Hiemstra, 1945, druksel, 10.2 x 13.9 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0328
Twee mannen met twee honden, 1943, druksel, 51 x 33.1 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0326
Ex libris P.J. Hiemstra, ca. 1923-1928, inkt op papier, 11.5 x 7.9 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0327
Ex libris M.C. Werkman - van Leeuwen, 1934, inkt op papier, 8.1 x 4.6 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0329

JAN VAN DER ZEE (1898-1988)

Zonder titel (project Ku(n)stvaart), 1962, linoleumsnede, 30 x 43 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0098
Kroegjool, 1949, houtsnede, 23.8 x 27.3 cm, bruikleen van Stichting De Ploeg, 2013.0252
Operatiekamer AZG, 1950, houtsnede, 34.7 x 31 cm, bruikleen van Stichting De Ploeg, 2013.0253

COLLAGES

FIE WERKMAN (1915-2002)

Collage, 20e eeuw, papier, 23.5 x 21 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0099
Stofassemblage, 20e eeuw, textiel op papier, 83 x 88 cm, schenking van de heer H.W. van Os, 2013.0106

BEELDEN

WILLEM VALK (1898-1977)

Herman Poort, z.j., zandsteen, 49 x 35 x 25 cm, schenking van de heer en mevrouw Hofsteenge, 2013.0264
Vrouw met kam, z.j., gesteente, 60 x 50 x 31 cm, schenking van de heer en mevrouw Hofsteenge, 2013.0265
De blinde zanger, z.j., gesteente, 70 x 50 x 42 cm, schenking van de heer en mevrouw Hofsteenge, 2013.0266

GEBRUIKSDRUKWERK

JAN ALTINK (1885-1971)

Affiche Dorp in Opstand, 1952, litho, 79 x 53.2 cm, schenking van de heer en mevrouw Hofsteenge, 2013.0196
--

HENDRIK NICOLAAS WERKMAN (1882-1945)

Catalogus zwart-wit tentoonstelling ‘De Ploeg’, 1923, inkt op papier, 21.7 x 13.7 cm, aankoop, 2013.0115
Catalogus Groninger Kunstkring De Ploeg in Pictura, Groningen, 1931, inkt op papier, 19.7 x 12.4 cm, aankoop, 2013.0197
Briefpapier H.N. Werkman, ca. 1929-1939, inkt op papier, 29.8 x 21.1 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0330

ONBEKEND

Affiche Galerie de Mangelgang, Groningen, ca. 1960-1969, zeefdruk op polyvinylchloride, 58.5 x 40 cm, schenking van de heer H. de Vries, 2013.0113
--

GEBRUIKSVORWERPEN

Handdrukpers van H.N. Werkman, Christian Dingler (Dinglerwerke), 1845, gietijzer, 190 x 120 x 93 cm, schenking van Stichting H.N. Werkman, 2013.0348
--

FOTOGRAFIE

GER VAN ELK (1941)

Chemin de Croix, studie voor synonieme kruisweg ‘Adieu’, 1996, fotocollage en acrylverf, 60 x 70 cm, schenking de heer H.W. van Os, 2013.0107

HEDENDAAGSE KUNST, MODE EN DESIGN

Marc Bijl en Jaime Hayon, twee kunstenaars van wie al eerder werk werd aangekocht, hadden in de afgelopen periode elk een grote solotentoonstelling in het Groninger Museum (zie Presentaties). Van beiden werden naar aanleiding van hun tentoonstel-ling enkele aankopen gedaan.

MARC BIJL

Van Bijl werden drie werken aangekocht. *Teenage Kicks* (2003) is een drumstel getooid met kaarsvet, lampjes, plastic bloemen en schedel. Dit werk is kan opgevat worden als een monument voor een verloren jeugd vol idealen en wilde plannen. Het is een van de meest romantische werken van Bijl en verwijst ook naar zijn eigen verleden, zijn wens als kind om popmusicus te worden. De titel van is afkomstig van het gelijknamige nummer van de band *The Undertones*. Bijl zelf speelde zelf jarenlang in zijn post-punk band *Götterdämmerung*.

Dark Symbolism II (2004), een met teer bedekte adelaarsfiguur, is exemplarisch voor Bijl’s serie zwarte werken. Deze werken in deze serie zijn gebaseerd op vlaggen en beelden die door landen of gemeenschappen gebruikt worden om boodschappen over heldendom of vrijheid te symbo-liseren. Bijl besmeurde deze alom bekende beelden met teer en epoxy of vervormde met andere, relatief ‘kleine’ aanpassingen hun oorspronkelijke intentie tot ambigue en tegenstrijdige boodschappen. Met name bekende Amerikaanse symbolen zoals de vlag, het vrijheidsbeeld en de (kale) adelaar eigende hij zich toe. In Bijl's versie lijkt de adelaar die anders zo trots het nationale embleem van de Verenigde Staten siert, eerder op een deerniswekkend slachtoffer van een olieramp.

De vijfpuntige ster van ‘Never Trust a Rebel’ heeft een veel gelaagder betekenis. Het pentagram heeft de kenmerkende eigenschap dat de lijnen zich onderling tot elkaar verhouden tot het getal pi. Deze verhouding wordt ook wel de gulden snede genoemd en deze komt voor in de natuur, werd in de wiskunde door onder meer Euclides bestudeerd en werd door kunstenaars als Leonardo da Vinci toegepast. De aantrekkingskracht van het pentagram als symbool vormde het uitgangspunt voor Bijls serie sterren. Bijl was gefascineerd door de zeggingskracht van deze stervorm die als een van de oudste symbolen door veel verschillende culturen en groeperingen werd gebruikt. Deze variëren van religieuze, politieke en occulte groeperingen tot het Amerikaanse leger en de politie, die dezelfde ster als beeldmerk voeren. In zijn eigen zoeken naar een universele en abstracte

vormentaal, zag Bijl de verbindende kracht van deze geometrische abstractie. De titel *Never Trust a Rebel* is afkomstig van een anti-IRA folksong over een zoon die het verstandige advies van zijn vader in de wind slaat.

JAIME HAYON

Van Jaime Hayon werd een spectaculaire aankoop gedaan: *The Tournament* (2009). In opdracht van London Design Festival maakte Hayon dit levens-grote schaakspel dat in 2009 op Trafalgar Square te Londen het *centre piece* vormde van dit evenement. De stukken, die bestaan uit een houten basis en een keramische bovenkant, zijn geproduceerd door het Italiaanse bedrijf Bosa en door Hayon handmatig beschilderd. Hayon woonde meer dan drie jaar in Londen en verdiepte zich in de cultuurhistorische achtergronden van deze stad. Hij raakte geïnspireerd toen hij zich realiseerde dat Trafalgar Square genoemd was naar de zeeslag die de Britten voerden in 1805 onder leiding van admiraal Nelson tegen een alliantie van Spanje en Frankrijk. De Britse overwinning bleek vooral te danken aan een bepaalde strategie, die Hayon deed denken aan de tactiek van het schaakspel. In de stukken verwerkte hij allerlei iconen en symbolen van de Britse cultuur waaronder torens en koepels uit Londen. Vervolgens beschilderde hij deze met allerlei motieven en extra details waaronder een koning die uitglijdt over een bananenschil.

Daarnaast werd van Hayon *Rocking Chicken* (2013) verworven. Deze groene hobbelpip is geïnspireerd op een ruiterstandbeeld en een hobbelpaard. Het werk werd in opdracht gemaakt van galeriehouder Pearl Lam uit Sjanghai. In de tijd dat Hayon die stad bezocht, ving hij allerlei vage nieuwtjes en roddels op over prostituees die, zoals hij het begreep, aangeduid werden als ‘chickens’. Met het fantasiebeeld van een ‘wikipip’, kwam Hayon uiteindelijk tot de vorm van een groene hobbelpip. Opmerkelijk genoeg sluit deze ook aan bij traditionele Chinese dakversieringen. Op de punten van de gekrulde daken is hier vaak een rijtje fabeldieren te zien is, waarvan het laatste dier steevast een figuur is die op een kip zit.

JAN BOUMAN (1929-2013)

Op 29 augustus 2013 overleed op 84-jarige leeftijd de kunstverzamelaar Jan Bouman in zijn woning in Groningen. Jan Bouman raakte geïnteresseerd in het verzamelen van kunst onder meer door bezoeken aan het Groninger Museum, en dankzij het contact met de Groninger schilder Arie Zuidersma, die hij

JAIME HAYON (1974)
THE TOURNAMENT, 2009, KERAMIEK

omstreeks 1960 leerde kennen. Hij begon met het bezoeken van galeries en veilingen en hij ging later ook naar het buitenland om daar in galeries en op kunstbeurzen (o.a. in Bazel, Parijs, Keulen en Düsseldorf) kunst te bekijken en te kopen. Daarnaast raakte hij bevriend met de Groninger kunstenaars Jan Hoving en Gjalb Blaauw. Jan Bouman kocht onder meer werk van kunstenaars die tot de informele of lyrisch-abstracte schilderkunst gerekend kunnen worden. Voorbeelden hiervan zijn de grafiek van de Amerikanen Mark Tobey en Robert Motherwell en de Fransen Pierre Soulages en Alfred Manessier, en schilderijen van Eugène Brands, Fred Sieger en Martin Tissing. Toen in de jaren tachtig de 'nieuwe schilderkunst' zijn opmars maakte, vertoende het verzamelen van Jan Bouman enkele opmerkelijke overeenkomsten met het beleid van het Groninger Museum. Zo kocht hij onder meer een groot schilderij van Rémy Blanchard,

dat kort daarna al tijdens de tentoonstelling *Vier jonge Fransen* in 1983 in het Groninger Museum werd getoond. Ook het werk van de Groninger schilder Frits Maats werd door beiden gekocht, evenals de kleurige kunststof sculpturen van het Italiaanse kunstenaarstrio Plumcake en grafiek van A.R. Penck. In 2007 werd een keuze uit de verzameling van Jan Bouman in het Groninger Museum getoond, waarbij een publicatie werd gemaakt. Jan Bouman heeft zijn volledige collectie nagelaten aan het Groninger Museum, en daarnaast ook ruimhartige middelen om aankopen van het Groninger Museum op het gebied van 'vernieuwende kunst' te ondersteunen. Met deze middelen wordt het Jan Bouman Fonds opgericht, waarover in 2014 meer informatie bekend zal worden. Er is begonnen met de beschrijving van zijn collectie, die ook in het jaarverslag over 2014 zal worden opgenomen.

HEDEENDAAGSE KUNST

MARC BIJL (1970)

Teenage Kicks, 2003, drumstel met kaarsvet, lampjes, plastic bloemen en schedel, spuitbusverf, aankoop, 2013.0370

Dark Symbolism II, 2004, beton, twee componentenlak, aankoop, 2013.0369

Never Trust A Rebel (II), cement, spuitbus en verf of doek, aankoop, 2013.0371

JAIME HAYON (1974)

The Tournament, 2009, keramiek, diverse afmetingen, aankoop, 2013.0368

Rocking Chicken, 2013, metaal, glasvezel, lak, 120 x 100 x 40 cm, aankoop, 2013.0367

PRESENTATIES

PLOEG UIT EIGEN COLLECTIE

28 APRIL 2012 – 3 MAART 2013

COLLECTIEZAAL

Naar aanleiding van de tentoonstelling *Painting Canada* in 2012 in het Ploegpaviljoen, werd in de Collectiezaal (de middenzaal van het Ploegpaviljoen) een selectie getoond van Ploeg-schilderijen uit de eigen collectie en de collectie van Stichting de Ploeg. Er waren werken te zien van Jan Altink, Jan Wiegers, Johan Dijkstra, Alida Pott, George Martens, Jan Gerrit Jordens en Hendrik Nicolaas Werkman.

SCHITTEREND IN GOUD EN ZILVER.

TWEE GRONINGER WERKEN VAN JONAS ZEUNER UIT 1785

16 MEI 2012 - 15 JANUARI 2013

HAL 0

In de hal nabij de liften werden twee werken getoond van Jonas Zeuner (1727-1814) die met een bijzondere techniek zijn gemaakt: verre églomysé. Dat is een vorm van achter-glas schilderkunst waarbij gewerkt wordt met bladzilver en bladgoud. De werken hebben beide een Groninger onderwerp (de Vismarkt en het Sterrebos) en zijn al meer dan een eeuw in bezit van het museum. In het museummagazine verscheen een artikel om aandacht op deze bijzondere kunstwerken te vestigen.

DRAKEN EN LANGE LIJZEN. CHINEES

PORSELEIN UIT DE EIGEN COLLECTIE

30 JUNI 2012 – 1 SEPTEMBER 2013

STARCK PAVILJOEN

Voor deze presentatie selecteerde oud-conservator en porseleindeskundige Christiaan Jörg ruim 200 mooie en kenmerkende porseleinen voorwerpen uit de eigen collectie van het Groninger Museum, waarvan een groot aantal nog niet eerder werd getoond. Er werd uitleg gegeven over de periode waarin het porselein was gemaakt, welke speciale kenmerken het heeft en welke plaats het innam binnen het exportporselein dat voor Nederland werd geproduceerd. De betekenis van de bijzondere versieringen – zoals draken en Lange Lijzen – maar ook de merken op het porselein werd toegelicht. Er waren diverse soorten porselein te zien, zoals Kraakporselein, Overgangsporselein, Kangxi blauw-wit, Chine de Commande, Famille Rose, Mandarijn, Blanc de Chine en Yixing. Daarnaast is het Groninger Museum sterk in porselein uit scheepswrakken, en ook van deze, meer documentaire, stukken werd een aantal voorbeelden getoond.

EEN WAARDEVOLLE VERRIJKING.

TOPSTUKKEN UIT DE HOFMANCOLLECTIE VOOR HET GRONINGER MUSEUM

10 SEPTEMBER 2012 – 26 MAART 2013

INFOCENTRUM

In het informatiecentrum werd een groot deel van de 25 voorwerpen getoond die het Groninger Museum in 2012 uit een privécollectie verwierf. Het is een grote verrijking van de zilvercollectie van het Groninger Museum. Met dank aan Vereniging Rembrandt, Stichting J.B. Scholtenfonds, Stichting Lambers-Burger, BankGiro Loterij, Het Roode- of Burgerweeshuis te Groningen en een anonieme particulier.

MARC BIJL. URBAN GOTHIC

6 OKTOBER 2012 – 1 APRIL 2013

MENDINI 1

In zijn zoeken naar een universele vormtaal weet Marc Bijl (Leerdam, 1970) met een mix van zwarte humor, ironie en zelfspot de tijdgeest treffend te raken. Kenmerkend voor het werk van Bijl is het gebruik van beeldmerken, zwarte epoxy en bouwmaterialen als golfplaat, bakstenen en hekwerk. Zijn beeldtaal is sterk beïnvloed door de cultuur van de postpunk en heeft een zwaar romantische ondertoon. Bijls werk bevindt zich in verschillende openbare collecties, waaronder het Museum Boijmans van Beuningen en het Stedelijk Museum Amsterdam. Deze tentoonstelling is de eerste grote museale overzichtsexpositie in Nederland van Marc Bijl, die woont en werkt in Berlijn.

DE COLLECTIE VEENDORP. LEVENSWERK

VAN EEN ZORGVULDIG VERZAMELAAR

13 OKTOBER 2012 – 2 MAART 2014

PLOEGPAVILJOEN

Sinds 1969 bevindt de collectie Veendorp zich in het Groninger Museum, als langdurig bruikleen van de Stichting J.B. Scholtenfonds. Belangrijke werken hieruit zijn regelmatig in opstellingen uit de vaste collectie getoond, en driemaal werd er een hele tentoonstelling aan gewijd: in 1969, in 1979 en in 2009. Er is nu voor het eerst uitgebreid onderzoek naar verricht, wat leidde naar de huidige tentoonstelling en de gelijknamige collectiecatalogus door Elise van Ditmars.

LIVE FAST
DIE YOUNG

NORDIC ART 1880-1920
9 DECEMBER 2012 – 5 MEI 2013, MENDINI O

NORDIC ART 1880-1920

9 DECEMBER 2012 – 5 MEI 2013

MENDINI 0

De tentoonstelling *Nordic Art 1880-1920*, de eerste in zijn soort in Nederland, bracht werken bijeen uit vijf noordelijke landen: Zweden, Denemarken, Noorwegen, Finland en IJsland. De tentoonstelling richtte zich in het bijzonder op de zogenaamde *Moderne Doorbraak* in de vroege jaren tachtig van de negentiende eeuw, maar besteedde ook aandacht aan de kunst die aan deze roerige tijd vooraf ging en erop zou volgen. De term *Moderne Doorbraak* wordt gebruikt om een beweging aan te duiden die wilde breken met de traditionele esthetiek en moraliteit, en die het dagelijkse leven wilde bekritisseren om op die manier maatschappelijke en culturele veranderingen teweeg te brengen. De kunstenaars kozen nadrukkelijk voor moderne onderwerpen, in plaats van zich te richten op een verzonnen of mythologisch verleden, zoals meer academisch georiënteerde kunstenaars destijds deden. Veel kunstenaars vierden weliswaar hun nationale erfgoed en identiteit, maar wilden tevens deel uitmaken van een wereldwijde culturele gemeenschap. Belangrijke internationale contacten liepen via Parijs, waar veel van de schilders hun opleiding hadden genoten.

Er waren werken te zien van ruim zestig kunstenaars, onder wie Vilhelm Hammershøi, Eero Järnefelt, Ernst Josephson, Anders Zorn, August Strindberg, Edvard Munch, Bruno Liljefors, Carl Larsson en Peder Krøyer. De tentoonstelling werd samengesteld door David Jackson, hoogleraar Russische en Scandinavische Kunstgeschiedenis aan de Universiteit van Leeds, en was een samenwerking met de Kunsthalle Der Hypo-Kulturstiftung in München, waar hij na Groningen te zien was. Bij de tentoonstelling verscheen een catalogus met essays van gastconservator David Jackson en andere specialisten.

Hoofdsponsor: Stichting Fondsbeheer Culturele Relatie-evenementen Gasunie en GasTerra.

Sponsors: AON, Arts & Humanities Research Council, SRC-Cultuurvakanties. Mediapartner: Dagblad van het Noorden.

JONKHEER MR. J.A. FEITH 1913-2013

15 JANUARI – 24 MAART 2013

HAL 0

Ter gelegenheid van de honderdste sterfdag van archivaris jonkheer mr. J.A. Feith, de grondlegger van het Groninger Museum, werd zijn borstbeeld in de benedenhal opgesteld.

VROUWEN VAN DE REVOLUTIE. RUSLAND 1907-1934

23 MAART – 18 AUGUSTUS 2013

MIDDENZALEN PLOEGPAVILJOEN

Een groot aantal Russische kunstenaars was ervan overtuigd met hun werk een bijdrage te kunnen leveren aan een klasseloze en rechtvaardige maatschappij. In vergelijking met andere avant-garde bewegingen valt de vertegenwoordiging van het grote aantal vrouwen op. Ze stonden op gelijke voet met hun mannelijke collega's en werkten zelfbewust met hen samen. Zonder de krachtige visie van bijvoorbeeld Aleksandra Ekster, Natalja Gontsjarova en anderen, hadden de avant-garde bewegingen rond Michail Larionov, Kazimir Malevitsj of Vladimir Tatlin nooit zo'n uitzonderlijk effect kunnen bewerkstelligen. De Russische avant-garde kende vele uiteenlopende stijlen: van figuratief neo-primitivisme tot abstracte composities zoals het kubo-futurisme, het suprematisme en constructivisme. Het waren met name kunstenaressen zoals Ljoebov Popova en Varvara Stepanova, die met hun werk de grenzen tussen kunst, theater, kunstnijverheid en industrie verlegden. De tentoonstelling vestigde de aandacht op deze belangrijke Russische avant-garde kunstenaressen en toonde schilderijen van Aleksandra Ekster, Sofia Dymjsjits-Tolstaja, Natalja Gontsjarova, Anna Kagan, Anna Leporskaja, Elena Liessner-Blomberg, Ljoebov Popova, Olga Rozanova, Antonina Sofronova, Varvara Stepanova, Nadezjda Oedaltsova en Maria Ender. Ook was er werk te zien van tijdgenote Alida Pott, één van de weinige vrouwelijke kunstenaressen van de Groningse kunstenaarsvereniging De Ploeg. Vrouwen van de Revolutie omvatte circa vijftig werken afkomstig uit de collectie van het Tretjakov Museum in Moskou, werken uit de verzameling van het Wilhelm-Hack-Museum in Ludwigshafen en de Collectie Otten uit Hohenems, Oostenrijk. Een groot deel van de getoonde werken was voor het eerst in Nederland te zien. Met deze tentoonstelling, die werd overgenomen van het Wilhelm-Hack-Museum, sloot het Groninger Museum zich aan bij de culturele manifestaties die gehouden werden in het kader van het Nederland-Ruslandjaar 2013. Sponsor: Stichting Noord-Nederland Rusland 2013.

DE FAMILIE OPPENHEIM

26 MAART – 24 JUNI 2013

HAL 0

Presentatie van twee pas verworven portretten van Samuel Levi Oppenheim en zijn zoon Urie Oppenheim, geschilderd door respectievelijk Jozef Israëls en J.H. Egenberger. De familie Oppenheim was een prominente familie in de 19^e-eeuwse Joodse gemeenschap van de stad Groningen.

CAPITA SELECTA

19 APRIL – 22 SEPTEMBER 2013

MENDINI 1

Onder de titel *Capita Selecta* werd een keuze gepresenteerd uit de collectie hedendaagse kunst van het Groninger Museum. Het begrip 'hedendaags' werd tamelijk breed opgevat: de vroegste werken die getoond werden stammen uit de jaren tachtig van de twintigste eeuw. Toen zette directeur Frans Haks een belangrijke koerswijziging in het verzamelbeleid in gang door vooral werken aan te kopen van kunstenaars die de grenzen overschreden van wat destijds als 'serieuze kunst' werd beschouwd. Dat waren in eerste instantie vooral de jonge schilders die neo-expressionisten werden genoemd, waarvan een selectie in de middenzaal werd getoond. Daarna werd het aankoopbeleid uitgebreid met eigentijdse fotografie, design en mode, wat tegenwoordig nog steeds belangrijke aandachtsgebieden in het museum zijn. In de meeste zalen stond één kunstenaar of ontwerper centraal die in de afgelopen jaren een grote solotentoonstelling in het Groninger Museum heeft gehad - of die nog in de komende jaren zal krijgen - en waarvan meerdere werken zijn aangekocht. Sommige aankopen waren betrekkelijk recent, zoals van de Chinese kunstenaars Ai Weiwei en Chi Peng, de Nederlandse modeontwerper Marga Weimans en de Spaanse designer Nacho Carbonell; andere gingen terug tot de jaren tachtig, zoals van Carel Visser en Andy Warhol; of tot de jaren negentig, zoals de foto's van Anton Corbijn. Bij elkaar gaven deze 'geselecteerde hoofdstukken' een representatief en tegelijkertijd zeer gevarieerd beeld van de collectie eigentijdse kunst.

DONATIE HENK VAN OS

1 JUNI – 15 SEPTEMBER 2013

OVALE ZAAL WEST

Met deze presentatie besteedde het Groninger Museum aandacht aan de belangrijke schenking die het mocht ontvangen van prof. dr. Henk van Os. Met deze gift verwierf het Groninger Museum meer dan dertig werken uit de privéverzameling van de voormalige hoofd directeur van het Rijksmuseum, die in Groningen kunstgeschiedenis studeerde en ook jarenlang als hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen werkzaam was. Van Os' belangstelling voor Groninger kunstenaars weerspiegelt zich in zijn verzameling die zowel werken van leden van De Ploeg omhelst, als werken van Groninger kunstenaars uit de jaren vijftig, zestig en zeventig. Zo worden er door deze schenking schilderijen, tekeningen en grafiek van onder anderen Wobbe Alkema, Jan Altink, Siep van den Berg, Job Hansen, Henri de Wolf, Jannes

de Vries, Fie Werkman, Olga Wiese, Jo van Dijk, Ger van Elk en Martin Tissing aan de collectie van het Groninger Museum toegevoegd.

ANDA KERKHOVEN

25 JUNI – 17 NOVEMBER 2013

HAL 0

De aankoop van het portret van Anda Kerkhoven, studente en verzetsstrijder in Groningen, door Johan Dijkstra was aanleiding de nieuwe aanwinst tezamen met twee andere portretten van Anda uit het bezit van Stichting Johan Dijkstra te presenteren. Haar tragische verhaal, na zware verhoren werd Anda nabij een zandweg in Haren door de Sicherheitsdienst vermoord, maakte veel indruk. De verwerving en presentatie van het portret van Anda Kerkhoven kreeg veel aandacht in de pers.

MET AVANTGARDISTISCH ELAN.

DE PLOEG IN GRONINGEN

1 SEPTEMBER 2013 – 2 MAART 2014

MIDDENZALEN PLOEGPAVILJOEN

De Ploeg is de naam van de Groninger kunstkring die in 1918 werd opgericht. Jan Altink bedacht de naam van de kunstenaarsbent: het kunstleven in Groningen zou volgens hem eens flink omgeploegd moeten worden, om vervolgens tot ontkieming te komen. De naam bleek goed gekozen: de kunstenaars legden in de daarop volgende jaren een avantgardistisch elan aan de dag en stonden open voor de verwerking van uiteenlopende nieuwe invloeden.

Onder aanvoering van Jan Wiegers, die gedurende een gezondheidskuur in Davos in Zwitserland bevriend was geraakt met Ernst Ludwig Kirchner, ontstond een schilderkunst die in hoge mate schatplichtig was aan het Duitse expressionisme. Nieuw was dat de schilders van De Ploeg het weidse Groninger landschap tot een belangrijk onderwerp van hun kunst maakten. Daarmee ontstonden de karakteristieke landschappen met hoge horizonten en in de verte verdwijnende wegen en sloten. In expressionistische kleuren en verftoetsen gaven zij uitdrukking aan de uitgestrektheid en ruigheid van het Groninger land.

Behalve het landschap vormden ook het stadsleven en het portret belangrijke schilderkunstige motieven binnen De Ploeg. Met de portretten die de leden van elkaar maakten, bracht men de vriendschapsbanden binnen de kunstenaarskring artistiek tot uitdrukking. Daarnaast kende de kunstkring een constructivistische richting.

De tentoonstelling laat werken zien van onder anderen Jan Altink, Wobbe Alkema, Jan Wiegers, Johan Dijkstra, Job Hansen, Ekke Kleima, George

Martens, Alida Pott, Jan Gerrit Jordens, Jannes de Vries, Hendrik Nicolaas Werkman en Jan van der Zee.

HET VERDRONKEN LAND IS VRUCHTBAAR

21 SEPTEMBER 2013 – 9 FEBRUARI 2014

STARCK PAVILJOEN

Een overzicht van de archeologie van Groningen en omliggende provincies met nadruk op vondsten uit de wierden op de ooit onbedijkte maar zeer vruchtbare kwelders van het waddengebied. In de Noordzee en onder de wadden ligt het verdrinken land van de steen- en bronstijden. De geëxposeerde boot van Jemgum (rond 620 na Chr.) kwam rechtstreeks uit het conserveringslaboratorium en was nog niet eerder aan het publiek getoond. Bijzonder waren ook het graf van een zuigeling bijgezet in een houten trog (5^e eeuw AD), de vele runeninscripties en een midden-paleolithische vondst van het strand van Ameland. De boot van Jemgum kwam rechtstreeks uit het midden paleolithische vondst van het strand van Ameland. Daarnaast werden vele hoogtepunten uit de collectie archeologie van het Groninger Museum getoond.

Voor de tentoonstelling werd een update van paleo-geografische kaarten van Noord-Nederland gemaakt die voor deze gelegenheid werden uitgebreid met het Duitse kustgebied tot de Weser. Niet eerder waren voor dat deel dergelijke kaarten naar in Nederland ontwikkelde beginselen gemaakt. Een brochure met de kaarten en een toelichting zal begin 2014 verschijnen. De tentoonstelling vormde een onderdeel van het project *Land van Ontdekkingen*, in samenwerking met de Oostfriesische Landschaft in Aurich, Landesmuseum in Emden, Fries Museum, Drents Museum, Groninger Instituut voor Archeologie, Niedersächsisches Landesinstitut für historische Küstenforschung Wilhelmshaven. Steun werd verleend door de EG, EDR, het land Niedersachsen evenals de provincies Groningen, Friesland en Drenthe. Bij het project verscheen het tweetalige boek *Land van Ontdekkingen, de archeologie van het Friese kustgebied*.

Bruiklenen werden verkregen van het Landesmuseum Emden, het Fries Museum, het Drents Museum, de Oostfriesische Landschaft Aurich, het Frysk Landbou Museum Eernewoude, de Gemeente Groningen, evenals van enkele particulieren. De expositie ging vergezeld van excursies, voordrachten en een educatief programma voor scholen. Daartoe is een apart educatiewagentje ontwikkeld. Een veel gebruikte leeskamer met gangbare archeologische literatuur was door het Infocentrum verzorgd.

GAS EN LICHT IN GRONINGEN

27 SEPTEMBER 2013 – 5 JANUARI 2014

OVALE ZAAL WEST

Naar aanleiding van het 140-jarig bestaan van de Koninklijke Vereniging van Gasfabrikanten werd een presentatie over de vroegere gasfabriek in de stad Groningen gemaakt met een aantal schilderijen van Dijkstra, Bueninck en Gauguin, en oude foto's, tekeningen en blauwdrukken. Een muurgrote foto van de gaslantaarn nabij de Gardepoort gemaakt door Luppe Houttuin (1898-1972) gaf de tentoonstelling een eigen atmosfeer. Deze presentatie werd mogelijk gemaakt dankzij een bruikleen van de Groninger Archieven.

JAIME HAYON. FUNTASTICO

13 OKTOBER 2013 – 30 MAART 2014

MENDINI 1

De Spaanse vormgever Jaime Hayon (Madrid, 1974) geldt als een van de invloedrijkste jonge ontwerpers van dit moment. Hij heeft opdrachten van over de hele wereld en een schare aan vermaarde klanten. Hayon manifesteert zich op allerlei terreinen, variërend van keramiek, meubels en autonome kunst. Zijn werk houdt het midden tussen autonome kunst en design. Met een groot oog voor detail en afwerking zet hij vakmanschap en traditionele technieken op ingenieuze wijze naar zijn hand. Hayons werk komt voort uit een onstuitbare drang tot het scheppen van een fantasierijke eigen wereld. Hij combineert humoristische, fantastische en verhalende elementen en daagt de bezoeker uit zijn verbeelding aan te spreken.

De conservatoren, Mark Wilson en Sue-an van der Zijpp, volgen Jaime Hayon al geruime tijd. In 2009 kwam het museum in het bezit van twee belangrijke werken en in 2010 ontwierp hij het nieuwe Infocentrum. Ook diende de gelegenheid zich aan om *The Tournament* te verwerven; een uniek werk dat bestaat uit een levensgroot schaakspel van gedraaid hout en handbeschilderd keramiek. Hayon maakte dit werk in 2009 in opdracht van het Design Festival Londen. De tentoonstelling was een afspiegeling van de eerste tien jaar van Hayons werk, waarbij de nadruk lag op zijn autonome werk. Een bijzonder element van de tentoonstelling was de verzameling van 85 schetsboeken, waarmee de bezoeker een glimp kon opvangen van Hayons parallele universum van waaruit al zijn werk voortkomt. Naast een kleine selectie stoelen, waren er in de tentoonstelling onder meer autonome series te zien als *Mediterranean Digital Baroque*, *Mon Cirque* en *American Chateau*. De laatst genoemde serie was een samenwerkingsproject met de partner van Hayon, kunstenaar Nienke

Klunder. De tentoonstelling bestond uit zowel werk uit eigen collectie als externe bruiklenen. Er werd een catalogus geproduceerd.

GRAFFITI TEKENINGEN

22 SEPTEMBER 2013 – 26 JANUARI 2014

PRENTENKABINET

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw nam de graffiti die jongeren uit de achterstandswijken van New York op gebouwen en op metrotreinen maakten steeds spectaculairder vormen aan. Het fenomeen werd begin jaren tachtig ontdekt door de kunsthandel en een aantal graffiti-kunstenaars werd gestimuleerd om ook op traditioneel schilderslinnen te gaan werken, zodat hun werk verhandeld kon worden. Het Groninger Museum was begin jaren tachtig, samen met Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam, het eerste museum in de wereld dat deze schilderijen aankocht en exposeerde. Uit erkentelijkheid voor deze rol schonk de Newyorkse kunstverzamelaar Norman Dubrow in 1989 een groep tekeningen van graffiti-kunstenaars aan het museum. Een deel van deze tekeningen werd in het prentenkabinet geëxposeerd.

DE SCHROEFDAALDER VAN GEERTRUIDA

ALBERDA EN JOHAN LEWE

18 NOVEMBER 2013 – 2014

HAL 0

Presentatie van de nieuwe aanwinst van een zilveren schroefdaalder met twee miniaturen van rond 1650 voorstellende Geertruida Alberda en haar man Johan Lewe van Middelstum, die woonden op de borg Ewsum. Hierbij waren de twee grote portretten van het echtpaar uit 1653, geschilderd door Jan Jansz de Stomme, te zien. De aankoop werd mogelijk gemaakt door de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum.

NATURAL BEAUTY. VAN FRA ANGELICO TOT

MONET. COLLECTIE RAU VOOR UNICEF

8 DECEMBER 2013 – 25 MEI 2014

MENDINI 0

In samenwerking met het Arp Museum Bahnhof Rolandseck en met UNICEF werden de stillevens en landschappen uit de collectie van Gustav Rau gepresenteerd. Gustav Rau (Stuttgart 1922-2002) volgde zijn vader op als directeur/eigenaar van een groot toeleveringsbedrijf in de auto-industrie, maar zijn roeping lag elders. Hij ging medicijnen studeren en specialiseerde zich in tropen- en kindergeneeskunde. In 1972, na de dood van zijn vader, verkocht hij het bedrijf. Van 1974 tot 1993 werkte hij als arts in Nigeria en Kongo (toenmalig Zaïre). In Kongo stichtte

hij een ziekenhuis en financierde projecten ten bate van schoolbezoek en gezondheid van kinderen. Daarna moest hij om gezondheidsredenen naar Europa terugkeren.

Eind jaren vijftig was Rau begonnen kunst te verzamelen. Hij bouwde een collectie op van 700 à 800 werken van hoog niveau, variërend van kunst uit de late Middeleeuwen tot begin twintigste eeuw. Rau, die niet was getrouwd en geen kinderen had, liet zijn kunstcollectie na aan UNICEF. Een deel ervan mocht op korte termijn verkocht worden; een ander deel zal nog een aantal jaren bijeenblijven en zal in de verre toekomst verkocht worden, dit alles ten bate van UNICEF. Dat wat Rau als de kern van zijn collectie betitelde (en pas vanaf 2026 verkocht mag worden) is in 2008 ondergebracht in het Arp Museum Bahnhof Rolandseck in Remagen.

Gustav Rau had een voorkeur voor stillevens uit de 17e en landschappen uit de 19e eeuw. Beide groepen samen vormden het zwaartepunt van de tentoonstelling. De hoofdtitel *Natural Beauty* was gekozen om deze schijnbaar zo verschillende genres onder één noemer te brengen: de natuur van dichtbij gezien en van veraf. De tentoonstelling begon met religieuze schilderijen uit de 15e en 16e eeuw, waarin al aanzetten te zien zijn tot de latere genres stilleven en landschap. De stillevens en landschappen uit de collectie Rau werden aangevuld met elf vergelijkbare schilderijen uit de collectie van het Groninger Museum. Daarnaast was één van de zalen ingericht als Prentenkabinet waarin zeventiende-eeuwse tekeningen uit de collectie van het museum werden getoond.

De vormgeving van de tentoonstelling werd gedaan door René Knip, die er een visueel bijzondere presentatie van maakte, met onder andere zaalopschriften in zijn 'eigen' handschrift en per zaal een muurgrote reproductie van een schilderij waarin de zaaltekst was verwerkt.

Er waren twee openingen: een speciale kinderopening met o.a. een toespraak van de kinderkoning namens UNICEF; aansluitend de grote opening, die werd verricht door Monique van de Ven, UNICEF-ambassadeur.

Bij de tentoonstelling verscheen een gelijknamige catalogus in samenwerking met Kerber Verlag. De tentoonstelling werd mede mogelijk gemaakt door de Stichting Fondsbeheer Culturele Relatie-evenementen Gasunie en GasTerra.

VROUWEN VAN DE REVOLUTIE. RUSLAND 1907-1934
23 MAART – 18 AUGUSTUS 2013, MIDDENZALEN PLOEGPAVILJOEN

2
Natalja Gontsjarova
1917-1918

YDELHEID DER YDELHEIDEN, HET IS AL YDELHEID

EXTERNE LOCATIES

GRONINGEN SPORTSTAD

23 JULI 2012 – 3 SEPTEMBER 2013

STADHUIS GRONINGEN

Sport is in Groningen al meer dan een eeuw van grote betekenis. In 1964 riep de AVRO Groningen zelfs uit tot Sportstad van het jaar. In de jaren zestig was de verscheidenheid aan sportverenigingen groot. Om de clubkas te spekken verkochten veel verenigingen glazen aan leden en sympathisanten zoals ouders, grootmoeders, tantes en wie maar helpen wilde. Het Groninger Museum verzamelt deze glazen om zo een beeld te geven van de veelheid aan sporten en sportverenigingen in die tijd.

DAG VAN DE NOORD- NEDERLANDSE ARCHEOLOGIE

20 APRIL – 10 MEI 2013

HAL GRONINGER ARCHIEVEN

Aan deze goed bezochte dag op 20 april werkte het Groninger Museum op verschillende manieren mee. Bezoekers konden bodemvondsten ter beoordeling tonen aan een panel met onder meer de conservator, die ook meewerkte aan een voordracht over de Punt van Reide door de Stichting Verdrongen Geschiedenis. In één vitrine werden de vijf voorwerpen met runeninscripties getoond en in een tweede vitrine een selectie van Romeins brons.

IRIS VAN HERPEN

15 JUNI 2013 – 13 APRIL 2014

LA CITÉ INTERNATIONALE DE LA DENTELLE ET DE LA MODE IN CALAIS

De tentoonstelling *Iris van Herpen*, in 2012 door het Groninger Museum georganiseerd, reisde in juni 2013 door naar La Cité internationale de la dentelle et de la mode te Calais in Frankrijk. De tentoonstelling was daar zeer succesvol en werd tot in 2014 verlengd.

HET GEMEENTEWAPEN VAN GRONINGEN

4 SEPTEMBER 2013 - MEDIO 2014

STADHUIS GRONINGEN

Een aantal voorwerpen met afbeeldingen van het stads- en gemeentewapen van Groningen vormden de aanleiding om de ontwikkeling van dit wapen te presenteren. Het stadswapen van Groningen is vaak gebruikt om de stad te vertegenwoordigen.

DAG VAN DE GRONINGER GESCHIEDENIS

5 OKTOBER 2013

HAL GRONINGER ARCHIEVEN

In het 'ei' werden zeven vitrines gepresenteerd met voorwerpen uit de collectie van het Groninger Museum rond het thema vorst en volk. Een aantal van de voorwerpen werden door de conservator toegelicht in het *Magazine van de Dag van de Groninger Geschiedenis*.

HET GRONINGER MUSEUM IN HET UMCG.

HET VRUCHTBARE LAND LANGS DE ZEE

23 OKTOBER 2013 – 2 FEBRUARI 2014

UNIVERSITAIR MEDISCH CENTRUM GRONINGEN

De vitrines in de Fonteinstraat van het Universitair Medisch Centrum Groningen werden op uitnodiging van het kunstgenootschap Thomassen à Thuessink ingericht met voorwerpen en panelen rondom het thema van de tentoonstelling *Het verdrongen land is vruchtbaar*. Het vormde een extra expositie in het kader van het project *Land van Ontdekkingen*. Bij de presentatie werd een brochure geschreven.

STUDIO JOB

26 OKTOBER 2013 – 5 JANUARI 2014

NRW FORUM DUSSELDORF

Het belangrijkste deel van de collectie van *Studio Job* in het Groninger Museum werd in Düsseldorf getoond, waar het een volwaardige tentoonstelling vormde in het NRW Forum.

EDUCATIE EN PUBLIEKSINFORMATIE

GRONINGER MUSEUMMAGAZINE

In 2013 verschenen twee edities van het Groninger Museummagazine. Het zomernummer stond in het teken van de tentoonstelling *Fuck Off 2*. Voor het winternummer, met als centrale onderwerpen *Natural Beauty* en *Jaime Hayon*, werd een grondige vernieuwing in redactie, inhoud, lay-out en druk uitgevoerd. Naast inhoudelijke achtergrondinformatie over de tentoonstellingen en kunstwerken, was er veel aandacht voor *human interest*: interviews met kunstenaars, museummedewerkers, artiesten met wie wordt samengewerkt. De beeldredactie was in handen van grafisch vormgever Rudo Menge. Voor de fotografie schakelde hij jonge fotografen in, met verrassende resultaten. De opbrengst van het vernieuwde winternummer is voor de helft voor UNICEF.

GM-COLLECTOR EN QR-CODES

De GM-collector, waarmee een eigen digitale kunstverzameling gemaakt kan worden, werd aangeboden bij de tentoonstellingen *Nordic Art* en *De Collectie Veendorp*. Daarnaast werd dit jaar voor het eerst op grote schaal het principe van QR-codes toegepast. Bezoekers kunnen de achtergrondinformatie direct op hun mobiele telefoon of tablet scannen. De exposities *Vrouwen van de Revolutie*, *Capita Selecta*, *Jaime Hayon*, *Met avantgardistisch elan* en *Natural Beauty* waren voorzien van deze codes. De achtergrondinformatie van zowel GM-collector als QR-codes bestaat uit tekst en beeldmateriaal. Jorien Hutten en Floor Oostra werkten mee aan het schrijven van teksten en verzamelen van beeldmateriaal. Met Jaime Hayon werden ook korte filmpjes met interviews opgenomen. De coördinatie hiervan was in handen van stagiaire Rita Haarsma, de uitvoering werd gedaan door studenten van de School voor de Kunsten van het Noorderpoortcollege. Rita Haarsma maakte ook zelf filmpjes met conservator Egge Knol over diens tentoonstelling *Het verdrongen land is vruchtbaar*. Deze filmpjes werden getoond in het theatertje in het Infocentrum. Hier was ook een extra filmpje met Hayon te zien, over zijn eigen ontwerp van het Infocentrum.

MUZIEK EN TENTOONSTELLINGEN

Na het succes van de muziektoer bij de tentoonstelling *Nordic Art* werd in het najaar een nieuwe audio/muziektoer gemaakt, ditmaal bij de tentoonstelling *Natural Beauty*. De achtergrondinformatie was in drie talen beschikbaar: Nederlands, Engels en Duits. De volgende muzikanten maakten op uitnodiging

van het museum een song bij een schilderij naar keuze: Linnea Olsson, Alameda, Cajita, Cosmic U, Batteryboy, Einar Stray, Communist Daughter, Inge van Calkar, Justin Cusack, Splashgirl, Binoculars, Roller One, Lowpines, Spilt Milk, House of Cosy Cushions, Mindpark, Ben Salter, Campfires in Winter, Hummingville, Chris Brokaw, Killen Vorst, Isha, Suze Linnet en Meindert Talma.

Een groot aantal van de songs werd ook op cd uitgebracht 'Songs for the Groninger Museum and UNICEF'. Een gedeelte van de opbrengst van deze cd is bestemd voor UNICEF.

Bij *Nordic Art* werden vier GM Live avonden georganiseerd, met muziek, dans, poëzie en beeldende kunst. Op diverse plekken in het gebouw waren optredens. De eerste avond, 'Female Edition' op 1 februari bevatte muziek van Aafke Romeijn, Mattanja Joy Bradley en New Audiences and Innovative Practices van het Prins Claus conservatorium. Verder poëzie van Jet Langerak, presentaties van studenten van Academie Minerva en theater/dans van Aglaya Koika, die telkens een nieuwe performance op de volgende drie avonden verzorgde.

De 'Winter Edition' op 1 maart had muziek van het Oosters Kwartet van het Noord Nederlands Orkest, Mirjam Zuiderveld, poëzie van Paulien Sparreboom, presentaties van studenten van Academie Minerva, een installatie/optreden van Richard Bolhuis en House of Cosy Cushions. De 'Get Together Edition' van 5 april was gewijd aan muziek van Sulahue, Royal Parks, poëzie van Egbert Haverkamp begeleid door Mirjam Zuiderveld, dans van Vi Tror en een presentatie van studenten van Academie Minerva. De 'Party Edition' van 3 mei sloot de reeks af met muziek van Christopher Paul Stelling, Youri Blow en Houses, poëzie van Joost Oomen en presentaties van studenten van Academie Minerva.

Tijdens De Nacht van Kunst & Wetenschap op 1 juni traden muzikanten op die een bijdrage hadden geleverd of gingen leveren aan de volgende muziektoer: We met on an island, Justin Cusack, Roller One, Minus the Tiger en VENcE.

Ter voorbereiding van de wintertentoonstelling *Natural Beauty* werden twee muziekavonden georganiseerd in oktober, de eerste op 5 oktober in samenwerking met wishfulmusic Groningen, met optredens van Ryan Lee Crosby, Binoculars, Ben Salter, Mindpark en Hummingville. Op 31 oktober traden Chris Brokaw en Basia Bulat op. Bij de

opening van *Natural Beauty* op 7 december waren er korte optredens op zaal van Inge van Calkar en Spilt Milk voor de door hen gekozen schilderijen. Diverse video's van de optredens zijn te zien op het YouTube kanaal van het Groninger Museum.

ZAALTEKSTEN

Educatie is verantwoordelijk voor de redactie, vertaling en productie van alle zaalteksten. Voor *Vrouwen van de Revolutie* werd een meeneemflyer gemaakt, met achtergrondinformatie over de kunstenaars. Bij alle volgende grote en kleine tentoonstellingen werden introductiepanelen en zaalteksten in drie talen gemaakt. Ook verschenen er tekstborden op strategische plaatsen in het gebouw, met informatie over de architectuur en de ontwerpers. Vergelijkbare tekstpanelen over de buitenkant van het museumgebouw worden begin 2014 geplaatst.

KINDEREN

Voor de kinderen van 8 tot 12 jaar was er ook dit jaar weer de Art Trek. Dit is een harmonica-model vouwblad met leuke opdrachten en verassingen. Tijdens vakanties werden inloop workshops georganiseerd. Vooral families wisten deze workshops te vinden. Opa's en oma's met kleinkinderen, en ouders met kinderen bekeken eerst de tentoonstelling *Nordic Art* om vervolgens in het open atelier aan het werk te gaan. Er werden prachtige transparante 'glas in lood'-landschapjes gemaakt die je met een zuignapje op het raam kon plakken. Rond de tentoonstelling *Marc Bijl* werd een workshop gegeven waarin symbolen centraal stonden. House of Design heeft meerdere workshops verzorgd in het museum. Eerst maakte elk kind een schetsje van een voorwerp. Daarna werd hun schets door middel van een 3D printer een echt voorwerp. Met Pasen was het mogelijk om je eigen eierdopje te ontwerpen en te maken aan de hand van veel verschillende materialen. In de kerstvakantie werden twee kinderworkshops over stillevens uitgevoerd bij Ikea Groningen, door museumdocenten Akke de Groot en Rosanne Rolleman, waaraan ca. 50 kinderen deelnamen. Naast de algemene Art Trek over het gebouw, werden er gratis kleurplaten verstrekt bij de tentoonstelling *Het verdrongen land is vruchtbaar* en een speurtocht bij *Jaime Hayon*, ontworpen door stagiaire Bodil Keikes. Zij bedacht ook twee stappenplannen over het maken van een stilleven of landschap voor het familie-atelier bij de tentoonstelling *Natural Beauty*.

BASISONDERWIJS

Naast onze vaste programma's zoals kleur, het gebouw en De Ploeg werd de wintertentoonstelling *Nordic Art* door de basisscholen bezocht. Door middel van geluiden, geuren en objecten werden de kinderen de schilderijen 'ingetrokken'. Wat heeft de grote zeeschelp aan je oor te maken met het schilderij waar je voor staat? Uit ervaring is gebleken dat kinderen deze interactieve manier van werken heel leuk vinden.

Na de zomer stond de tentoonstelling *Het verdrongen land is vruchtbaar* op het programma. Leerlingen uit de bovenbouw gingen via de 'ontdekkend leren'-methode in tweetallen zelf op onderzoek uit. Tegen het einde van de les ontstond er tijdens een gezamenlijk moment een beeld hoe het dagelijks leven van een wierdebewoner eruit zou kunnen hebben. In het kinderatelier stapten de kinderen in de toekomst en keken terug op het jaar 2013. Materialen uit het jaar 2013 gaven de kinderen uit de toekomst een andere nieuwe betekenis door er iets heel anders van te maken.

Scholen van het speciaal onderwijs hebben ook dit jaar weer het museum bezocht. Vooral Visio, kinderen met een visuele beperking, heeft met de hele school aan *Nordic Art* een bezoek gebracht. Voor het eerst waren er groepen VSO jongeren, jongeren met een visuele en meervoudige beperking. Het luisteren, voelen en ruiken stond in deze rondleidingen centraal. Voor de meesten was het de eerste keer dat ze in een museum kwamen. Voor hen en voor ons was het een onvergetelijke ervaring.

FAMILIELAB

Akke de Groot ontwikkelde voor haar afstudeerproject aan de docentenopleiding van Academie Minerva een proefmodel met opdrachten en voorwerpen voor gebruik in een familielab. Een aantal van de door haar geteste ideeën in praktijk gebracht in het familie-atelier dat vanaf de opening van *Natural Beauty* in het Coop Himmelb(l)au paviljoen gepresenteerd werd. De familieopdrachten bevonden zich in de kunstkar, die ontwikkeld was bij de tentoonstelling *Het verdrongen land is vruchtbaar* voor onderwijsdoeleinden, maar tevens voor toekomstig gebruik bij andere projecten. Familie als doelgroep was voor educatie een belangrijk thema in 2013. Er werd een plan ontwikkeld voor een familieatelier naast het bestaande Infocentrum. De opzet is dat actieve opdrachten en presentaties in het familielab de digitale informatie over de collectie en de multimediatabel van het Infocentrum aanvullen en beide als één geheel gepresenteerd worden.

In het tijdelijk atelier bij *Natural Beauty* kunnen kinderen en ouders stillevens en landschappen op kleine panelen maken, aan de hand van stappenplannen en voorbeeldopstellingen. Deelnemers kunnen de werkstukken ook inleveren voor deelname aan de UNICEF schilderwedstrijd voor kinderen. Een selectie van de paneeltjes wordt getoond op een wand in de trapzaal bij de tentoonstelling, met verwijzing naar het atelier en de wedstrijd. Voor de begeleiding in het tijdelijk atelier werd een nieuw team van vrijwilligers samengesteld en geïnstrueerd, in samenwerking met de afdeling Personeel en Organisatie.

JUNIORCLUB

Het telkens veranderende tentoonstellingsprogramma en de bestaande collecties van het museum bieden fantastische mogelijkheden om kinderen voor het museum enthousiast te maken. 2013 was een feestelijk jaar. Het eerste lustrum van de JuniorClub werd op spectaculaire wijze gevierd met een professionele fotoshoot van de leden met onze hippe designerstoy en mascotte Qee. Dit feestje vierden we samen met Jaime Hayon, die op deze zelfde avond de opening van zijn tentoonstelling bijwoonde. Voor Liselot Fetter kon de avond niet meer stuk, toen directeur Andreas Blühm haar naam noemde als winnaar van de laatste ontwerpwedstrijd 'Kleur de Jas van Qee'. Jaime Hayon zette zijn handtekening op haar ontwerp en ze poseerden gezamenlijk met haar prachtige Qee.

In 2013 schoven de JuniorClub leden aan bij de open ateliers van de verschillende tentoonstellingen. Op een lichtbak werden prachtige glas in lood-kunstwerken gemaakt na het bekijken van de tentoonstelling *Nordic Art*. In de meivakantie gingen bij de tentoonstelling *Vrouwen van de Revolutie* de mouwen opnieuw omhoog. Hoe een 3D-printer van jouw ontwerp op de computer een spectaculair voorwerp maakt leerden de kinderen tijdens een workshop die werd georganiseerd door House of Design. De geschiedenis van Groningen in de tentoonstelling *Het verdrongen land is vruchtbaar* inspireerde de kinderen tot het maken van raadselachtige voorwerpen die in de verre toekomst iets over het verleden zullen vertellen.

Inmiddels traditie is de aanwezigheid van alle leden van de JuniorClub bij de opening van de grote wintertentoonstelling. In 2013 was dat *Natural Beauty*. Extra speciaal vanwege de samenwerking met UNICEF en een kinderopening vooraf. De presentatie was in handen van ons eigen JuniorClub

lid Naomi Dijk en kidsreporter Kadja Kabba van UNICEF. Kinderkoning van Nederland Younes knipte het openingslint door en er waren spetterende optredens van DJ Erik Arborea en breakdancer Justen Beer.

Gedurende de eerste vijf levensjaren van de JuniorClub zijn vele fantastische ontwerpen voor Qee gemaakt door de leden. Het eerste lustrum betekende het einde van de wedstrijd 'Kleur de Jas van Qee'. Qee blijft natuurlijk de mascotte van de JuniorClub. De club koestert haar bijzondere ontwerpen en zal in 2014 vast weer iets gekks rondom die leuke Qee ontwikkelen.

In het jaar 2013 liep het ledenaantal voor het eerst terug als gevolg van het afscheid van een groep dertienjarigen. Natuurlijk meldden zich ook nieuwe leden waardoor het jaar werd afgesloten met een ledenaantal van 66 betrokken kinderen. Het toenemende aantal 13-plussers is voor de JuniorClub aanleiding om voor deze groep een nieuw en passend aanbod te ontwikkelen.

De Qeeqaboo is de nieuwsbrief van de JuniorClub, met de vaste rubrieken LeukLid, GigaGebeurd, QoolQee en KunstKnaller. Deze viel elk kwartaal bij de leden op de mat. In de rubriek WaanzinnigWerk staan de verschillende medewerkers van het museum in het zonnetje. Ook via de website van de JuniorClub blijven de leden op de hoogte van alle activiteiten van de club en van de gebeurtenissen in het museum. Op de valreep heeft de JuniorClub een nieuwe website gelanceerd, met de zelfde vormgeving als de grote Groninger Museum site met daarop foto's van workshops en activiteiten.

VOORTGEZET ONDERWIJS

Docenten van het voortgezet onderwijs zijn voor de afdeling educatie ideale partners om leerlingen tussen 13 en 18 te interesseren en een mening te laten vormen. De docenten worden uitgenodigd voor informatiebijeenkomsten. Hier worden de educatieve materialen bij de tentoonstellingen besproken, voorbeeldrondleidingen gegeven en gelegenheid geboden voor uitwisseling van ideeën en verzoeken. Bij de actuele tentoonstellingen worden kijkwijzers gemaakt op vmbo en havo/vwo niveau. Hierin wordt uitdrukkelijk aangespoord om zelf keuzes te maken en zijn opdrachten opgenomen, die leiden tot gesprekken met klasgenoten en vervolg ook na het museumbezoek. Voorbeelden zijn de kijkwijzers bij *Vrouwen van de Revolutie* (gemaakt door stagiair

Youri Appelo) en *Jaime Hayon* (gemaakt door stagiaire Bodil Keikes). Hierbij wordt ook nadrukkelijk gewezen op de mogelijkheid om gebruik te maken van de mobiele telefoon en QR-codes.

Met leerlingen van de School voor de Kunsten van het Noorderpoortcollege werd, evenals vorig jaar, een associatieproject gedaan, ditmaal rondom *Jaime Hayon*. De leerlingen bezochten de tentoonstelling onder begeleiding, kozen een werk ter inspiratie/ associatie en maakten hierbij een werk. De uiteindelijke werken werden op 17 december tentoongesteld in het auditorium van het museum, met een presentatie door de studenten. Stagiaire Rita Haarsma begeleidde dit project vanuit educatie.

Met Stichting De Vrolijkheid werd in oktober en november een project opgezet, waarin jongeren uit asielzoekerscentra en leerlingen van het voortgezet onderwijs via kunstwerken in het museum met elkaar in contact kwamen. In dit project, iedereen een eigen museum, werden twaalf jonge asielzoekers eerst rondgeleid door het museum en begeleid in presentatietechnieken. Ze kozen een schilderij uit de collectie De Ploeg en een persoonlijk attribuut. Op een vervolgbijeenkomst gingen deze jongeren leerlingen van het MBO en voortgezet onderwijs rondleiden door het museum. In een afsluitende bijeenkomst werden de kunstwerken weer gekoppeld aan algemeen persoonlijke vragen, zoals hoe om te gaan met een onzekere toekomst. De dag werd afgesloten met een rapsessie. Stagiaires Josie Lodema en Marije Schrage van de docentenopleiding van Academie Minerva begeleidten dit project vanuit educatie. Met name het peer-to-peer gehalte van de rondleiding en gesprekken sprak alle jongeren sterk aan. Het inzetten van jongeren werkt enthousiasmerend en is een belangrijk nieuw aandachtspunt voor het educatief beleid.

Met het Maartenscollege in Haren werd een project rondom *Natural Beauty* gestart. 600 leerlingen uit de onderbouw maken een eigen kunstwerk geïnspireerd op een schilderij uit de tentoonstelling *Natural Beauty*, die zij eerst bezoeken. Op school worden zij begeleid door hun docenten. Het eindresultaat zal in 2014 in het museum te zien zijn. Deze werken zullen ook ingezet worden voor een benefietveiling voor UNICEF.

GM-INSIDERS

De GM-insiders vereniging is vanaf 1 mei 2013 officieel van start gegaan. De GM-insiders is een vereniging speciaal voor jongeren en studenten

tussen de 17 en 30 jaar oud. Vanaf september is Nadine van der Graaf coördinator. Zij enthousiasmeert een groep studentvrijwilligers, die activiteiten bedenken. Tijdens de Kei-week konden nieuwe studenten op het Open Air festival kennis maken met de GM-insiders. Op 18 september 2013 vond de zeer geslaagde (pub)Quiz plaats bij de tentoonstelling *Fuck Off 2*. De leden moesten vijf categorieën aan vragen beantwoorden over China en over de tentoonstelling. Op 20 november vond de eerste filmavond plaats met als thema straat art. Deze filmavond bestond uit een interview met de kunstenaar David Sciarone en het bekijken van de documentaire 'Exit through the giftshop'. Op 17 december vond de kerstborrel plaats waarbij leden, studentvrijwilligers en collega's binnen het museum elkaar konden ontmoeten.

De GM-insiders zijn samenwerkingen aangegaan met Hanze CAST, de USVA, studievereniging IK en studievereniging Meander. Mede daardoor groeit het ledenaantal gestaag. In 2014 willen de GM-insiders zich onder nog meer jongeren en studenten laten zien en naamsbekendheid verwerven via Facebook en andere wegen. Wij bieden onze leden een plek waar zij kunnen studeren, netwerken en ontspannen.

SAMENWERKINGSVERBANDEN

banden met het Noorderpoortcollege, Stichting De Vrolijkheid en het Maartenscollege, werden er opnieuw twee museumsalons georganiseerd met de studievereniging IK van de studie Kunsten, Cultuur en Media (RUG), op 28 mei en 17 december. Met Stichting I3d werd samengewerkt aan het Horizon project. Hierbij worden leerlingen van diverse basisscholen samengebracht om na een speciale rondleiding door het gebouw, zelf te leren virtuele musea te bouwen. Er werden afspraken gemaakt met de Kunstbende om publiciteit te maken op scholen voor elkaars activiteiten. Begin 2014 wordt er een middag in het museum georganiseerd met masterclasses voor de jonge talenten.

Voor de Jeugduniversiteit werd op 1 december een college verzorgd over kleuren (optisch en mengen met verf). Academie Minerva werkte mee aan vier GM Live avonden, waarvoor samen getalenteerde studenten werden geselecteerd. De studenten presenteerden hun werk met een korte pitch op de avonden voor een breed publiek. Wishfulmusic Groningen leverde een bijdrage aan de audio/muziektoers en de gezamenlijke muziekavond op 5 oktober.

SCHOLING

De rondleiders en museumdocenten kregen, naast de instructierondleiding bij elke nieuwe tentoonstelling, aparte werk-rondleidingen. Hierin werden persoonlijke benaderingen en praktische tips aan elkaar doorgegeven en bediscussieerd. Aansluitend werd een reeks van drie gastcolleges ontwikkeld. Deze vonden plaats in de periode september tot november, met een evaluatie. In deze gastcolleges stonden didactische methodes centraal. Jeroen Lutters, lector aan Windesheim in Zwolle, sprak over zijn methode 'Art based learning', om persoonlijke ervaringen bij een kunstwerken over te dragen. Ronald Hünneke, filosoof aan de Rijksuniversiteit Groningen, sprak over overdrachtstechnieken en onderzoek bij het door hem ontwikkelde 'The exposition game'. Marie-Thérèse van der Kamp, vakdidacticus aan de Universiteit van Amsterdam, vatte diverse methodes en theorieën bondig samen, waaronder 'Visible Thinking'. Tevens gaf zij praktische opdrachten met gebruikmaking van deze methode. Op basis van deze succesvolle reeks zullen in 2014 verdere gastcolleges georganiseerd worden om de kwaliteit van de rondleidingen te verbeteren. Met alle medewerkers van de afdeling educatie werd enkele maken een groot overleg gevoerd. Het betreft hier veel tijdelijke krachten en stagiaires die voor verschillende doelgroepen werken. Zo kwam een enthousiasmerende uitwisseling tot stand tussen museumdocenten voor basisscholen, de clubmasters van de juniorclub, de studentmedewerkers van de GM-insiders, medewerkers van educatie, het Infocentrum en stagiaires.

INFOCENTRUM EN BIBLIOTHEEK

Ook dit verslagjaar is het saneren van de collectie voortgezet. Hierbij wordt steekproefsgewijs gecontroleerd of de publicaties die niet worden gesaneerd goed zijn geregistreerd en beschreven. De in 2004 gestarte retrospectieve invoer van artikelen is in 2013 vervolgd. Alle ingevoerde artikelen worden gescand en als afbeelding in het record geplaatst. Het artikel is bij het aanklikken direct in Adlib te lezen. Deze werkwijze vergroot de efficiency. Artikelen hoeven nu niet meer worden opgezocht in het depot, maar zijn meteen op het beeldscherm te lezen, ook op de website van het Groninger Museum.

De aantallen ingevoerde records in Adlib 2013

- boeken 611
- artikelen 986 (deze artikelen zijn ook gescand en te lezen in Adlib en de web applicatie op de website van het Groninger Museum)
- Totaal ingevoerd: 65.996

Alle zaalfoto's uit het tentoonstellingsarchief zijn gedigitaliseerd en zullen in 2014 te bekijken zijn via de website www.groningermuseum.nl. Op deze wijze kunnen belangstellenden herbeleven hoe de tentoonstellingszalen er in het verleden uit hebben gezien.

FILMZAALTJE

In de kleine filmzaal van het Infocentrum zijn dit verslagjaar films en video's vertoond passend bij de tentoonstellingen of activiteiten in het museum. Hieronder een selectie:

- Korte films gemaakt door studenten van Academie Minerva, geïnspireerd door een schilderij van de tentoonstelling *Nordic Art* (13 april t/m 28 april 2013).
- Cinema Zuid/One Minutes. Het Groninger Museum abonneerde zich op de serie 'Modern Times'. Een tweemaandelijks film- en video-programma, samengesteld door Cinema Zuid met 'éénminuutfilms' over de zegeningen van de moderne tijd en haar schitterende valkuilen. Uitgangspunt voor de serie is Charlie Chaplins meesterwerk 'Modern Times' uit 1936, waarbij filmmakers en kunstenaars hun visie op 'moderniteit' geven. Elke aflevering heeft een eigen thema en bevat, nieuw, in opdracht gemaakt werk, films uit het archief van de One Minutes Stichting en fragmenten van het instituut voor Beeld en Geluid (1 mei t/m 22 september).
- In het kader van de tentoonstelling *Donatie Henk van Os* de documentaire 'Jong in Groningen, Henk van Os over kunstenaars uit zijn jeugd' (1 juni t/m 5 september 2013).
- Jaime Hayon. Een compilatie van interviews met de ontwerper (13 oktober 2013 t/m 30 maart 2014).
- Dr. Knol vertelt. Conservator Egge Knol vertelt over enige objecten uit de tentoonstelling *Het verdronken land is vruchtbaar* (13 oktober 2013 t/m 9 februari 2014).

De stagiaires bij de afdeling Educatie en Publieksinformatie, Janneke Stelpstra en Rita Haarsma, hebben vele videobanden gedigitaliseerd en deels gemonteerd. Enkele zijn vertoond in het filmzaaltje en op de publiekscomputers in het Infocentrum.

DIGITALE INFORMATIEVOORZIENING

Zowel de GM-collector als het gebruik van QR-codes zijn dit jaar ingezet om het publiek digitaal te informeren over de getoonde kunstwerken. De verspreiding van smartphones en tablets neemt enorm toe. Daarom onderzoekt het Groninger Museum nieuwe toepassingen voor het digitaal verzamelen en informeren via de telefoon en tablets. De verwachting is dat in 2014 nieuwe toepassingen gepresenteerd zullen worden. In dit kader heeft het Groninger Museum meegewerkt aan onderzoek van de Universiteit van Amsterdam naar het gebruik van smartphones door museumbezoekers. Er is medewerking verleend en er zijn faciliteiten beschikbaar gesteld.

Een speciale versie van het 3D model van de multimediatafel in het Infocentrum werd geplaatst op de website.

Er is meegewerkt aan de totstandkoming van Silo film, experimentele films uit de jaren '60 – '80 door o.a. kunstenaarsfilms uit de collectie van het Groninger Museum beschikbaar te stellen (vertoning Silo, Oosterpoort Groningen van 25 april t/m 8 mei 2013).

RONDLEIDINGEN

In 2013 hebben we ruim 6.000 gasten rondgeleid in het museum. Dit betreft alle groepen met uitzondering van basisscholen. Veel belangstelling was er voor rondleidingen over de tentoonstelling *Nordic Art*.

In 2013 werd een start gemaakt met differentiatie van het aanbod van rondleidingen. Het doel is het bieden van nieuwe inzichten en invalshoeken aan bestaande en nieuwe doelgroepen, waardoor zij zich eerder aangesproken voelen. Vanwege het aanbod (thema-rondleidingen), vanwege het niveau (kennismaking of verdieping), vanwege de setting (familierondleidingen, partnerprogramma's) of vanwege praktische aanpassingen (seniorenprogramma's). Zelfs een combinatie van kijken en doen is te overwegen, zeker in relatie tot het nieuwe MuseumLab. Doel is om meer mensen rond te leiden en kennis te laten maken met het museum. Ook groepen die zich misschien niet direct aangesproken voelen of die een drempel ervaren. Eind 2013 is hiermee een start gemaakt en zijn er twee nieuwe type rondleidingen toegevoegd aan het aanbod: inleiding+ (een half uur een inleiding op de tentoonstelling in het auditorium gevolgd door een half uur rondleiding) en de familierondleiding.

COMMUNICATIE, PR EN MARKETING

Met genoeg kijken we terug op een succesvol 2013 met 197.517 bezoekers. De media, samenwerkingsverbanden, activiteiten en sociale media zorgden mede voor de grote toeloop van publiek.

MEDIA

De tentoonstelling *Nordic Art* heeft voor de meeste aandacht in de media gezorgd. Nationale televisieprogramma's als *De Wereld Draait Door*, *Kunststof* en *Museumgasten* maakten items over *Nordic Art*. Alle landelijke dagbladen en belangrijke magazines besteedden aandacht aan deze tentoonstelling. Een belangrijke nieuwkomer was FC Groningen TV. Het onderwerp ging over twee spelers Lindgren en Sparw die een rondleiding bij de tentoonstelling *Nordic Art* en een cursus schilderen kregen. De kunstwerken die ze maakten werden uiteindelijk geveild. Een goede voorbereiding voor journalisten op de expositie was de persreis naar Denemarken, Finland en Zweden die in samenwerking met SRC-Cultuurvakanties werd georganiseerd. Deze voorbereiding resulteerde in mooie verhalen. RTV Noord besteedde drie keer aandacht aan de expositie.

De tentoonstelling *Vrouwen van de Revolutie* kwam regelmatig in de media. De samenwerking met de organisatie van het Ruslandjaar en andere musea zorgden voor meer aandacht voor de tentoonstelling. Bij verschillende tentoonstellingen werd een persbijeenkomst georganiseerd. Bijzonder was de Skype verbinding met Ai Weiwei tijdens persbijeenkomst van de expositie *Fuck Off 2*. Het Groninger Museum bereikte een nieuw publiek met de tentoonstelling *Jaime Hayon*. Het kunstwerk *The Tournament* en het internationale schaakfestival in het Groninger Museum oogstten veel interesse bij schaakspelers en de media.

Na de opening van de tentoonstelling *Het verdronken land is vruchtbaar* werd de tentoonstelling *Natural Beauty* in december geopend door Monique van de Ven. Deze tentoonstelling is in samenwerking met UNICEF georganiseerd.

Bij iedere tentoonstelling werd een publiciteitsoverzicht gemaakt. Hierdoor kregen we een duidelijk beeld van de betreffende media en hun interesses. Het Groninger Museum is vanaf 1 februari op de woensdagavond te horen in het programma Glasnost van OOG Radio.

PUBLIEKSONDERZOEK

Tijdens de tentoonstellingen *Nordic Art* en *Fuck Off 2* werd een publieksonderzoek uitgevoerd. Het museum hecht veel waarde aan de mening van zijn publiek en is zeer geïnteresseerd in het profiel en de bevindingen van de bezoekers. De belangrijkste conclusies tijdens de zomerperiode zijn, kort samengevat: in de zomerperiode bezoeken relatief meer toeristen en recreanten het Groninger Museum. Meer dan de helft van de ondervraagden heeft elders overnacht dan thuis, de bezoekers in de zomer zijn minder gericht op exposities, de bestedingen liggen in de zomer hoger en 82% van de bezoekers combineert zijn of haar bezoek met een bezoek aan de stad. In de zomer geeft 42% van de ondervraagden aan voor de eerste keer het museum te hebben bezocht. Gemiddeld lag dit aandeel voor andere metingen rond de 30%. Vergeleken met voorgaande exposities liggen de uitgaven in de zomer hoger dan in de winter (€ 44,07). In de zomer van 2013 gaven de bezoekers € 46,77 per persoon uit. Het publiek blijft het museum goed waarderen met het cijfer 7,9.

SAMENWERKINGSVERBANDEN

In 2013 is intensief samengewerkt met een aantal organisaties, waardoor mogelijk nieuw publiek werd aangezet een bezoek te brengen aan het museum om een tentoonstelling te bezoeken of een activiteit te volgen: FC Groningen, IKEA, Lidl, Museum Jeugd Universiteit, Stichting Noord-Nederland Rusland 2013, Noord Nederlands Toneel, Noord Nederlands Orkest, NP3, De Nederlandse Schaakbond, Time Shift Festival, UNICEF en het Stedelijk Museum Amsterdam. Er waren dus veel nieuwe partners dit jaar, maar ook met partners van voorgaande jaren werden goede zaken gedaan, zoals met: NS, Vrije Academie voor Kunsthistorisch Onderwijs, Marketing Groningen, GasTerra, BankGiro Loterij, Public Express, Rabobank, Randstad, Eurosonic/ Noorderslag Centrum Beeldende Kunst, Hanzehogeschool Prins Claus Conservatorium, Rijksuniversiteit Groningen, SRC-Cultuurvakanties, SKSG, Stichting Poëziemarathon, Toeristisch Nederland, Vrienden van het Groninger Museum, Dagblad van het Noorden en de Nederlandse Museumvereniging.

In het kader van een groot samenwerkingsverband *Land van Ontdekkingen* is er een goede samenwerking geweest op het gebied van PR met het Drents Museum en het Fries Museum.

Verscheidende musea in Nederland hebben in het kader van het Ruslandjaar de verschillende tentoonstellingen van collega-musea met het thema Rusland gepromoot. Het Groninger Museum heeft deelgenomen aan de Uitmarkt van Amsterdam.

Veel samenwerkingsverbanden hebben gezorgd voor free publicity. Daarnaast is er veel promotiemateriaal, flyers en posters voor tentoonstellingen en activiteiten gedrukt en gedistribueerd. Met dank aan de Rudo Menge die de grafische vormgeving deed voor alle tentoonstellingen.

CIJFERS

Bezoekers: 197.517 waarvan ca. 25.000 buitenlandse bezoekers, ca. 24.000 Stadgers, ca. 6.000 uit de provincie Groningen en ca. 142.000 uit de rest van Nederland.
Media: 812 keer aandacht voor het museum in redactionele artikelen, 43 radio-items en 29 televisie-onderwerpen besteedden aandacht aan het Groninger Museum.

ONLINE COMMUNICATIE

De website, sociale media, de maandelijkse nieuwsbrief met 7.308 e-mailadressen (in 2012 waren dat 7.253) en de informatieschermen in het museum werden in 2013 voor promotie van collectie en tentoonstellingen en voor publieksinformatie ingezet.

Website

De corporate website is samen met sociale media onderdeel van een cross mediale online strategie, waarbij de website centraal staat. De website stelt de Nederlandstalige, Engelstalige en Duitstalige bezoeker in staat om met één muisklik de gebruikelijke bezoekinformatie te vinden, maar nodigt ook uit om tentoonstellingen en collecties met bijbehorende educatieve programma's en activiteiten online te doorzoeken en te onderzoeken. In 2013 werd de nieuwe webshop in gebruik genomen, maar na overname van de museumwinkel door CEDON MuseumShops, gebruikt het Groninger Museum voortaan de webshopvoorzieningen van dit bedrijf. Op de website werd een nieuw e-ticketingsysteem geïntroduceerd.

www.groningermuseum.nl in cijfers

- 436.875 bezoekers (400.168 in 2012)
- 299.058 unieke bezoekers (281.804 in 2012)

De vijf best bezochte tentoonstellingen op de corporate website:

- *Nordic Art* (83.861 paginaweergaven)
- *De Collectie Veendorp* (49.545 paginaweergaven)
- *Vrouwen van de Revolutie* (38.147 paginaweergaven)
- *Fuck Off 2* (34.179 paginaweergaven)
- *Jaime Hayon* (21.525 paginaweergaven)

Doelgroepen

In 2013 kregen twee doelgroepen een eigen plek op de corporate website: de succesvolle JuniorClub voor kinderen tussen de 7 en 12 jaar en de nieuwe vriendengroep voor jongeren en studenten, de GM-insiders. Ook werd er een begin gemaakt met een sociale mediastrategie voor deze groepen. Voor de ArtPlus kunstcursus werd ook dit jaar op de website een aparte omgeving gemaakt.

Samenwerkingsverbanden

De Vereniging Vrienden van het Groninger Museum (VVGM), Stichting De Ploeg, het MendiniRestaurant (Bos&Bos Catering) en de Menkemaborg hebben allemaal een presentatie op de website van het museum. Ook in 2013 werd de webredactie verzorgd voor deze voor het Groninger Museum belangrijke partijen.

Sociale media

Het museum is er trots op nog steeds een voortrekkersrol te vervullen met het microblog Twitter. Aan het eind van 2013 stond het museum op de 7de (het jaar ervoor op de 9de) plaats in de Museum Twittergids Top 100 van Nederlandse musea.

Twitter @groningermuseum in cijfers

- 14.526 volgers (ca. 6.000 in 2012)

Facebook in cijfers

Met de Facebookpagina van het Groninger Museum werd een nationale en internationale doelgroep bereikt.

- 6.542 likes (3.701 in 2012)

Voor de Poëziewedstrijd bij de tentoonstelling *Nordic Art* werd een aparte Facebookpagina in het leven geroepen om deelnemers te inspireren en van informatie te voorzien.

Overige online kanalen

- Het in 2012 gestarte account op *Pinterest* was een groot succes. *Pinterest* is een soort prikbord waarop men favoriete afbeeldingen kan prikken (pinnen).

- In een onderzoek van *Geschiedenis Online* op Tumblr, waarin gekeken is welke Nederlandse musea een *Pinterest* account hebben (37), staat het Groninger Infocentrum Museum met 1.482 volgers op de tweede plaats
- Op *Tripadvisor*, een site waarop men elkaar tips geeft over reisbestemmingen, beoordeelt men het Groninger Museum als 'uitstekend' of 'heel goed' en staat het museum vaak op de eerste plaats van populaire Groninger attracties.
- Met *Soundcloud.is* in 2013 gestart om de songs van de muzikale audiotour online te kunnen verspreiden.

MOBIELE COMMUNICATIE

Door middel van QR-codes werden bezoekers in de zalen van de tentoonstellingen *Capita Selecta*, *Met avantgardistisch elan*, *Jaime Hayon* en *Natural Beauty* doorverwezen naar meer informatie over specifieke kunstwerken op de corporate website.

Bijzondere projecten gestart in 2013

Met het unieke participatieproject XPOSE XL, dat het Groninger Museum samen met het Kröller-Müller Museum, Twentse Welle, Amsterdam Museum, Museum Boerhaave en het Van Abbemuseum organiseert, werd al in 2011 een begin gemaakt. In 2013 stelde Stichting DOEN zich met € 250.000 garant voor de begroting van XPOSE XL. Het museum is zeer tevreden met deze prachtige geste. Dit unieke samenwerkingsproject zal zowel bezoekers als kunstwerken in beweging zetten.

Ook serious gaming staat in 2013 op het programma. Samen met een aantal start-ups is het Groninger Museum begonnen aan de ontwikkeling van een *augmented reality game*, waarin Google Glass een belangrijke rol zal spelen. Hiervoor ontving het Groninger Museum een financiële ondersteuning van € 25.000 van het SNS REAAL Fonds.

Open data, heldere informatie en goed beeldmateriaal, dat zijn de eisen die overheid en het publiek aan de Nederlandse musea stelt. Daarom is de afdeling online communicatie begonnen om de online ontsluiting van de collectie-informatie gebruiksvriendelijker te maken.

Collectie-informatie, multimediacontentmanagement en relatiebeheer vormen de drie pijlers van de museale informatiearchitectuur van het Groninger Museum, waarbij de collectie-informatie de kern vormt. Een verbeterde ontsluiting hiervan komt niet alleen de informatiespreiding via digitale media

(website, sociale media, mobiele apps, audiotours) maar ook de fysieke media (publicaties, informatie op zaal en educatieve programma's) ten goede. Het geeft daarnaast ruimte aan online-experimenten, zoals XPOSE XL.

PUBLIEKSACTIVITEITEN

Openingen

Op 22 maart 2013 werd de tentoonstelling *Vrouwen van de Revolutie* geopend. Voorafgaande aan de bezichtiging van de tentoonstelling spraken de algemeen directeur van het Groninger Museum, Andreas Blühm, en de directeur van het Wilhelm-Hack-Museum, Reinhard Spieler, een woord van welkom aan de aanwezige gasten. Dit welkomstwoord werd gevolgd door een inleiding rondom het thema *Vrouwen van de Revolutie* door Cisca Dresselhuys. 200 gasten waren bij deze opening aanwezig.

De opening van de tentoonstelling *Fuck Off 2* vond plaats op zaterdag 25 mei 2013. Een unieke gebeurtenis waarbij Andreas Blühm, algemeen directeur van het Groninger Museum, en Mark Wilson, conservator, via een Skype verbinding naar China in gesprek ging met de kunstenaar Ai Weiwei. Voor de 240 aanwezige gasten was er na deze conversatie de mogelijkheid om de tentoonstelling te bezichtigen.

Met een inleiding door conservator Egge Knol werd op 20 september 2013 de tentoonstelling *Het verdrongen land is vruchtbaar* geopend. Aansluitend op deze inleiding konden de gasten de tentoonstelling op eigen gelegenheid bezichtigen. Bij deze opening waren 200 gasten aanwezig.

De tentoonstelling *Jaime Hayon* werd geopend op zaterdag 12 oktober 2013. Naast de mogelijkheid voor de aanwezige gasten om de tentoonstelling te bezichtigen, vond er een schaakwedstrijd plaats in de tentoonstellingsruimte tussen de grootmeesters Jan Werle en Iozefina Paulet op het kunstwerk *The Tournament* van Jaime Hayon. Hans Böhm verzorgde het commentaar bij deze wedstrijd. Tijdens deze openingsavond waren 400 gasten aanwezig.

De opening van de tentoonstelling *Natural Beauty* op 6 december met 800 genodigden was een feestelijk event voor gasten en relaties van het Groninger Museum en van UNICEF Nederland.

ACTIVITEITEN

In de onderstaande tabel staat een overzicht van de activiteiten met hierbij het aantal aanwezige gasten die in 2013 hebben plaatsgevonden. Naast

Datum	Activiteit	Aantal aanwezigen
Januari		
6	Zondagochtendconcert in samenwerking met het Prins Claus Conservatorium	18
6	Nieuwjaarsbijeenkomst vriendenvereniging	140
21	MuseumMaandag, speciale openstelling voor lezers van het Plus Magazine	37
31	Poëtische rondleiding door dichter Paul Schellings in het kader van dag van de poëzie	36
Februari		
3	Zondagochtendconcert in samenwerking met het Prins Claus Conservatorium	11
28	Vriendenavond rondom de tentoonstelling De Collectie Veendorp	80
Maart		
3	Zondagochtendconcert in samenwerking met het Prins Claus Conservatorium	21
10	Lezing door professor Christiaan Jörg voor de Vereniging Aziatische Kunst	60
27	Vriendenavond rondom de tentoonstelling Vrouwen van de Revolutie	105
April		
1	(Paas) Concert door het Grieg Pianoduo	45
5	Burenavond in samenwerking met de Museumvereniging	250
7	Zondagochtendconcert in samenwerking met het Prins Claus Conservatorium	17
7	Openbare repetitie Noord Nederlands Toneel	100
10	Bekendmaking Young Grunn Artist	50
28	Optreden meisjeskoor Chesnokov (uit Rusland)	120
Mei		
5	Zondagochtendconcert in samenwerking met het Prins Claus Conservatorium	31
7	Vriendenvereniging bezoekt het depot in Hoogkerk	50
22	Ledenvergadering en vriendenavond rondom de tentoonstelling Capita Selecta	22
26	Workshop 3D printen in samenwerking met House of Design	40
Juni		
1	Ploegdag	100

de activiteiten in de tabel vond er elke zondagmiddag een instaprondleiding plaats met als onderwerp de hoofdtentoonstelling van het moment.

1	Optredens en activiteiten in het kader van De Nacht van Kunst & Wetenschap	1.250
7	Lezing over architectuur in samenwerking met de AGI (Alliance Graphique International)	70
11	Symposium 'Academy of the People' in samenwerking met Academie Minerva	50
12	Vriendenavond rondom de tentoonstelling Fuck Off 2	110
September		
31/8 -1	Instaprondleidingen rondom het Grachtenfestijn	52
6	Condoleance Jan Bouman	25
13	Symposium in samenwerking met de opleiding Kunstgeschiedenis	61
25	Vriendenvereniging bezoekt het depot in Hoogkerk	50
30	MuseumMaandag, speciale opstelling voor lezers van het magazine Margriet	79
Oktober		
15	Vriendenavond rondom de tentoonstelling Het verdrongen land is vruchtbaar	85
27	Workshop 3D printen in samenwerking met House of Design	50
November		
13	Lezing door professor J. Kloet in samenwerking met International Institute for Asian Studies	22
13	Vriendenavond rondom de tentoonstelling Jaime Hayon	60
15	Receptie na afloop van de Reuvensdagen	300
26	Symposium Kunst & Spel in samenwerking met de opleiding Kunsten, Cultuur en Media, Studievereniging 'Ik'	170
December		
1	Zondagochtendconcert in samenwerking met het Prins Claus Conservatorium	14
9	Opnames voor het programma Tussen Kunst & Kitsch in samenwerking met de AVRO	1.000
26-30	Schaakwedstrijd tussen grootmeesters Karpov en Timman in samenwerking met het Schaakfestival	ca. 60 per dag

INFORMATIEBALIES

49 vrijwilligers zorgden er in 2013 voor dat de informatiebalies in het Groninger Museum bemand waren. Deze vrijwilligers vormden het eerste aanspreekpunt voor de gasten en waren daarnaast verantwoordelijk voor het verstrekken van algemene informatie (over de tentoonstellingen, het gebouw en de activiteiten) en de uitgifte van de Multimedia Tour en de kinderproducten (zoals de Art Trek). Daarnaast vindt hier de registratie van de gevonden en verloren voorwerpen plaats en kunnen gasten hier een publieksreactie achter laten.

PUBLIEKSREACTIES

In 2013 zijn er 82 schriftelijke publieksreacties in behandeling genomen. Het merendeel van deze publieksreacties (49) waren niet gerelateerd aan een tentoonstelling. Van de overige reacties had een relatief groot deel (17) betrekking op de tentoonstelling *Nordic Art*.

COMMERCIELE ACTIVITEITEN 2013

2013 stond voor de afdeling commerciële activiteiten in het teken van uiteenlopende doelgroepen. Door het organiseren van ontvangsten, rondleidingen en arrangementen en door strategische samenwerkingsverbanden en joint promotions werden extra inkomsten en free publicity gegenereerd. Daarnaast droegen de commerciële activiteiten bij aan de verbetering van de economische spin-off en aan het imago van het museum.

Ontvangsten

Al vele jaren is het Groninger Museum een gastvrije ontmoetingsplaats voor bedrijven, organisaties, overheden en vele anderen. Zij maken graag gebruik van de ontvangstruimtes van het museum om daar hun gasten te ontvangen voor vergaderingen, borrels en zakelijke bijeenkomsten. Vaak gecombineerd met een rondleiding door het museum. Opmerkelijk in 2013 was de beschikbaarheid van het paviljoen Coop Himmelb(l)au voor verhuur. Daarmee werd het mogelijk om grote groepen te ontvangen in het museum: congressen tot 300 gasten (o.a. het congres ter gelegenheid van het 140-jarig bestaan van KVGn en 50 jaar gashandel en –transport door GasTerra en Gasunie op 3 oktober 2013), recepties tijdens openingsuren van het museum, diners tot 250 gasten en zelfs festivals, zoals Eurosonic/Noorderslag en het Peter de Grote Festival. Ter promotie van de zalen werden mailingen verzonden en relatiebijeenkomsten georganiseerd. Zo ontvingen we samen met Bos&Bos Catering ter gelegenheid van Secretaressedag ruim 100

secretarissen voor een promotioneel programma in het museum.

Poëziewedstrijd

Het Groninger Museum wil op actieve wijze talent op het gebied van creativiteit promoten. Daarom is in samenwerking met mediapartner het Dagblad van het Noorden de wedstrijd ontwikkeld: een jaarlijks terugkerend event gekoppeld aan de actuele tentoonstelling. In 2013 vond ter gelegenheid van de tentoonstelling *Nordic Art* de Poëziewedstrijd plaats: een uitnodiging aan jong en oud om zich te laten inspireren door de tentoonstellingen en een gedicht te maken. Boekhandel Van der Velde was partner van de wedstrijd. De wedstrijd trok ruim 250 deelnemers, jong en oud en afkomstig uit het hele land. De vakjury bestond uit de dichters Jean Pierre Rawie, Kira Wuck en Sifra Kramer en algemeen directeur Andreas Blühm. De winnende gedichten werden gepubliceerd in het Dagblad van het Noorden

Cursus ArtPlus

Kunst, de collectie en de tentoonstellingen van het Groninger Museum toegankelijk maken voor een brede doelgroep, dat is het uitgangspunt voor de cursus ArtPlus die in 2012 van start is gegaan. De cursus combineert thema's uit de kunstgeschiedenis met de collectie en de tentoonstellingen van het Groninger Museum en wordt gegeven door (gast) conservatoren van het Groninger Museum. In 2013 werden twee reeksen ArtPlus georganiseerd, beiden waren in korte tijd volgeboekt.

Cursus ArtStudio

In september 2013 ging een nieuwe cursus van start: ArtStudio. Onder leiding van Christien van de Cingel en Jos Boerjan, beiden beeldend kunstenaar en museumdocent, gingen 20 cursisten in acht bijeenkomsten zelf aan de slag. De cursus gaat over technieken, contrasten met licht en donker, werking van licht in een schilderij en compositie en kleur. Waarom gebruikt een kunstenaar deze kleur en niet de kleur die bijvoorbeeld in de natuur te zien is? Hoe beïnvloeden kleuren elkaar en wat roepen ze op? Aspecten die bij de kunstenaarsgroep De Ploeg en de tentoonstelling *De Collectie Veendorp* een belangrijke rol spelen. De cursus was volgeboekt.

Natural Beauty

De opening van de tentoonstelling *Natural Beauty* op 6 december met 800 genodigden was een feestelijk event voor gasten en relaties van het Groninger

Museum en van UNICEF Nederland. Het programma ging om 16.00 uur van start met een kinderopening – een succesvolle primeur voor het Groninger Museum - en ging om 17.30 uur over in de opening voor volwassenen. Younes, de kinderkoning van Nederland, verrichtte de kinderopening; UNICEF-ambassadeur Monique van de Ven verrichtte de opening van de volwassenen. De presentatie was in handen van de 12-jarige Naomi Dijk (namens de JuniorClub) en Kadja Kabba (namens UNICEF). Er waren optredens van jonge breakdancer Justen Beer, DJ Erik Arbores van slagwerker Edwin van der Wolf, en speeches van Jan Bouke Wijbrandi (directeur UNICEF Nederland) en Andreas Blühm. Tijdens de opening konden kinderen én hun ouders aan de slag in het familie-atelier.

De tentoonstelling *Natural Beauty* was het startsein voor samenwerking met UNICEF Nederland. Met de opening van de tentoonstelling ging de nationale schilderwedstrijd van start: kinderen schilderen voor UNICEF. Een open uitnodiging aan alle kinderen van Nederland om een schilderij te maken voor UNICEF. Inspiratiebron was de tentoonstelling *Natural Beauty*: treed in de voetsporen van de grote meesters uit de tentoonstelling en maak een eigen meesterwerk voor het goede doel. De mooiste schilderijen worden tentoongesteld in het museum en via een online tentoonstelling op de website van het museum. In 2014 komt er een veiling waarbij de opbrengsten voor UNICEF zijn. Eén van de zalen van het museum is ingericht als open atelier waar kinderen ter plekke aan de slag kunnen.

De tentoonstelling *Natural Beauty* was tevens het begin van de samenwerking met IKEA Groningen. Gezamenlijk organiseerden we in de kerstvakantie workshops in IKEA onder leiding van museumdocenten, was er een kortingsactie voor IKEA Familyleden en participeerden ze in de schilderwedstrijd.

De samenwerking het mediapartner *Dagblad van het Noorden* werd in 2013 succesvol gecontinueerd. Behalve de poëziewedstrijd en advertenties voor de cursussen ArtPlus en ArtStudio, werden diverse acties en lezersaanbiedingen georganiseerd. Zoals de Dagblad-busexcursie onder leiding van conservator Egge Knol naar aanleiding van de tentoonstelling *Het verdrongen land is vruchtbaar*, die in korte tijd uitverkocht was.

2013 in cijfers:

120	ontvangsten met in totaal 6.600 gasten
219	rondleidingen met in totaal 6.060 deelnemers
50	arrangementen
1	excursie met 60 deelnemers
10	kinderfeestjes met in totaal 121 deelnemers
3	cursussen met in totaal
140	deelnemers waarvan 46 uit de stad Groningen en 94 uit de regio
4.930	vouchers van acties waren in totaal goed voor meer dan 10.000 bezoekers

PERSONEEL EN ORGANISATIE

AFDELINGEN EN PERSONELE ONTWIKKELINGEN

Het is duidelijk te merken dat de formatie is verkleind. Met minder mensen doen we bijna hetzelfde op een aantal uitbestede taken na. Ons ambitieniveau voor het presenteren van verrassende en veel publiciteit trekkende tentoonstellingen met een grote hoeveelheid aan activiteiten blijft hoog. Iedere medewerker voelt zich zeer betrokken bij het museum, de inzet is onverminderd en de resultaten met goede bezoekersaantallen en een positief financieel resultaat zijn er dan ook naar. Maar de druk op meerdere collega's is erg groot en vraagt om maatregelen.

Helaas is Diena Cazemier, medewerker Beveiliging en Facilitaire Zaken, begin januari 2013 na een langdurige ziekte overleden.

Halverwege 2013 is Caspar Martens, hoofd afdeling Collecties en hoofd Facilitaire Zaken, in de gelegenheid gesteld een gesubsidieerd, meerjarig onderzoek te doen naar een porseleincollectie, die aan het museum geschonken is. Dit onderzoek was en is alleen uitvoerbaar indien hij een deel van zijn takenpakket kon afstoten. Vanaf 1 juni is Harrie Kemper-Zijlema benoemd tot hoofd van de afdeling Facilitaire Zaken.

DE MUSEUMWINKEL

Het Groninger Museum richt zich steeds meer op zijn kerntaken; in dit proces is reeds in 2012 de exploitatie van het Groninger Museumcafé afgestoten en overgedragen aan Bos&Bos Catering BV. Ook de verkoop van boeken en cadeaus behoort feitelijk niet tot de kerntaak van een museum. In 2013 is na onderhandelingen besloten de exploitatie van de museumwinkel per 15 oktober 2013 over te dragen aan CEDON MuseumShops GmbH.

HR-BELEID

Het vakgebied HR wordt de laatste jaren juridischer en administratiever door opeenvolgende wetswijzigingen of aankondigingen daarvan. Voorbeelden hiervan zijn de veranderingen op pensioengebied, de verhoging van de AOW-leeftijd, de invoering van de Wet BeZaVa (Wet Beperking en Arbeidsongeschiktheid Vangnetters), de strengere regelgeving in de Wet Werk en Zekerheid, de Flexwet en de aangekondigde uitbreidingen van diverse vormen van zorgverlof, de Participatiewet, de Werkkostenregeling etc. Al deze wijzigingen leiden tot steeds meer beheersmatige taken, aanpassing van de CAO,

veranderingen van eigen personeelsregelingen van het Groninger Museum en niet in de laatste plaats tot het formuleren van meerjarenbeleid op uitstroom, duurzame inzetbaarheid en opleiding.

ARBO-BELEID EN VERTROUWENSPERSOON

In het kader van het Arbo-beleid is de Nota ter Voorkoming van Ongewenst Gedrag met instemming van de Ondernemingsraad vastgesteld. Een onderdeel van deze nota is het aanstellen van een onafhankelijke vertrouwenspersoon. Het Groninger Museum heeft voor deze functie mevrouw Desiree Oxley van de GIMD (Gemeenschappelijk Instituut voor Maatschappelijke Dienstverlening) aangetrokken.

Gedetacheerde arbeidsplaatsen via dienst lederz De samenwerking met de dienst lederz is opnieuw zeer plezierig geweest. Ook bij de Dienst lederz ondervindt men de gevolgen van sterk gewijzigde wetgeving op arbeidsrechtelijk gebied. De instroom in de WSW is stopgezet en medewerkers die via lederz gedetacheerd waren en nog geen arbeids-overeenkomst voor onbepaalde tijd in WSW-verband hadden, worden nu op alle mogelijke flexibele contractvormen bij inleners geplaatst met als gevolg een onzekere toekomst. Bij het Groninger Museum ondervinden 2 medewerkers van lederz daarvan de gevolgen. Zij zijn voorlopig op een tijdelijk flexcontract geplaatst. Voor de overige gedetacheerde medewerkers verandert er voorlopig niets. Zeven medewerkers blijven werkzaam bij de afdeling Beveiliging; dit geldt eveneens voor 2 medewerkers bij het Infocentrum van de afdeling Educatie en Publieksinformatie.

MAATSCHAPPELIJK GESUBSIDIEERDE BANEN

Per 31 december 2013 is de subsidieregeling Maatschappelijk Gesubsidieerde Banen van de gemeente Groningen geëindigd. Conform de gemaakte afspraken worden de functies van de betreffende vier medewerkers Beveiliging opgenomen in de formatie van het museum. De medewerkers hebben met ingang van 1 januari 2014 een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd gekregen.

STAGEBELEID EN UITWISSELING KENNIS

De reeds jarenlang bestaande samenwerking met meerdere opleidingsinstellingen in Groningen maar ook daarbuiten is voortgezet en waar mogelijk geïntensiveerd.

Tot de vaste samenwerkingspartners behoren de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool, het Noorderpoortcollege en het Alfacollege, de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden en Windesheim Zwolle. Ook voor studenten vanuit andere instellingen is en blijft het mogelijk een stageplaats in het Groninger Museum te verwerven, indien een passende plek beschikbaar is.

VRIJWILLIGERS

De informatiebalie

Vrijwilligers nemen een belangrijke plaats in binnen het Groninger Museum. De grootste groep wordt gevormd door de vrijwilligers van de Informatiebalie. In 2013 zijn door vertrek van collega's zes vacatures vervuld met nieuwe enthousiaste en zeer gemotiveerde kandidaten.

De student-vrijwilligers

Deze groep bestaat uit studenten die op vrijwillige basis educatieve activiteiten ontwikkelen en begeleiden zoals de GM Live avonden.

Het Groninger Museum werft deze studenten uit alle kunstopleidingen maar vooral uit KCM en kunstgeschiedenis van de RUG en daarnaast ook uit Minerva van de Hanzehogeschool.

OPLEIDING EN ONTWIKKELING

Ondanks het feit dat in 2013 een ruimer opleidingsbudget beschikbaar was, heeft slechts een beperkt deel van de medewerkers gebruik gemaakt van de mogelijkheid om zich verder te ontwikkelen. De oorzaak hiervan ligt vooral in de hoge werkdruk en de grote hoeveelheid activiteiten waardoor er geen ruimte is of men zich geen tijd gunt om een opleiding te volgen.

ZIEKTEVERZUIM

Over het gehele jaar 2013 bedraagt het verzuimpercentage (excl. zwangerschapsverlof) 5.84%. Er was sprake van een stijging in de eerste helft van 2013 en een daling in de tweede helft van het jaar.

In 2012 bedroeg dit percentage uiteindelijk 5,02% (en niet 7,24% zoals bleek na correctie van de cijfers over de maand december).

Het ziekteverzuim was in 2013 gemiddeld dus iets hoger dan het jaar ervoor. Het grootste deel van het ziekteverzuimpercentage is veroorzaakt door slechts 5 ziekmeldingen met verzuim langer dan 13 weken waaronder 1 langer dan 1 jaar, samen goed voor 1164 ziekte-dagen, oftewel 68% van het totale verzuim.

Het aantal ziekmeldingen per persoon (de meldingsfrequentie) in 2013 bedroeg 1.2. Vergeleken met 2012 (1.4 ziekmelding per persoon per jaar) is dit lager. Er is geen sprake geweest van werkgerelateerd verzuim maar wel van 1 bedrijfsongeval zonder nadelige gevolgen.

SAMENSTELLING PERSONEELSBESTAND

(Peildatum 31 december 2013)

	Aantal T	M	V	Fte T	Fte M	Fte V
Onbepaalde tijd	46	25	21	42,13	25,58	16,55
Bepaalde tijd	1	0	1	0,56	0	0,56
Maatschappelijke banen	4	1	3	3,44	1,00	2,44
Ingeleend	11	11	0	9,38	9,38	0
Uitzend/Payroll medewerkers	41	10	31			
Vrijwilligers informatiebalie	49	5	44			
Student-vrijwilligers	12	0	12			
Vrijwilligers Familieateliers	27	5	22			
Overige vrijwilligers	3	1	2			
ZZP	1		1			
Stagiaires (over heel 2013)	31	10	10			
waarvan MBO niveau 2	15	12	3			
waarvan HBO/Universitair	16	15	1			

Jaarcijfers ziekteverzuim in %	2009	2010	2011	2012	2013
Bruto verzuim	4.8	3.4	5.82	5.02	5.84
Gedeeltelijk verzuim**)	0.3	0.1	--	--	
Meldingsfrequentie *)	1.77	1.62	1.40	1.40	1.20
Zwangerschapsverlof**)	0.7	0.0	--	--	--
Verzuimduur - kort	1.3	1.1	0.7	3.77	
- middel	1.2	1.2	2.0	1.10	
- lang	1.4	1.0	3.1	0.15	
Werkgerelateerde aandoening	1	0	0	1	0
Bedrijfsongevallen	0	0	0	0	1

*) De meldingsfrequentie is het gemiddeld aantal ziekmeldingen per persoon per jaar van alle medewerkers in loondienst.

**) Vanaf januari 2011 worden het zwangerschapsverlof en het gedeeltelijk verzuim niet meer apart berekend in de verzuimcijfers.

ONDERNEMINGSRAAD

De ondernemingsraad heeft een andere samenstelling gekregen. Bert de Jonge en Ruud Schenk hebben de ondernemingsraad verlaten. Egge Knol en Rob Dijkstra zijn per 24 april 2013 benoemd als respectievelijk voorzitter en secretaris van de ondernemingsraad. Harrie Kemper-Zijlema houdt zitting als lid. De nieuwe ondernemingsraad bedankt Bert de Jonge en Ruud Schenk voor hun grote inzet tijdens de turbulente periode met als trieste afsluiting een reorganisatie waarbij meerdere collega's zijn ontslagen. Na de benoeming van Andreas Blühm als algemeen directeur is het Groninger Museum in een rustiger vaarwater gekomen. De ondernemingsraad zal de lijn van zijn voorgangers voortzetten, kritisch en toch constructief, standvastig maar niet dogmatisch.

MEDEWERKERS 2013

stand per 31 december 2013

DIRECTIE

Dhr. Blühm, dr. A.R.W. (Andreas) Algemeen Directeur

CONTROLLER

Dhr. Slagter, G.R. (Geert) Controllor

HUMAN RESOURCE MANAGEMENT

Mw. Schumacher, H.A.M. (Mieke) HR Adviseur

COLLECTIES

Dhr. Martens, C. (Caspar) Hoofd Collecties
 Dhr. Jonge, B. de (Bert) Depotbeheer / Logistiek Planner
 Dhr. Kamminga, H.A. (Henk) Medewerker Collecties
 (combinatiefunctie met Beveiliging)
 Mw. Kloostra, J. (Jenny) Registrar
 Mw. Loenhout, M.T. van (Marieke) Registrar
 Mw. Rustebiel, T.T. (Thea) Medewerker Collecties
 (combinatiefunctie met Beveiliging)
 Mw. D. Campbell (Denise) Stagiair Collecties
 Dhr. Jörg, dr. C.J.A. (Christiaan) Vrijwilliger Collecties
 Mw. Leemhuis, G.J. (Gartje) Vrijwilliger Collecties
 Mw. Steensma, M.A. (Marlon) Vrijwilliger Collecties

PRESENTATIES

Dhr. Wilson, M.P. (Mark) Chief Curator
 Mw. Jansen, M.M.M. (Mariëtta) Conservator De Ploeg en Kunst van de 20e eeuw
 Dhr. Knol, dr. E. (Egge) Conservator Archeologie, Geschiedenis, oude Regionale Kunst en Kunstnijverheid
 Dhr. Schenk, R.M.F.M. (Ruud) Conservator 20e eeuwse Hedendaagse Beeldende Kunst
 Mw. Zijpp, S.A.E. van der (Sue-An) Conservator 20e eeuwse Hedendaagse Beeldende Kunst
 Mw. Spek, J.J. van der (Jikke) Gastconservator Werkmanjaar 2015
 Mw. Wal, R. van de (Rozemarijn) Stagiair Presentaties

EDUCATIE EN PUBLIEKSINFORMATIE

Dhr. Kolsteren, S.T.C. (Steven) Hoofd Educatie en Publieksinformatie
 Dhr. Dijkstra, R. (Rob) Coördinator Infocentrum
 Mw. Groot, G. de (Geertje) Medewerker Educatieve Projecten
 Dhr. Leeuw, M. de (Marten) Fotograaf
 Dhr. Kremer, R.H.L. (Robert) Assistent Medewerker Infocentrum (gedetacheerd)
 Dhr. Palmans, R.J. (Robert) Assistent Medewerker Infocentrum (gedetacheerd)
 Mw. Graaf, N.D. van der (Nadine) Stagiair Educatie en Publieksinformatie (combinatie met coördinator Student vrijwilligers)
 Mw. Haarsma, P.I. (Rita) Stagiair Educatie en Publieksinformatie
 Mw. Keikes, B. (Bodil) Stagiair Educatie en Publieksinformatie

UITZENDKRACHTEN EDUCATIE

Dhr. Boerjan, J.T. (Jos) Museumdocent
 (combinatiefunctie met rondleider)
 Mw. Cingel, C. van der (Christine) Museumdocent
 Mw. Demmer, L. (Lijsbeth) Museumdocent
 Mw. Holman, A. (Aafke) Museumdocent
 Mw. Huynh, T.L.T. (Lê) Museumdocent
 Mw. Janssens, B.E. (Barbara) Museumdocent
 Mw. Lier, G.J. (Grietineke) Museumdocent
 Mw. Oostra, F. (Floor) Medewerker Educatie en Publieksinformatie
 Dhr. Propstra, P.H. (Peter) Museumdocent
 (combinatiefunctie met rondleider)
 Mw. Rolleman, R. (Rosanne) Museumdocent
 Mw. Stel, O.J. van der (Odile) Museumdocent
 Mw. Veen, I.J. van der (Inge) Clubmaster Juniorclub
 Mw. Cupédo, A.H. (Annet) Clubmaster Juniorclub
 Mw. Graaf, N.D. van der (Nadine) Coördinator Student vrijwilligers
 (combinatie met stagiair Educatie en Publieksinformatie)

STUDENT VRIJWILLIGERS EDUCATIE EN PUBLIEKSINFORMATIE

Mw. Bonder, L. (Lidia) Vrijwilliger Educatie en Publieksinformatie
 Mw. Braak, L. ter (Lara) Vrijwilliger Educatie en Publieksinformatie
 Mw. Bruggen, C.H.D. van (Carmen) Vrijwilliger Educatie en Publieksinformatie
 Mw. Hagen, A. (Afke) Vrijwilliger Educatie en Publieksinformatie
 Mw. Hutten, J.H.G. (Jorien) Vrijwilliger Educatie en Publieksinformatie
 Mw. Jong-Doucette, A. (Ashley) Vrijwilliger Educatie en Publieksinformatie
 Mw. Meijering, M.J. (Maayke) Vrijwilliger Educatie en Publieksinformatie
 Mw. Moonen, N.M. (Nanine) Vrijwilliger Educatie en Publieksinformatie
 Dhr. Nijzink, W. (Douwe) Vrijwilliger Educatie en Publieksinformatie

VRIJWILLIGERS FAMILIEATELIERS NATURAL BEAUTY

Mw. Bakkeren, M.M. (Margot) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Berg Saparoea, A.J. van den (Amelie) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Blikman, A.G. (Alie) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Dongstra, M. (Minke) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Ekhart, A. (Anneke) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Eldering, E.H. (Lies) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Hengeveld, M.K. (Machteld) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Hubregtse-Caspers, M.C.F. (Riet) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Jager, M.H.S. (Maria) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Landman, J.E. (Janny) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Meijer, A.M. (Annemieke) Vrijwilliger Familieatelier
 Dhr. Pattiasina, G. (Otties) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Peters, M. (Monica) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Prins-Bot, J.H. (Anneleen) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Prins-Naber, J.M. (Anneke) Vrijwilliger Familieatelier
 Dhr. Ridder, D.A. de (Daan) Vrijwilliger Familieatelier
 Dhr. Ronda, F. (Frits) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Schmitz-Niehaus, M.S. (Marije) Vrijwilliger Familieatelier

Mw. Smoorenburg, A. (Anneliese) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Stikker, Y.S.I. (Yvonne) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Streutker, F.H. (Maria) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Suur, D. (Daniëlle) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Vries, S. de (Sieta) Vrijwilliger Familieatelier
 Mw. Waard, A. de (Aafje) Vrijwilliger Familieatelier
 Dhr. Wieringa, H.J. (Henk) Vrijwilliger Familieatelier
 Dhr. Zeeven, F.J. (Fred) Vrijwilliger Familieatelier

COMMUNICATIE, PR EN MARKETING

Mw. Selbach, J.G.T.M. (Josee) Hoofd Communicatie, PR en Marketing
 Mw. Beer, J. (Jeannette) Medewerker Boeking
 Mw. Boo, A.S. de (Annetje) Redacteur websites / narrow casting
 Mw. Bouwers, W.M. (Willemien) Medewerker Communicatie en PR
 Mw. Gerritsma, A.J. (Ademiek) Coördinator Commerciële Activiteiten en Marketing
 Mw. Hijum - Jager, S. van (Saskia) Coördinator Publieksactiviteiten
 Mw. Stelpstra, J.S. (Janneke) Assistent Webredacteur
 Mw. Donker, S. (Sandra) Stagiair Communicatie, PR en Marketing
 Mw. Dreu, M. de (Mattie) Vrijwilliger Communicatie en PR

UITZENDKRACHTEN COMMUNICATIE, PR EN MARKETING

Dhr. Boerjan, J.T. (Jos) Rondleider Commerciële Activiteiten (combinatie met museumdocent)
 Mw. Diertens, M. (Margriet) Rondleider Commerciële Activiteiten
 Mw. Dijkhuis, A.M.H. (Anneke) Rondleider Commerciële Activiteiten
 Mw. Geboers, M. (Marian) Rondleider Commerciële Activiteiten
 Mw. Mielczarek, S.C. (Sade) Rondleider Commerciële Activiteiten
 Mw. Nitsch, K.E. (Kordelia) Rondleider Commerciële Activiteiten
 Mw. Passchier, A.J.C. (Arjo) Rondleider Commerciële Activiteiten (combinatie met floormanager)
 Dhr. Propstra, P.H. (Peter) Rondleider Commerciële Activiteiten (combinatie met museumdocent)
 Dhr. Setz, E.H. (Eric) Rondleider Commerciële Activiteiten
 Mw. Vecht, E. van der (Ellen) Rondleider Commerciële Activiteiten
 Dhr. Wichgers, J.M. (Marcel) Rondleider Commerciële Activiteiten
 Mw. Wollerich, M.G. (Marie) Rondleider Commerciële Activiteiten
 Mw. Feijen, C. (Cindy) Floormanager Commerciële Activiteiten
 Mw. Hilst, M. van der (Marlies) Floormanager Commerciële Activiteiten
 Mw. Ochten, A. van (Anouk) Floormanager Commerciële Activiteiten
 Mw. Passchier, A.J.C. (Arjo) Floormanager Commerciële Activiteiten (combinatie met rondleider)
 Dhr. Voortman, T. (Tommy) Floormanager Commerciële Activiteiten

VRIJWILLIGERS PUBLIEKSINFORMATIE

Mw. Asselbergs, S.E. (Sonja) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Bak, H.F. (Ria) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Bakema, A.R. (Anneke) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Beekhuis-Winter, W. (Willie) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Boer, A. de (Anja) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Bolt, F.F. (Frances) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Boo - Huizenga, S.H.W. de (Sytske) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Boon, M. (Marianne) Vrijwilliger Informatiebalie
 Dhr. Bos, A.A. (Alex) Vrijwilliger Informatiebalie

Mw. Bos - Willekes, C.J.M. (Nel) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Brinkgreve, W.H. (Willy) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Broekema, E.W. (Lies) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Broer, W.F. (Welmoed) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Caspers, G.M.H. (Tineke) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Davidson-Swaab, S. (Shannon) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Duintjer Tebbens-Nies, M.D. (Marthy) Vrijwilliger Informatiebalie
 Dhr. Fennema, F.R. (Fokke) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Heeg, C.G. (Tineke) Vrijwilliger Informatiebalie
 Dhr. Heeringa, N. (Nanne) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Helmers - van Zijl, C.E.M. (Christa) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Hemmen, J. van (Jannie) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Hendrikse - Ouwelaan, M. (Myra) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Huisman, J.U.M. (Joyce) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Idema - Vissers, J.G. (Juil) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Japink, W. (Wips) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Kiewiet, Y.G. (Yvonne) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Koelers - Pit, L. (Lucky) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Kok, M.A. (Ria) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Kolk, N.A. van der (Nicoline) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Kreugel – Goedkoop, I.T. (Iet) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Kuipers, J.H. (Jantine) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Meer-Brouwer, A. van der (Anne) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Mensink-Staals, G. (Diet) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Messel - Waiboer, J.A. van (Hanna) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Moerman, M.C. (Margreet) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Muller - Pilon, E. (Eily) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Roelfsema, I. (Irene) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Scholing, G. (Gerda) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Schotborgh, M.J. (Marion) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Schuurman, C.T.J. (Clasien) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Smeth, W.A. de (Minnie) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Spanjer, H. (Henny) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Starreveld - Oom, M. (Marianne) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Tijdens, W. (Wietje) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Visser, M.S. (Marjanna) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Vries, A. de (Anneke) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Wiersma, W. (Wies) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Wijhe, M. van (Mariëtta) Vrijwilliger Informatiebalie
 Mw. Wilde, J.F. de (Cobi) Vrijwilliger Informatiebalie

ALGEMENE ZAKEN

Mw. Eriks, G.W. (Margreet) Hoofd Algemene Zaken
 Mw. Anninga, R.H. (Rolanda) Medewerker Secretariaat
 Mw. Faucon - Kromojahjo, K.L. (Lorette) Medewerker Secretariaat
 Mw. Hogerdijk, F.A.M. (Femke) Medewerker Digitaal Info Systeem, Financiën en Personeel & Organisatie
 Dhr. Pattiwael, E.W.F. (Edo) Medewerker Personeel & Organisatie
 Dhr. Snellaars, J.K.F. (Jan) Coördinator ICT
 Mw. Topf - Lamberts, B.A.J. (Babs) Medewerker Post- en Archiefzaken
 Dhr. Tuinstra, F.J. (Feiko) Medewerker Financiën

FACILITAIRE ZAKEN

Dhr. Kemper-Zijlema, H.H. (Harrie)	Hoofd Facilitaire Zaken
Dhr. Boonstra, T. (Tjeco)	Uitvoerend Coördinator Op- en Afbouw Tentoonstellingen
Dhr. Zwarts, P.J. (Peter)	Uitvoerend Coördinator Facilitair en Schoonmaak
Dhr. Reitsma, K.J. (Klaas)	Elektricien
Dhr. Sferrazza, D. (Davide)	Huismeester

UITZENDKRACHT FACILITAIRE ZAKEN

Dhr. Mual, O. (Orlando)	Technisch Huismeester
Dhr. Leij, D. van der (Douwe)	Technisch Huismeester

BEVEILIGING

Dhr. Straten, R. van (Rob)	Hoofd Beveiliging
Dhr. Bos, W. (Wouter)	Coördinator Beveiliging
Mw. Rongen, B.M. (Bianca)	Coördinator Beveiliging
Mw. Anthonio-Veen van, J. (Jeanette)	Medewerker Beveiliging
Mw. Bonvanie, B. (Brigitte)	Medewerker Beveiliging
Mw. Dijkstra, H.J. (Hilja)	Medewerker Beveiliging
Dhr. Graaf, J. de (Hans)	Medewerker Beveiliging
Dhr. Hekert, B. (Ben)	Medewerker Beveiliging
Dhr. Kamminga, H.A. (Henk)	Medewerker Beveiliging (combinatiefunctie met Collecties)

Dhr. Kiewiet, P. (Paul)	Medewerker Beveiliging
Dhr. Latumakulita, J. (Johnny)	Medewerker Beveiliging
Mw. Martijn, A. (Andrea)	Gastvrouw Beveiliging
Dhr. Noeken, J. (Rinus)	Medewerker Beveiliging
Mw. Rustebiel, T.T. (Thea)	Gastvrouw Beveiliging (combinatiefunctie met Collecties)

Mw. Straver - Siwalette, L. (Lily)	Gastvrouw Beveiliging
Dhr. Waldmann, H.I. (Henk)	Medewerker Beveiliging
Dhr. Berk, S. (Sadik)	Medewerker Beveiliging (gedetacheerd)
Dhr. Brink, H.A. (Henk)	Gastheer Beveiliging (gedetacheerd)
Dhr. Güven, G. (Göksal)	Medewerker Beveiliging (gedetacheerd)
Dhr. Kuipers, G.E. (Erwin)	Gastheer Beveiliging (gedetacheerd)
Dhr. Lammerts, H.N. (Harwin)	Medewerker Beveiliging (gedetacheerd)
Dhr. Rosema, J.F. (Jacob)	Gastheer Beveiliging (gedetacheerd)
Dhr. Ruiten, R.P. de (René)	Medewerker Beveiliging (gedetacheerd)
Dhr. Vries, P. de (Peter)	Medewerker Beveiliging (gedetacheerd)
Dhr. Wubbolt, R. (Rolf)	Gastheer Beveiliging (gedetacheerd)
Mw. Pruijm, A.J. (Alie)	Stagiair Beveiliging

UITZENDKRACHTEN BEVEILIGING

Dhr. Beentjes, J. (Jasper)	Gastheer Beveiliging
Dhr. Groot, J.F. de (Jan)	Gastheer Beveiliging
Dhr. Keizer, J. (Joey)	Gastheer Beveiliging
Mw. Noppert, W. (Wonnie)	Gastvrouw Beveiliging
Mw. Picarima, T. (Tabitha)	Gastvrouw Beveiliging
Dhr. Siekman, E. (Erwin)	Gastheer Beveiliging
Dhr. Tromp, B. (Björn)	Gastheer Beveiliging
Dhr. Urk, R. van (Robert)	Gastheer Beveiliging
Mw. Woldhuis, M.P. (Marja)	Gastvrouw Beveiliging
Mw. Woldhuis, P.M. (Petra)	Gastvrouw Beveiliging

SAMENSTELLING RAAD VAN TOEZICHT STICHTING GRONINGER MUSEUM VOOR STAD EN LANDE EN HET BESTUUR VAN DE STICHTING KUNSTBEZIT EN OUDHEDEN GRONINGER MUSEUM

De heer Noé van Hulst (voorzitter)

Permanente Vertegenwoordiger van het Koninkrijk der Nederlanden bij de OESO
Nevenfuncties: Geen

De heer Maarten Duijvendak

Hoogleraar Economisch, Sociale & Regionale geschiedenis
Rijksuniversiteit Groningen
Nevenfuncties:

- Directeur Nederlands Agronomisch Historisch Instituut
- Voorzitter Stichting Verleden van Groningen
- Lid Raad van Toezicht Groninger Forum

De heer Jacob Kielman

Directeur Stichting Woningcorporatie Woonborg
Nevenfuncties :

- Voorzitter Raad van Commissarissen Linx Telecommunications b.v., Amsterdam
- Voorzitter Raad van Commissarissen Woningcorporatie SWZ, Zwolle
- Voorzitter Raad van Commissarissen Rendo n.v., Meppel
- Lid Raad van Toezicht Museum de Buitenplaats, Eelde
- Voorzitter Raad van Commissarissen ForumImages b.v., Groningen
- Voorzitter Beleggingscommissie van Stichting Oude Groninger Kerken, Groningen

Mevrouw Inez Boogaarts

Secretaris Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur/directeur van het ondersteunende Bureau
Nevenfuncties:

- Lid Expertjury, Internationale Kulturpolitik, NRW-Ministerium für Familie, Kinder, Jugend, Kultur und Sport, Düsseldorf
- Lid/penningmeester Raad van Bestuur Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond
- Bestuur Laurenspenning, Rotterdam
- Jury Hans Horsting Prijs, Rotterdam

De heer Henk Pijlman

Voorzitter College van Bestuur Hanzehogeschool Groningen
Nevenfuncties:

- Voorzitter Raad van Toezicht Noord-Nederlands Orkest
- Voorzitter Stichting Beheer Aandelen FC Groningen
- Lid bestuur Stichting Onafhankelijkheidsfonds
- Voorzitter bestuur Stichting Technasium
- Lid Raad van Commissarissen SKSG
- Lid Raad van Toezicht Stichting Noorderslag/Eurosonic

Mevrouw Jeannette Sanders-Mol

Verzamelaar
Nevenfuncties: Geen

PUBLICATIES

CATALOGI EN BOEKEN

FUCK OFF 2, CHINESE CONTEMPORARY ART DOCUMENT
ed. Ai Weiwei, Mark Wilson, Feng Boyi
174 p. : ill.
ISBN 978-90-71691-00-3

JAIME HAYON. FUNTASTICO
Sue-an van der Zijpp, Mark Wilson
192 p. : ill.
ISBN 978-90-716911-71-3

NATURAL BEAUTY - VAN FRA ANGELICO TOT MONET. COLLECTIE RAU VOOR UNICEF

Susanne Blöcker, Andreas Blühm, Nils Büttner, Götz Czymmek, Andrea Floss, Oliver Kornhoff, Hans-Joachim Raupp, Ruud Schenk, Jan Bouke Wybrandi
Bielefeld : Kerber
231 p. : ill.
ISBN 978-3-86678-865-7 (NL)
ISBN 978-3-86678-863-3 (D)

MUZIEKTOUR NATURAL BEAUTY - VAN FRA ANGELICO TOT MONET: SONGS FOR THE GRONINGER MUSEUM AND UNICEF
org. en samenst. Steven Kolsteren ; teksten Tommy Voortman
32 p. : ill.

PERIODIEKEN

GRONINGER MUSEUM : JAARVERSLAG 2012
eindred. Steven Kolsteren, Ruud Schenk, Josee Selbach
70 p. : ill.

PLOEG JAARBOEK 2012
samenst. en red. Mariëtta Jansen, Doeke Sijens
92 p. : ill.

CD

NATURAL BEAUTY - VAN FRA ANGELICO TOT MONET - SONGS FOR THE GRONINGER MUSEUM AND UNICEF [CD]
ed. Steven Kolsteren.
Artiesten: Linnea Olsson, Alameda, Cajita, Cosmic U, Batteryboy, Einar Stray,

Communist Daughter, Inge van Calkar, Justin Cusack, Splashgirl, Binoculars, Roller One, Low pines, Spilt Milk, House of Cosy Cushions, Mindpark, Ben Salter, Campfires in Winter en Hummingville.

PUBLICATIES, LEZINGEN EN EXTERNE ACTIVITEITEN MEDEWERKERS

ANDREAS BLÜHM, ALGEMEEN DIRECTEUR

- PUBLICATIES**
- [Susanne Blöcker, Nils Büttner, Götz Czymmek, Andrea Floss, Oliver Kornhoff, Hans-Joachim Raupp, Ruud Schenk, Jan Bouke Wybrandi]. Natural Beauty - van Fra Angelico tot Monet. Collectie Rau voor UNICEF. - 231 p. : ill.
  - Gas & licht in Groningen / Andreas Blühm. - ill. - In: Groninger Museummagazine; jrg. 26 nr. 2, p. 45
  - Marilyn Manson: Masquerade. - ill. - In: Groninger Museummagazine; jrg. 26 nr. 3, p. 62 – 65

- LEZINGEN**
- Het museum en het publiek. De eerste 200 jaar, Dag van Taal, Kunsten en Cultuur, Lerarenopleiding, Rijksuniversiteit Groningen
  - Crossing Borders, International Conference on Museum Management, Praag Kunst & Geld, Het Financieel Café, Groninger Museum
  - Een korte geschiedenis van de avant-gardes, Ploegdag, Groninger Museum Kunst & Licht, De Nacht van Kunst & Wetenschap, Openbare Bibliotheek, Groningen
  - Opening Eindexamenpresentatie Klassieke Academie, Martinikapel, Groningen

- Openingstoespraak Henk Helmantel in de Martinikerk, Martinikerk, Groningen
- Wat verwacht het museum van afgestudeerde studenten kunstgeschiedenis?, Symposium 'Museum en Universiteit, samen sterk', Groninger Museum
- Gas en kunst, Symposium 140 jaar Koninklijke Vereniging van Gashandelaren in Nederland, Groninger Museum
- 'Hoe presenteer je geschiedenis in een museum?', Dag van de Groninger Geschiedenis, Groninger Archieven

EXTERNE ACTIVITEITEN

- Jury Kulturstiftung des Bundes
- Gastconservator Kunstforum van het Herz- und Diabeteszentrum Nordrhein-Westfalen
- Advisory Board Fondazione Palazzo Strozzi, Florence
- Gesellschaft für Deutsche Presseforschung, Bremen

MARIËTTA JANSEN, CONSERVATOR DE PLOEG EN KUNST VAN DE 20STE EEUW

PUBLICATIES

- [Red. met Doeke Sijens en voorw.] Ploeg jaarboek 2012. - 92 p. : ill.

LEZINGEN

- Groningen, ArtPlus: De Ploeg eigen collectie.
- Groningen, Vriendenlezing: Vrouwen van de Revolutie. Rusland 1907-1934.
- Groningen, Ploegdag paneldiscussie Donatie Henk van Os.
- Groningen, lezing Klassieke Academie: Met avantgardistisch elan; De Ploeg in Groningen (in Groninger Museum). Groningen, Inleiding over De Ploeg voor Art Studio, Groninger Museum.
- Groningen, ArtPlus – Met avantgardistisch elan-De Ploeg in Groningen in samenwerking met prof.dr. H.W. van Os. ‘Kunst in leen’. Avonturen met kunst van vrienden uit Groningen, van Wobbe Alkema tot Henri de Wolf en Ger van Elk.

EXTERNE ACTIVITEITEN

- Lid redactie Ploeg jaarboek
- Lid kunstgenootschap Thomassen à Thuessink

EGGE KNOL, CONSERVATOR ARCHEOLOGIE, GESCHIEDENIS EN REGIONALE KUNST(NIJVERHEID)

PUBLICATIES

- Beelden van buiten. Het Groninger Museum in het UMCG. Het vruchtbare land langs de zee. - 12 p.
- Rottumeroog onder de hakenkruisvlag. – In: De Kaap Nieuwsbrief van de Stichting Vrienden van -Rottumeroog en Rottumerplaat; (december), p. 4-6.
- Van Valkenburg stierf ‘een roemrijken dood’. – In: Stad & Lande; jrg. 22 nr 4, p. 12-15.
- [met Stapert, D., L. Johansen, M.J.L.T. Niekus, M. Diertens] Een bijzondere Middenpaleolithisch werktuig van Ameland (Fr.). – In: Paleo-Aktueel; nr 24, p. 23-32.
- De ijzeren oostkaap op Texel. – In: Uitgave van de Historische Vereniging Texel; nr 109, p. 5-11.
- De student in Groningen. – In: Groninger Museummagazine; jrg. 26, nr 2, p. 48-51.
- Nooit verdwenen Dollardland. – In: Stormvloed 1509 – Geschiedenis van de Dollard. – p. 117-126. (Ook online op HYPERLINK “http://www.verdrongengeschiedenis.nl/nl/stormvloed/docs/10-Knol_Nooit%20verdwenen%208-opmaak-def.pdf” http://www.verdrongengeschiedenis.nl/nl/stormvloed/docs/10-Knol_Nooit%20verdwenen%208-opmaak-def.pdf)
- [met P.C. Vos] De ontwikkelingsgeschiedenis van het Dollardlandschap: natuurlijke en antropogene processen. - In: Stormvloed 1509 – Geschiedenis van de Dollard. Stichting Verdronken Geschiedenis. Groningen; p. 31-43. (Ook online op HYPERLINK “http://www.verdrongengeschiedenis.nl/nl/stormvloed/docs/4-Vos%20&%20Knol%20opmaak-3-def.pdf” http://www.verdrongengeschiedenis.nl/nl/stormvloed/docs/4-Vos%20&%20Knol%20opmaak-3-def.pdf)
- Vorst, volk en voorwerp in het Groninger Museum. – In: Magazine Dag Groninger Geschiedenis 2013; p. 20-21.

- Zilveren mannengordel, Berent Albers Nunninckhof / Zilveren Kraankan, Thomas Muntinck II. – In: Bulletin Vereniging Rembrandt. – jrg. 23, nr 2. – p. 18-22.
- IJzeren zeekapen in het Waddengebied. – In: De Vuurboet; jrg. 22, nr 2, p. 10-13.
- De Martinikerk in het Groninger Museum. – Miniatuur; jrg. 17, nr 2, p., 3-5 & cover.
- Het verloren land van de Eems-Dollard. - In: Golden Raand; jrg. 29, nr 2, p. 18.
- Het verdronken land is vruchtbaar. – In: Groninger Museummagazine; jrg. 26, nr 1, p. 38-43.
- De Groninger familie Oppenheim. – In: Groninger Museummagazine; jrg. 26, nr 1, p. 32-35.
- Moorkolonisation und Deichbau als Ursache von Flutkatastrophen – das Beispiel der nördlichen Niederlande. – In: Siedlungs- und Küstenforschung im südlichen Nordseegebiet/ Settlement and Coastal Research in the southern North Sea Region; nr 36, p. 157-170.
- Coert Knol en de jongere zerken in Farmsum. – In: Groninger Kerken; jrg. 30, nr 1, p. 48-51.
- Een landmerk van levend hout. – In: De Vuurboet; jrg. 22, nr 1, p. 5-7.
- Voor Groningen verworven in 2012. – In: Stad & Lande; jrg. 22, nr 1, p. 3-8 & omslag.
- De weinig bekende wierdevorser Dr. W.K.J. Schoor. – In: Van Wierden en Terpen, nieuwsbrief van de Vereniging voor Terpenonderzoek; nr. 18, p. 13-14.
- De ijzeren zeekaap in het Reddingmuseum. – In: Vriendennieuws Nationaal Reddingmuseum ‘Dorus Rijkers’. Den Helder; nr. 82, p. 4-5.
- Goldene Fibel mit Mondstein / Gouden fibula met maansteen. – In: Land der Entdeckungen. Die Archäologie des friesischen Küstenraums / Land van Ontdekkingen. De archeologie van het Friese kustgebied. – p. 238-239.
- Die Maske von Middelstum / Het masker van Middelstum. – In: Land der Entdeckungen. Die Archäologie des friesischen Küstenraums / Land van Ontdekkingen. De archeologie van het Friese kustgebied. – p. 246-247.
- [Met K. Nowak-Klimschä]. Von den Götter zu Gott – Mission und Christianisierung in deutsch – niederländischen Nordseeküstenraum / Van de goden naar God – missie en kerstening in het Duits-Nederlandse Noordzeekustgebied. – In: Land der Entdeckungen. Die Archäologie des friesischen Küstenraums / Land van Ontdekkingen. De archeologie van het Friese kustgebied. – p. 260-269.
- Ein Wams aus dem Menrediep in Groningen / Een wambuis uit het Menrediep in Groningen. – In: Land der Entdeckungen. Die Archäologie des friesischen Küstenraums / Land van Ontdekkingen. De archeologie van het Friese kustgebied. – p. 322-323.
- Dem Boden anvertraut: Die Schätzfunde von Onstwedde / Aan de bodem toevertrouwd: Schatten van Onstwedde. – In: Land der Entdeckungen. Die Archäologie des friesischen Küstenraums / Land van Ontdekkingen. De archeologie van het Friese kustgebied. – p. 422-423.
- Der Münzschatz von Zoutkamp / Muntschat van Zoutkamp. – In: Land der Entdeckungen. Die Archäologie des friesischen Küstenraums / Land van Ontdekkingen. De archeologie van het Friese kustgebied. – p. 426-427.
- Ein Gold- und Silberschatz aus Marsum / Een goud- en zilverschat uit Marsum. – In: Land der Entdeckungen. Die Archäologie des friesischen Küstenraums / Land van Ontdekkingen. De archeologie van het Friese kustgebied. – p. 446-449.

- Der Goldschatz von Feerwerd / De goudschat van Feerwerd. – In: Land der Entdeckungen. Die -Archäologie des friesischen Küstenraums / Land van Ontdekkingen. De archeologie van het Friese kustgebied. – p. 452-453.

RAPPORTEN

- 1993/2013: De collectie beenderen van Professor Van Giffen. Intern rapport voor Biologisch-Archeologisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen.

WEB-PUBLICATIES

- De Wadden, een houtsnede van AW Kort 1922. “www.sbbkg.nl” www.sbbkg.nl kunstwerken uitgelicht A.W. Kort.

BIJDRUK

- [Met H. Brand, H.], Koggen, Kooplieden en Kantoren. De Hanze een praktisch netwerk. Hilversum/Groningen. 1-228. 2e herziene druk. In 2013 werd een oplage van deze druk bijgedrukt.

LEZINGEN

- Sauwerd, Commissie van toerusting, Wierdenland, wonderland, wonen op wierden in een onbedijkt land.
- Groningen, Menso Alting College: Menso Alting en Groningen.
- Groningen, Groninger Museum ArtPlus-cursus, De archeologie en de wierden.
- Groningen, Vrienden van de Martinikerk, De Martinikerk in het Groninger Museum.
- Joure, Commissie van Vorming en toerusting, Geschiedenis rond de Oude Groninger Kerken. Een introductie.
- Groningen, Rijksuniversiteit, Kenniscentrum Landschap, Cursus Cultuurlandschappen van Noord-Nederland, Wonen aan Zee. Op een wierde of achter een dijk.
- Groningen, Groninger Archieven, Dag van de Noord-Nederlandse Archeologie (met Dr. Albert Buursma en Drs. Koos de Vries) De punt van Reide
- Groningen, Groninger Museum, Dienst Uitvoering Onderwijs, Nummeren in het Groninger Museum.
- Stedum, Passage afdeling Stedum, Groninger zilver.
- Ezinge, Wierdenmuseum, Museum Jeugd Universiteit Schatten uit de wierden.
- Groninger Museum, Design-Expo Groningen, Bio-materialen uit het verleden.
- Zuidhorn, Hanckemadiner, De Hanckesmaschouw en andere mooie dingen.
- Warfhuizen, Historische Vereniging De Marne, Zilver in Groningen.
- Groningen, Groninger Museum Preview, Het verdronken land is vruchtbaar.
- Ten Boer, Passage afdeling Ten Boer/Ten Post, Kerkzilver in Groningerland.
- Groningen, Groninger Museum, Museum Maandag van de Margriet, Het verdronken land is vruchtbaar.
- Groningen, Bavinck-college, Zilver in Groningerland.
- Groningen, Groningsche Vrouwen Club Lyceumclub, Het verdronken land is vruchtbaar.
- Groningen, Kunst in Zicht, Het verdronken land is vruchtbaar.
- Groningen, Groninger Museum, Dienst Uitvoering Onderwijs, Nummeren in het Groninger Museum.
- Groningen, Groninger Instituut voor Archeologie, werkgroep volle-, late- en postmiddeleeuwse archeologie & landschapsgeschiedenis, De Waddenzee al eeuwen een ingericht landschap. Kapen, bakens en tonnen in een maritiem landschap en in de archeologie.

- Groningen, Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum, Het verdronken land is vruchtbaar.
- Appingedam, Museum Stad Appingedam/SNS fonds Appingedam, Zilver in Groninger land.
- Groningen, 54e Reuvensdagen, Uitleiding op de sessie terpen en wierden.
- Roden, Vrouwen van nu afdeling Roden Kerkzilver in Groningerland.
- Meedhuizen, Departement Heveskes Maatschappij van het Nut voor het algemeen, Groninger koek en vruchtbaar land.
- Exloo, Vrouwen van nu, Schipbreuk en redding rond Rottumeroog.
- Lelystad, Steunpunt Archeologie en monumenten Flevoland, Congres Erfgoed in waterbodems Verdronken geschiedenis op de Groninger wadden.
- Groningen a/b Voorwaarts Voorwaarts, Oud Zuid, Schipbreuk en Redding rondom Rottumeroog.

EXCURSIES

- Noord-Groningen, Groninger Museum, cursus ArtPlus begeleid in de bus naar en van de Menkemaborg.
- Emden, Vereniging voor Terpenonderzoek, Land der Entdeckungen en de wierden Emden/Nesserland.
- Noord-Groningen, Vereniging Stad & Lande, Verdwenen kloosters in Groningerland.
- Noord-Groningen, Groninger Museum, Cursus Artplus, Langs het vruchtbare verdronken land.
- Noord-Groningen, Dagblad van het Noorden, Langs het vruchtbare verdronken land.
- Noord-Groningen, Vrienden van het Groninger Museum, Langs het vruchtbare verdronken land.

RONDLEIDINGEN

- Studievereniging Bachur Rijksuniversiteit Groningen, Het verdronken land is vruchtbaar.
- Staf en medewerkers Museum Am Meer, Esens (D), Het verdronken land is vruchtbaar.
- Staf en medewerkers archeologische afdeling Ostfriesische Landschaft Aurich, Verdronken land is vruchtbaar.
- Staf en medewerkers Stichting Monument & Materiaal Groningen, Het verdronken land is vruchtbaar.
- Studenten archeologie Rijksuniversiteit Groningen, Het verdronken land is vruchtbaar.

EXTERNE ACTIVITEITEN

- Voorzitter Ondernemingsraad Groninger Museum
- Mitglied des Koordinatorenden Ausschusses der Internationale Arbeitsgemeinschaft für Sachsenforschung
- Voorzitter Vereniging voor Terpenonderzoek
- Lid Wissenschaftliche Beirat expositie Land der Entdeckungen, Emden
- Lid bestuur Stichting Het verleden van Groningen
- Lid redactie Stad en Lande
- Lid werkgroep Dag van de Groninger geschiedenis
- Lid coördinatiegroep Verdronken geschiedenis
- Lid comité Hoogleraarsportret prof.dr. G.J Boekschoten
- Lid van Codart international Council for Curators of Dutch and Flemish Art
- Lid Pro Excolendo Jure Patrio
- Lid Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde

- Lid Nederlands Malacologische Verenging
- Lid Werkgroep werkgroep volle-, late- en postmiddeleeuwse archeologie & landschapsgeschiedenis
- Lid Het Genootschap, Amersfoort

STEVEN KOLSTEREN, HOOFD EDUCATIE EN PUBLIEKSINFORMATIE

PUBLICATIES

- [Red. met Ruud Schenk]. Groninger Museum: jaarverslag 2012. - 70 p.
- Muziektour Natural Beauty - van Fra Angelico tot Monet : songs for the Groninger Museum and UNICEF. - 32 p.
- Goed rondkijken met behulp van de vragen en discussiëren met elkaar. – In: Groninger Museummagazine; jrg. 26 nr. 2, p. 48 – 49.
- Van vamp via animatie tot wetenschap. - In: Hermeneus: Maandblad voor de antieke cultuur; jrg. 85 nr. 1, p. 49 – 55.
- Acteurs op een stilleven: van licht naar donker. - In: MZZL!; nr. 3, p. 12 -13.
- Natural Beauty - van Fra Angelico tot Monet: Collectie Rau voor UNICEF. – In: Groninger Museummagazine; jrg. 26 nr. 3, p. 14 – 23.
- Johnny Solomon: Great fire. - ill. - In: Groninger Museummagazine; jrg. 26 nr. 3 (december 2013), p. 24 – 25
- Eenvoud en glamour. - ill. - In: Groninger Museummagazine; jrg. 26 nr. 3 (december 2013), p. 28 – 31
- Manon Maring. - ill. - In: Groninger Museummagazine; jrg. 26 nr. 3 (december 2013), p. 60 – 61
- Songs for the Groninger Museum and UNICEF [cd].

LEZINGEN

- Groningen, BankGiro Loterij, Nordic Art.
- Groningen, Stenden Hogeschool Leeuwarden.
- Groningen, Masteropleiding kunsteducatie Hanzehogeschool.
- Groningen, ArtPlus: Architectuur van het Groninger Museum.
- Groningen, Klassieke Academie Groningen.
- Groningen, Werkveld Advies Raad docenten opleiding Academie Minerva.
- Groningen, Silo film, experimentele films uit de jaren ’60 – ’80.
- Den Haag, Nederlands Klassiek Verbond, afd. Den Haag.

EXTERNE ACTIVITEITEN

- Lid Werkveld Advies Raad, Docentenopleiding Academie Minerva.

CASPAR MARTENS, HOOFD COLLECTIES EN FACILITAIRE ZAKEN LEZINGEN

- 4 gastcolleges RUG kunstgeschiedenis (tentoonstellingsopbouw).
- Panel Symposium Museum en Universiteit: Samen Sterk.
- ArtPlus: Nordic Art, de totstandkoming van de tentoonstelling.

EXTERNE ACTIVITEITEN

- Bestuurslid Stichting Museum Menkemaborg
- Bestuurslid Museumhuis Groningen
- Bestuurslid Sectie collecties NMV

RUUD SCHENK, CONSERVATOR MODERNE KUNST

PUBLICATIES

- [Red. met Steven Kolsteren], Groninger Museum : jaarverslag 2012. - 70 p.

- [Met Andreas Blühm, ... [et al.]. Natural Beauty - van Fra Angelico tot Monet: Collectie Rau voor UNICEF. - 231 p. : ill.
- Een toevallige ontmoeting. Over collage en assemblage. - In: Groninger Museummagazine; jrg. 26, nr. 2 , p. 20 – 23

LEZINGEN

- Groningen, ArtPlus: Melancholie in de kunst.
- Groningen, Vrienden van het Groninger Museum: Capita Selecta.
- ArtPlus Aankoopbeleid eigentijdse kunst, van 1955 tot nu.
- Groningen, KCM Salon: Natural Beauty - van Fra Angelico tot Monet.

EXTERNE ACTIVITEITEN

- Jurylid Gerrit Benner Prijs, provincie Friesland

MARK WILSON, HOOFDCONSERVATOR

PUBLICATIES

- [Ed. met Ai Weiwei, Feng Boyi], Fuck Off 2, Chinese Contemporary Art Document. - 174 p. : ill. [Met Sue-an van der Zijpp], Jaime Hayon. Funtastico - 192 p. : ill.

SUE-AN VAN DER ZIJPP, CONSERVATOR HEDENDAAGSE KUNST

PUBLICATIES

- [Met Mark Wilson], Jaime Hayon. Funtastico. - 192 p. : ill.
- Oliva, C., (red.), Jaime Hayon. Funtastico, Serious Fun p.p. 9 -13, Groninger Museum 2013.
- Urlus, A., (red.) Sweet Sixteen, 15 jaar Showroom Mama, Objects of Desire, 184-185, Rotterdam 2013.
- Museum Magazine 1, Jaime Hayon, pp. 48-47, 2013.

LEZINGEN

- ArtPlus: de designgeschiedenis.
- Kunstenaarsgesprek voor open dagen MFA Frank Mohr instituut met student Lu Zhang.
- YGA, Young Grunn Artist, start van talent ontwikkelingstraject voor jonge Groninger kunstenaars in samenwerking met Kunstenaarsinitiatief NP3.
- De Nacht van Kunst & Wetenschap talkshow, in samenwerking met Groninger Forum, juni.
- Academy of the People, mini-symposium door 3e jaars studenten van Academie Minerva onder begeleiding van kunstenaar Jonas Staal en docent Anke Coumans
- Design Talk & panel discussion in Londen op uitnodiging van de Nederlandse Ambassade (Dutch Cultural Pop Up projects) ter gelegenheid van de London Design Festival.
- Symposium Kunst & Spel, in samenwerking met Research Centre Arts in Society (Rijks Universiteit Groningen).

EXTERNE ACTIVITEITEN

- Lid van de WAR van Academie Minerva, Werkveld Advies Raad Gastdocent Academie Minerva
- Jurylid voor GRA (Gerrit Rietveld Academie) Awards 2013 voor vormgeving

VERENIGING VAN VRIENDEN VAN HET GRONINGER MUSEUM

2013 was wederom een actief jaar met veel activiteiten. Naast de nieuwjaarsbijeenkomst zijn er een leden-jaarvergadering, 7 lezingen, 2 depotbezoeken en een excursie georganiseerd. Het ledental is o.a. door de vergrijzing van onze Vrienden en de recessie teruggelopen naar 1.546 leden.

BESTUUR

Het bestuur van de vereniging werd gedurende het verslagjaar gevormd door de volgende personen:

Mevrouw Gineke van Baak-Klijnsma	voorzitter
Mevrouw Netty de Vries-de Bruin	secretaris
De heer Jan Bijker	penningmeester
Mevrouw Ina Bos	lid, redactielid Groninger Museummagazine t/m 22 mei 2013

Mevrouw Trix Fledderus-Knottnerus	lid, redactielid Groninger Museummagazine vanaf 22 mei 2013
-----------------------------------	---

De heer Eddy Korringa	lid
Mevrouw Elly de Jong	lid
Mevrouw Ademiek Gerritsma	vertegenwoordiger Groninger Museum

Het bestuur vergaderde tijdens het afgelopen verslagjaar achtmaal. Tussentijds was er regelmatig overleg over actuele zaken. Er vond drie keer in het verslagjaar overleg plaats tussen een delegatie van ons bestuur en de museumdirectie.

JAARVERGADERING

De ledenjaarvergadering vond plaats op 22 mei 2013. Deze werd bijgewoond door 26 personen (inclusief bestuursleden).

Aftredend waren volgens het rooster de Ina Bos, Netty de Vries en Jan Bijker. Netty de Vries en Jan Bijker stelden zich herkiesbaar. Er waren geen tegenkandidaten en dus zijn zij bij acclamatie wederom tot bestuurslid benoemd.

Ina Bos stelde zich niet meer herkiesbaar. Voor haar in de plaats werd voorgedragen Trix Fledderus. Omdat er geen tegenkandidaten waren, werd zij bij acclamatie benoemd tot bestuurslid. Trix Fledderus zal zich met name met de redactie ten behoeve van de Vriendenrubriek in het Museummagazine bezig gaan houden.

Tijdens de vergadering werden de jaarstukken over 2012 goedgekeurd en het bestuur gedechargeerd voor het gevoerde beleid.

Besloten werd dat de lidmaatschapskosten per 1 januari 2014 niet worden verhoogd.

In de kascommissie werd de aftredende Gerrit Reit opgevolgd door Polly van Wees.

Voor wat betreft de zichtbaarheid van de VVGM heeft het museum een scherm in de entreehal geplaatst en letters op de wand achter de informatiebalie alsmede in de entreehal.

Na afloop van de ledenjaarvergadering gaf Ruud Schenk een toelichting op de tentoonstelling van de collectie van het Groninger Museum.

BESTEDING FINANCIËLE BIJDRAGE AAN GRONINGER MUSEUM

Het Groninger Museum heeft in 2013 van de VVGM een financiële bijdrage ontvangen van € 23.500 voor de aanschaf van een schroefdaalder, die is afgebeeld op de ledenpas 2014.

BEZICHTIGINGEN VAN NIEUWE EXPOSITIES EN LEZINGEN DOOR DE VERENIGING GEORGANISEERD

Nieuwjaarsbijeenkomst

Op 6 januari 2013 vond de Nieuwjaarsbijeenkomst plaats in het Coop Himmeb(l)au. Het was wederom een genoeglijke bijeenkomst. 143 Vrienden hadden deze bijeenkomst bezocht. Andreas Blühm heeft, na de opening door Gineke van Baak, een voor-uitblik op 2013 gegeven en onder meer een aantal veranderingen aangekondigd zoals de winkel, route bewegwijzering, teksten in zalen.

Aaron van Erp bij Gasunie

Op 16 januari 2013 heeft er bij Gasunie in samenwerking met een tentoonstelling van Aaron

van Erp een Vriendenavond plaatsgevonden. Hier werd door de Vrienden in groten getale gehoor aan gegeven. Aaron van Erp is in enkele jaren een internationale kunstenaar geworden. Het beeld dat hij schetst is een wereld waarin van alles mis is. Een geëngageerde schilder die niet belerend is maar de kijker zelf conclusies laat trekken. Henk Pijnenburg, kunstkenner en -verzamelaar heeft een lezing gegeven over het werk van Aaron van Erp, waarna onder het genot van een drankje de tentoonstelling kon worden bezichtigd.

Collectie Veendorp

Op 28 februari 2013 gaf Elise van Ditmars een lezing over de tentoonstelling rond de collectie Veendorp. Deze collectie kreeg het Groninger Museum in 1969 geschonken van de Groninger Reurt Jan Veendorp en bestaat uit ruim 400 unieke objecten waaronder schilderijen, grafiekbladen, tekeningen, sculpturen en keramiek.

Vrouwen van de Revolutie. Rusland 1907-1934

Op 27 maart 2013 vond er een Vriendenavond plaats in het kader van de tentoonstelling *Vrouwen van de Revolutie*. Deze tentoonstelling is tot stand gekomen in het kader van het Nederland-Ruslandjaar. Mariëtta Jansen gaf een lezing waarbij 138 Vrienden aanwezig waren.

Wandschildering van Lucebert

Op 17 april 2013 zijn de Vrienden uitgenodigd door de Kunstcommissie van de Openbaar Onderwijs Groep Groningen om het werk van Lucebert *Vrede is eten met muziek* komen te bewonderen, de lezing te horen evenals het bijbehorende gedicht. Deze avond is georganiseerd omdat het schilderij gerestaureerd moet worden en mede langs deze weg getracht werd hiertoe bijdragen te ontvangen. Het was een mooie door het Werkmancollege (afdeling Dalton) goed verzorgde avond. 47 Vrienden hadden zich voor deze avond opgegeven.

Depotbezoeken

Er is dit jaar een tweetal depotbezoeken georganiseerd te weten op 7 mei en 25 september. Voordat een bezoek aan het depot werd gebracht hield Caspar Martens in de hal van het depot een inleiding. Het bezoek werd door de aanwezige vrienden als prachtig en verrassend ervaren. Vrienden werden in de gelegenheid gesteld een kijkje achter de schermen te nemen in het museumdepot te Hoogkerk dat sinds 2007 in gebruik is omdat het museum kampte met ruimtetekort voor opslag. Het depot was per bezoek toegankelijk voor maximaal

50 Vrienden in verband met de beveiliging en klimaatbeheersing. Deze dienden zich meer dan ook aan. 7 mei kwamen alle Vrienden die zich hadden aangemeld maar 25 september zijn 15 aangemelde vrienden niet komen opdagen. Dit is zeer betreurenswaardig omdat vele Vrienden die wel hadden willen komen niet konden omdat het bezoek reeds was volgeboekt. Het bestuur zal bij volgende depotbezoeken maatregelen treffen opdat dit niet meer voorkomt.

Concertavond Oosterpoort

De Vrienden kregen een uitnodiging van het NNO om voor een gereduceerde prijs het concert op 25 mei 2013 met medewerking van de solisten Steve Vai (volgens velen een van de beste gitaristen ter wereld) en Erik Bosgraaf (elektrische blokfluit, winnaar Nederlandse muziekprijs 2012) bij te wonen. Dit concert vond plaats in het kader van het Time Shift Festival rondom het thema 'doorbraak'. In dit kader werd door het Groninger Museum de tentoonstelling *Fuck Off 2*.

Fuck Off 2

Op 12 juni 2013 gaf Jenny Kloostera een lezing over de tentoonstelling *Fuck Off 2*. Deze tentoonstelling was samengesteld door Ai Weiwei en kunstcriticus Feng Boyi, alsmede hoofdconservator Mark Wilson. Deze expositie stelt met 37 hedendaagse Chinese kunstenaars en kunstgroepen vragen bij het maatschappelijke, juridische en politieke klimaat van het huidige China. 116 Vrienden hebben deze avond bijgewoond.

Het verdrongen land is vruchtbaar

Op 15 oktober 2013 werd er een lezing gegeven door Egge Knol over de tentoonstelling *Het verdrongen land is vruchtbaar*. De tentoonstelling was een grensoverschrijdende reis door het archeologisch verleden die teruggaat naar meer dan 12.000 jaar geleden toen men nog kon lopen van de Hondsrug tot aan de Doggersbank die midden in de Noordzee ligt. 81 Vrienden hebben deze tentoonstelling bezocht. Egge Knol toonde deze avond de door de bijdrage van de VVGM aangeschafte schroefdaalder.

Jaime Hayon. Funtastico

Op 13 november 2013 gaf Sue-an van der Zijpp een lezing rond de tentoonstelling van Jaime Hayon. Deze Spaanse ontwerper op allerlei gebieden t.w. keramiek, meubels tot autonome kunst, wordt genoemd als een van de invloedrijkste jonge ontwerpers van dit moment. Deze lezing werd door 76 personen bezocht.

EXCURSIES

Op zaterdag 19 oktober 2013 vond er een busexcursie met 54 vrienden plaats in het kader van de tentoonstelling *Het verdrongen land is vruchtbaar*, langs het verdrongen land onder leiding van Egge Knol. De reis begon bij de Hondsrug, als voorbeeld van het Drentse land, via het Hunzedal (voormalige veengebieden) en naar de Fivelboezem. Vervolgens over de wierdenrij van Middelstum naar Usquert en via Noordpolderzijl weer terug langs Rasquert, Saaksum, Ezinge, Feerwerd, Aduarderdiep, Aduard naar Groningen.

DUO LIDMAATSCHAP

Het partnerlidmaatschap is gewijzigd in een duo lidmaatschap. Dit houdt in dat twee vrienden op één postadres kunnen worden ingeschreven waar naar de mailing wordt gezonden.

CADEAUKAART

Er is een cadeaukaart gemaakt voor het cadeau geven van een vriendenlidmaatschap.

BEVRIENDE DUITSE MUSEA

Elly de Jong heeft bezoeken gebracht aan de bevriende musea in Duitsland in Emden en Oldenburg ter intensivering van de vriendschapsbanden.

LEDENBESTAND

31-12-2013	
Individueel lidmaatschap	628
Partner lidmaatschap	908
Studenten lidmaatschap	10
Totaal aantal lidmaatschappen	1.546

SUBSIDIEGEVERS, BEGUNSTIGERS, SPONSOREN EN SAMENWERKINGSPARTNERS VAN HET GRONINGER MUSEUM IN 2013

SUBSIDIEGEVERS

- Gemeente Groningen
- Provincie Groningen

BEGUNSTIGERS

- BankGiro Loterij
- Mondriaan Fonds
- Stichting Beringer Hazewinkel
- Stichting De Ploeg
- Stichting Fondsbeheer Culturele Relatie-evenementen Gasunie/GasTerra
- Stichting Het Roode- of Burgerweeshuis
- Stichting J.B. Scholtenfonds
- Vereniging Rembrandt
- Vereniging Vrienden van het Groninger Museum

SPONSOREN

- Gasunie
- GasTerra
- Stichting Noord-Nederland Rusland 2013
- IKEA

DEELNEMERS STICHTING FONDS KUNST EN ECONOMIE

- Bos& Bos Catering
- De Haan Advocaten & Notarissen
- Essent Participations Holding
- Groningen Seaports
- Koninklijke Wagenborg B.V.
- Koop Holding
- NNZ
- Rabobank Stad en Midden Groningen
- Gemeente Groningen
- Provincie Groningen
- SNN

SAMENWERKINGSPARTNERS

- Eurosonic/Noorderslag
- IKEA Groningen
- LIDL
- Marketing Groningen
- Nederlandse Museumvereniging
- Noord Nederlands Orkest
- NS
- Prins Claus Conservatorium
- Public Express
- Randstad
- Rijksuniversiteit Groningen
- SKSG
- SRC-Cultuurvakanties
- Stichting Poëziemarathon
- Toeristisch Nederland
- UNICEF Nederland
- Vrije Academie voor Kunsthistorisch Onderwijs Amsterdam.

MEDIAPARTNERS

- Dagblad van het Noorden
- Marketing Groningen

GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2013 STICHTING GRONINGER MUSEUM VOOR STAD EN LANDE

Bedragen x € 1.000

	2013	2012
<i>Vaste activa</i>		
Materiele vaste activa	2.601	2.751
	2.601	2.751
<i>Vlottende activa</i>		
Voorraad	64	203
Onderhanden projecten	174	110
Vorderingen	1.218	1.236
Liquide middelen	901	130
	2.357	1.679
Activa	4.958	4.430
Groepsvermogen	1.587	1.219
Voorzieningen	364	261
Langlopende schulden	1.206	1.264
Kortlopende schulden	1.801	1.686
Passiva	4.958	4.430

GECONSOLIDEERDE EXPLOITATIEREKENING 2013 STICHTING GRONINGER MUSEUM VOOR STAD EN LANDE

Bedragen x € 1.000

	Rekening 2013	Rekening 2012	Afwijking
Exploitatiesubsidies	4.426	4.788	-362
Budgetsubsidie huur	442	442	
Entreegelden	1.196	1.179	17
Omzet collecties	567	1.024	-457
Omzet presentaties	836	730	106
Omzet educatie	35	27	8
Omzet commercieel	333	804	-471
Diverse baten	514	2.537	-2.023
Omzet totaal	8.349	11.531	-3.182
Personeelskosten	3.021	3.389	368
Kapitaallasten	297	370	73
Huisvesting	1.845	1.846	1
Algemene kosten	430	507	77
Kosten collecties	460	876	416
Kosten presentaties	1.425	1.690	265
Kosten educatie	96	120	24
Kosten commercieel	189	289	100
Diverse lasten	128	741	613
Financiële lasten	91	86	-5
Kosten totaal	7.982	9.914	-1.932
Resultaat	367	1.617	-1.250

CONSOLIDATIE

De jaarrekening van het Groninger Museum is opgesteld volgens Richtlijn 640 (RJ 640) 'Organisaties zonder winststreven'. De jaarrekening van Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande over het boekjaar 2013 is geconsolideerd met de jaarrekeningen van de Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum, de Groninger Museumwinkel BV en Groninger Museum Enterprises BV.

Aan het hoofd van de groep staat Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande te Groningen. Omdat het bestuur van deze Stichting beslissende invloed heeft op Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum is consolidatie verplicht. Daarnaast bezit de Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande 100% van de aandelen van de Groninger Museum Enterprises BV; Groninger Museum Enterprises BV bezit 100% aandelen van Groninger Museumwinkel BV. Medio december 2013 zijn de Groninger Museumwinkel BV en de Groninger Museum Enterprises BV opgeheven.

In de geconsolideerde jaarrekening zijn de onderlinge transacties tussen de vier hiervoor genoemde entiteiten geëlimineerd.

STATUTAIRE NAMEN

- Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande
- Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum
- Groninger Museum Enterprises BV
- Groninger Museumwinkel BV

VESTIGINGSPLAATS

- Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande: Groningen, nummer KvK 02058065
- Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum: Groningen, nummer KvK 41013490
- Groninger Museum Enterprises BV: Groningen, nummer KvK 01171769
- Groninger Museumwinkel BV: Groningen, nummer KvK 01171773

RECHTSVORM

- Groninger Museum: Stichting
- Kunstbezit en Oudheden: Stichting
- Groninger Museum Enterprises: Besloten Vennootschap
- Groninger Museumwinkel: Besloten Vennootschap

REORGANISATIE

Door de uitvoering van de reorganisatie en de éénmalige bijdragen van de gemeente en provincie Groningen in 2012 werd de continuïteit van het Groninger Museum gewaarborgd. Door de reorganisatie en het sturen op de kosten is de liquiditeitspositie van het Groninger Museum sterk verbeterd.

RESULTAAT

De geconsolideerde rekening 2013 sluit met een positief resultaat van € 367.865. Het resultaat is als volgt opgebouwd:

Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande	€ 392.908
Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum	€ 34.406 -/-
Groninger Museumwinkel BV	€ 9.416
Groninger Museum Enterprises BV	€ 53 -/-
Geconsolideerde resultaat 2013	€ 367.865

Het Groninger Museum en de Stichting Kunstbezit en Oudheden hebben in 2013 allebei een erfenis ontvangen. In 2013 is de erfenis aan het Groninger Museum meegenomen in het resultaat over 2013; de erfenis aan de Stichting Kunstbezit en Oudheden is niet meegenomen in het resultaat over 2013 aangezien de precize hoogte van het bedrag van de erfenis nog niet duidelijk is. Hieronder volgt een nadere toelichting op de belangrijkste afwijkingen:

EXPLOITATIESUBSIDIES

Per 1 januari 2013 is de subsidie van de provincie Groningen aan het Groninger Museum gekort met € 361.900. De exploitatiesubsidies over 2013 zijn conform beschikking provincie Groningen en de gemeente Groningen. De subsidies zijn tot en met het jaar 2012 definitief afgerekend.

ENTREEGELDEN

De gemiddelde entreprijs per betalende bezoeker staat onder druk. In 2012 kwamen 46% van de bezoekers binnen met een museumkaart, in 2013 is dit percentage gestegen tot 57%. Medio 2013 heeft de Stichting Museumkaart aangegeven dat het verstandig was om het uitkeringspercentage te verlagen van 67% naar 60% van de gemiddelde toegangsprijs van het Groninger Museum. De

OPHEFFEN GRONINGER MUSEUMWINKEL BV EN GRONINGER MUSEUM ENTERPRISES BV

Op 1 november 2013 is de museumwinkel verpacht aan CEDON MuseumShops GmbH. Eind 2013 is de Groninger Museumwinkel BV opgeheven. Door het opheffen van de Groninger Museumcafé BV en de Groninger Museumwinkel BV gaan er géén geldstromen meer naar de holding Groninger Museum Enterprises BV. De Raad van Toezicht van het Groninger Museum heeft daarom besloten om de holding ook op te heffen.

begroting van 2013 ging uit van een geprognosticeerde gemiddelde toegangsprijs van € 8,26. Door de hierboven genoemde feiten en besluiten komt de gerealiseerde gemiddelde toegangsprijs per betalende bezoekers over 2013 uit op € 7,67.

COLLECTIES

In 2012 zijn er twee kunstwerken aangekocht die mede gefinancierd werden door externe fondsen. In 2013 is er conform het aankoopplan aangekocht en is er géén beroep gedaan op de externe fondsen. Dit levert de forse afwijking ten opzichte van 2013 op.

PRESENTATIES

De tentoonstellingsprogrammering over 2013 was van dien aard dat het bezoekersaantal is uitgekomen op 197.517, aanzienlijk meer dan in 2012, toen bezochten 177.178 bezoekers het Groninger Museum. Twee projecten zijn doorgeschoven naar 2014: het collectieboek en de semi permanente opstelling De Collectie (voorheen de vertelling).

GRONINGER MUSEUMCAFÉ BV

De exploitatie van de Groninger Museumcafé BV is per 1 september 2012 verkocht aan Bos&Bos Catering; de Groninger Museumcafé BV is in 2013 opgeheven.

GRONINGER MUSEUMWINKEL BV

Het exploitatieresultaat laat voor 2013 een positief resultaat zien van € 9.416. In oktober 2013 is de winkel verplaatst van de hal naar de garderobe, de garderobe is weer verplaatst naar de oude plek op niveau -1. Per 1 november 2013 is de museumwinkel verpacht aan CEDON MuseumShops; eind 2013 is de Groninger Museumwinkel BV opgeheven. Door de verpachting van de museumwinkel aan CEDON is een groot deel van de risicovoorraad van het Groninger Museum afgeschreven.

DIVERSE BATEN

De post diverse baten bestaat grotendeels uit een schadeuitkering van AON en de meevallende afrekening van het project Group of Seven.

PERSONEELSKOSTEN

De reorganisatie van het Groninger Museum is formeel in 2013 definitief afgewikkeld; alle kosten en incidentele opbrengsten zijn meegenomen in rekening 2012. Het aantal fte van het Groninger Museum is gedaald van 65,45 naar 44,73.

HUISVESTING

Het Groninger Museum wordt gehuurd van de gemeente Groningen dienst RO/EZ. De huursom over 2013 bedroeg € 441.982. Het Groninger Museum ontvangt jaarlijks een budgetsubsidie van € 441.982 voor de huur van de gemeente Groningen dienst RO/EZ. De stijging van de huisvestingskosten wordt veroorzaakt door het opnemen van de voorziening groot onderhoud Groninger Museum en de extra voorziening onderhoud depot.

ALGEMENE KOSTEN

Door langdurige ziekte is er een overschrijding ontstaan op de post automatisering. Het Groninger Museum moest een extern bedrijf inhuren om de continuïteit van de bedrijfsvoering te kunnen garanderen.

KOSTEN AFDELING EDUCATIE EN PUBLIEKSINFORMATIE

De kosten van de afdeling Educatie en Publieksinformatie zijn ten opzichte van 2012 gedaald. Dit wordt veroorzaakt door de GM-collector. De GM-collector wordt niet meer aan de bezoekers verstrekt. Hierdoor hoeft er niet meer te worden ingekocht. De aanwezige voorraad is in 2013 afgeschreven (zie diverse lasten).

DIVERSE LASTEN

In de post diverse lasten is de afschrijving meegenomen van de risicovoorraad van het Groninger Museum ad € 61.065 en de afschrijving van de GM-collector ad € 17.664.

RENTELASTEN EN SOORTGELIJKE KOSTEN

Door de daling van de creditrente is de post rente (gesaldeerd) toegenomen.

COLOFON

TEKSTBIJDRAGEN	ANDREAS BLÜHM, ANNETJE DE BOO, ROB DIJKSTRA, ADEMIEK GERRITSMa, SASKIA VAN HIJUM, NOÉ VAN HULST, MARIËTTA JANSEN, EGGE KNOL, STEVEN KOLSTEREN, MARIEKE VAN LOENHOUT, CASPAR MARTENS, RUUD SCHENK, MIEKE SCHUMACHER, JOSEE SELBACH, GEERT SLAGTER, NETTY DE VRIES DE BRUIN, SUE-AN VAN DER ZIJPP
EINDREDACTIE	ANDREAS BLÜHM, MARGREET ERIKS, RUUD SCHENK
LAYOUT	RUDO MENGE
COVER	VOORZIJDE: JAIME HAYON (1974), ROCKING CHICKEN, 2013 ACHTERZIJDE: HENDRIK NICOLAAS WERKMAN, COMPOSITIE MET FIGUREN, 1944
AFBEELDINGEN	MARTEN DE LEEUW; COURTESY KUNSTENAARS

GRONINGER MUSEUM
MUSEUMEILAND 1
POSTBUS 90
9711 ME GRONINGEN
T 050 3666555

WWW.GRONINGERMUSEUM.NL